

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БССР

№ 47 [2729]

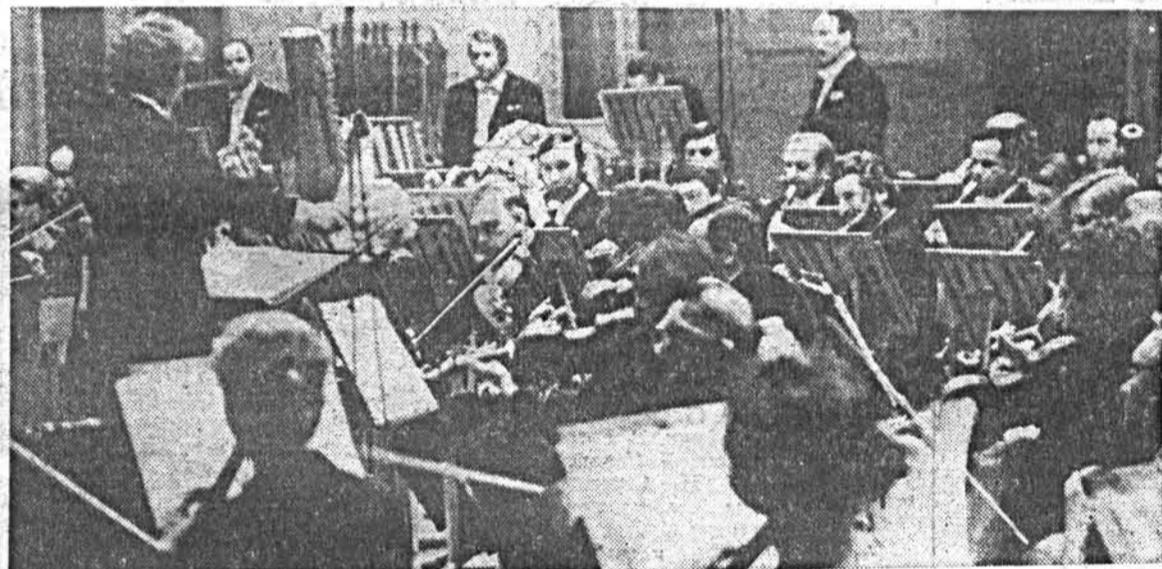
Пятніца, 22 лістапада 1974 года

Цана 8 кап.

БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ВОСЕНЬ

На канцэрце Дзяржаўнага ансамбля танца Грузінскай ССР.

Іграе Дзяржаўны сімфанічны аркестр Беларускай ССР.

Выступае Дзяржаўны ансамбль танца Малдаўскай ССР «Жук».

У НУМАРЫ

ЧЫТАЙЦЕ:

Рэцэнзіі на творы, вылучаныя на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР

Стар. 4—5.

Новыя вершы беларускіх паэтаў

Стар. 6.

Гутарка за круглым сталом

Стар. 8—9.

Праблемны артыкул аб тэатры

Стар. 10—11.

Майстры мастацтва — пра фестываль «Беларуская музычная восень»

Стар. 12.

Да юбілею Мангольскай Народнай Рэспублікі

Стар. 15.

Фота Ул. КРУКА.

НА ПАРАДКУ ДНЯ—ТВОРЧАСЦЬ

ПІСЬМЕННІКАЎ ГОМЕЛЬШЧЫНЫ

Днямі адбылося пасяджэнне прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Са справаздачай аб рабоце Гомельскага аддзялення СП Беларусі выступіў сакратар аддзялення Леанід Гаўрылін. Затым была абмеркавана творчасць пісьменнікаў Гомельшчыны.

Зарука поспеху творчасці пісьменніка — у веданні жыцця людзей — такой думкай было прасякнута выступленне Тараса Хадкевіча, які даў станоўчую ацэнку творчасці празаіка Міхася Даніленкі. Анатолий Вярцінскі зрабіў аналіз творчасці М. Кусянкова. Для паэта характэрна, на яго погляд, лірычнае пачуццё, натуральнасць, сціпласць. А. Вярцінскі спыніўся таксама на творчасці М. Яцука, Ю. Савіча, Ул. Верамейчыка. У вершах якіх жыве памяць вайны, на дзіцячых апавяданнях М. Ячанкі. Пра дакладнасць паэзіі, пра тое, наму яна павінна быць адрававана, гаварыў Васіль Вітка, якога ўзрадавалі новыя вершы В. Яраца, дэбют Ул. Верамейчыка. Вершы Ул. Верамейчыка ў яго зборніку «Прыпяццэ», падкрэсліў Васіль Вітка, чытаеш як лісты не прыватнага, а грамадскага характару. Пятрусь Макаль разгледзеў творчасць У. Дзюбы. Калі меркаваць па тым лепшым, што ёсць у зборніку маладога паэта «Вуліцы без назваў», то аўтар—чалавек не без здольнасцей. У. Дзюба ўмее бачыць у будзённым паэтычнае. Гэта і ёсць той першапачатковы імпульс, які дае іскры паэзіі, падкрэсліў Пятрусь Макаль. Але ў маладога паэта яшчэ не хапае даверу да сваіх пачуццяў і думак. Мала прыехаць у «невядомае», трэба адчуваць сябе там інжынерам ці будаўніком, канкрэтным чалавекам. Пра культуру верша, неабходнасць карпатлівай працы над ім гаварыў Іван Калеснік. Ён падрабязна спыніўся на рукапісе новага зборніка Ніны Шкляравай, у вершах якой ёсць харошыя строфы, добрыя задумы,

якія, аднак, не заўсёды па-бываюць свайго вырашэння.

Шырокую размову выклікалі апавесці Івана Сяркова «Мы з Санькам у тыле ворага», «Мы хлопцы жывучыя» і раман Леаніда Гаўрыліна «Не магу без цябе». Апавесцям І. Сяркова, якія сталі з'яваў у сучаснай дзіцячай літаратуры, даў высокую ацэнку Іван Чыгрынаў. У іх — непасрэдны і шчыры гумар, аптымістычнае ўспрыняццё свету героямі ў трагічных умовах. Ні адзін з вобразаў не перарастае рамкам свайго ўзросту. На думку Міколы Гамолкі другая апавесць лепшая, у ёй праявілася ўменне аўтара выпісаць характар, партрэт, пейзаж, пабудаваць свежае слова ў сучаснай дзіцячай літаратуры. Дэбют Сяркова ўдалы і сур'ёзны.

Іван Шамякін, даўшы ўвогуле станоўчую ацэнку раманаў Л. Гаўрыліна, падкрэсліў, што аўтар не пазбег літаратуршчыны, у прыватнасці, канфлікт рамана ўжо вядомы па іншых творах. І. Шамякін звярнуў увагу на тое, як добра, з веданнем справы выпісаны ў раманах рабочыя.

Уладзімір Дамашэвіч сказаў, што аўтар рамана «Не магу без цябе» спраўляецца з матэрыялам, падпарадкоўвае яго сваёй ідэі. У рамана ёсць цікавыя вобразы, але, здаецца, што многае абыдзена, бо ў канцы твора ўсё ідзе гладка, без канфлікту. Крытык Мікола Грынчын сказаў аб рабоце маладых крытыкаў Р. Літвінава і В. Яраца.

У пасяджэнні прэзідыума прыняла ўдзел група маладых гомельскіх пісьменнікаў. Свае новыя творы прачыталі Н. Шклярава, М. Кусянкоў.

Падсумоўваючы вынікі абмеркавання работы Гомельскага аддзялення Саюза пісьменнікаў і творчасці маладых, першы намеснік старшыні праўлення СП Беларусі Іван Шамякін адзначыў, што гаворка адбылася цікавай і змястоўнай.

Г. ЛЕСІК.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР за заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння пісьменнік

СЕМЯЖОН Язэп (Семяжон) Іосіф Ігнатавіч) узнагароджаны ордэнам ДРУЖБЫ НАРОДАЎ.

А ДБЫЛОСЯ пасяджэнне арганізацыйнага камітэта Міністэрства культуры БССР, на якім былі разгледжаны пытанні, звязаныя з падрыхтоўкай да Рэспубліканскага агляду сельскай мастацкай самадзейнасці. З інфармацыйнай аб стане работы ў абласных выступілі намеснік начальніка Магілёўскага абласнога ўпраўлення культуры З. Лысенка, намеснік начальніка Гомельскага абласнога ўпраўлення культуры С. Ліс, начальнік Мінскага абласнога ўпраўлення культуры В. Васільеў, начальнік Уп-

АГУЛЬНЫ КЛОПАТ

раўлення культуры Міністэрства культуры БССР Ж. Сінельнікава, дырэктар Рэспубліканскага дома народнай творчасці А. Талчынская.

Вырашана было правесці агляды мастацкай самадзейнасці ў абласных у студзені і лютым наступнага года. Заключны канцэрт у сталіцы нашай рэспублікі — Мінску плануецца правесці 14 сакавіка.

На пасяджэнні арганіза-

цыйнага камітэта, якое праходзіла пад старшынствам міністра культуры БССР Ю. М. Міхневіча, прысутнічалі сакратар Белсаўпрофа Л. Барабанова, намеснік загадчыка аддзела культурна-масавай работы Белсаўпрофа А. Марціянава, старшыня БРК прафсаюза работнікаў культуры Л. Паміла, намеснік міністра культуры БССР А. Ульяновіч, прадстаўнікі рэдакцый рэспубліканскіх газет і БЕЛТА.

СЕМІНАР У КАРАЛІШЧАВІЧАХ

19 лістапада ў Доме творчасці імя Я. Коласа ў Каралішчавічах пачаў работу семінар творчай моладзі, які праводзіць Саюз пісьменнікаў БССР. На яго запрошаны маладыя празаікі, паэты, крытыкі з Мінска, іншых гарадоў і раёнаў рэспублікі. Сярод іх інжынер шклозавода г. Барысава В. Гігевіч, літсупрацоўнік Літаратурнага музея Якуба Коласа А. Камароўскі, архітэктар з Брэста В. Пак, студэнтка Магі-

лёўскага педінстытута С. Жахаўец, настаўніца з Гродна Л. Цыхун, выкладчык Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта Р. Літвінаў, электрык з Мінска А. Емяльянаў, супрацоўніца Інстытута генетыкі АН БССР Л. Турбіна, бібліятэкар з Ганцавіч Ул. Марук, супрацоўнік Мастоўскай райгазеты В. Юрэвіч і інш.

На адкрыцці семінара прысутнічалі першы намеснік старшыні праўлення Саюза пісь-

меннікаў, народны пісьменнік БССР Іван Шамякін, загадчык аддзела прапаганды і культурна-масавай работы ЦК ЛКСМБ У. С. Ліпскі, пісьменнікі А. Куррэвек, А. Вярцінскі, Д. Сімаювіч.

Шырокая і разнастайная праграма семінара. За два тыдні, якія будзе працаваць семінар, перад яго ўдзельнікамі выступяць вядомыя паэты, празаікі, крытыкі, драматургі рэспублікі. Яны раскажуць пра «сакрэты» творчага майстэрства, падрабязна прааналізуюць творы маладых літаратараў.

С. ПЯТРОУ.

КВЕТКІ СТАЛІЦЫ

Ружы пляці сартоў, вырашчаныя ў аранжарэі Мінскага навінага дэкарэтыўнага садводства, адзначаны вышэйшай ацэнкай — дзесяцю баламі — на аглядае экспанатаў 1974 года. Ацэнка «Кветнаводства і азелененне» ВДНГ СССР. Гэтыя чырвоныя, ружовыя, пунсавыя кветкі выставяны манчынамі бригады Ганны Раманаўны Чарніўскай.

Ацэнта другой ступені ўдасцелены 5 сартоў рэмантантных гваздзінаў, якія цвітуць круглы год. Яны карыстаюцца найбольшым попытам і таму, параўнаўча нядаўна з'явіліся ў аранжарэі Мінскага навінага дэкарэтыўнага садводства, займаюць у ёй цэлы асноўнае месца. З кожнага квадратнага метра ў год тут здаймаецца 145 кветак. Гэтыя кветкі мужчыны змогуць пада-

рыць жанчынам і на Новы год, і 8 Сакавіка.

Камбінат дэкарэтыўнага садводства мае цэлы адкрыты гадавальнік, паўтарагентарную аранжарэю, тры гектары займаюць яго парнікі. З гэтых невялікіх плошчаў сёлета горад атрымаў для азеленення 157 тысяч кустоў, 29,6 тысячы дрэў, 4,4 мільёна штук расады для клумбаў. Чл'яны жывых кветак прададзены насельніцтву.

У наступным годзе цяплічна-парніковая гаспадарка Мінскага камбіната павялічыцца ў некалькі разоў.

В. САВІЦКІ,
начальнік аддзела
Міністэрства жыллёва-
намунальнай гаспадаркі
БССР.
(БЕЛТА).

ЯНКА БРЫЛЬ РАСКАЗВАЕ

У клубе СП БССР адбыўся цікавы вечар — сустрэча з пісьменнікам Я. Брылём. Нядаўна ён вярнуўся з замежнай паездкі ў Іспанію і Партугалію. Змястоўна і надзвычай захапляюча расказаў Я. Брыль пра свае дарожныя ўражання, пра тое характэрнае, што вызначае ёўня жыццё і палітычны клімат гэтых дзвюх краін.

У РЭДАКЦЫЮ

«ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

Сардэчнае дзякуй усім, хто павінаваў мяне за прысуджэннем Дзяржаўнай прэміі СССР.
Васіль БЫКАЎ.

ВЕЧАР ЮБІЛЯРА

15 лістапада ў клубе Саюза пісьменнікаў БССР адбыўся вечар, прысвечаны творчасці вядомага беларускага перакладчыка Язэпа Семяжона, якому споўнілася 60 гадоў. Юбіляра сардэчна віталі М. Танк, Я. Брыль, А. Яскевіч, Н. Глевіч, Э. Агніцвет, Ю. Гаўрук, В. Рагойша, В. Адамчык, Л. Салавей, М. Ягораў, М. Скрыпка, В. Дайліда, выкладчыкі англійскай мовы С. Левіна і А. Алёхіна, настаўніца Л. Камоцкая. Артысты Р. Маленчанка, А. Каляда, А. Вавілаў і А. Рыжкова прачыталі творы, перакладзеныя Я. Семяжонам. Цёпла сустрэты прысутнымі выступіў юбіляр.

У заключэнне вечара адбыўся канцэрт.

Сюды, у Мікалаеўшчыну, у філіял літаратурнага музея Якуба Коласа часта прыходзяць прыхільнікі таленту народнага песняра. Фота Ул. КРУКА.

РЭПАРТАЖ ВЯДЗЕ ПІСЬМЕННІК

ГЕРОІ НЕ ПАМІРАЮЦЬ

СПОЎНІЛАСЯ 30 год з дня гераічнага падзвігу ўраджэнца г. Жодзіна Пятра Іванавіча Купрыянава. З выпадку сляўнай нагоды, у Латвіі, на Купрыянаўскім узвышшы, ля вышыні 107,7, дзе Купрыянаў паўтарыў падзвіг Аляксандра Матросова — закрыў сваім целам амбразуру варажэга дзота, адбыўся вялікі мітынг. У ім прынялі ўдзел рабочыя мясцовага саўгаса «Нікрацэ», вучні Нікрацкай школы імя Фрыцыуса Дэглава, воіны. Не забыліся пра Пятра Купрыянава і яго землякі. На латвійскую зямлю, дзе праліў сваю кроў сляўны

сын беларускага народа, прыбылі піянеры школы, у якой некалі ў Жодзіне вучыўся Пётр Іванавіч. Прыбылі таксама дэлегацыі піянерскіх дружын, што носяць імя Купрыянава, з гарадоў Мінска і Барысава.

Урачыста-жалобны мітынг адкрыў сакратар Кульдзінскага райкома партыі Захар Язэн. Ён — аднагодак Пятра Купрыянава, удзельнік Вялікай

Айчынай вайны. З Язэн расказаў аб вялікай дружбе народаў Савецкага Саюза, што яшчэ больш загартавалася ў час вайны, у гады змагання з каварным ворагам — нямецкім фашызмам.

З шчырай прамовай выступіў дырэктар саўгаса «Нікрацэ» Райхманіс Рудольф.

— Наш саўгас інтэрнацыянальны, — сказаў ён — у адным страі, полпеч

кroach, змагаюцца за атрыманне высокіх ураджаў латышы і рускія, літоўцы і ўкраінцы, беларусы і эстонцы.

Дырэктар змяняе парторг саўгаса Янушыс Яніс. Ён расказае аб працоўных справах моладзі саўгаса, пра тое, што іх камсамольская арганізацыя, якая носіць імя Героя Савецкага Саюза Пятра Купрыянава, з гонарам выконвае свае

высокія абавязкі. На мітынг выступілі таксама дырэктар раённага Дома піянераў Інтэпа Зэнта, старшая піянерважатая Нікрацкай школы Грувер Дайга і дырэктар Жодзінскай сярэдняй школы Ніна Савіцкая.

Шэсце са сцягамі і вянкамі накіравалася да брацкай магілы савецкіх воінаў, што загінулі ў час разгрому так званай курляндскай групы ў немцаў. Там пахаваны Герой Савецкага Саюза Пётр Купрыянаў. Побач стаяць помнікі-абеліскі. На чорным граніце аднаго з іх на рускай і латышскай мовах напісана: «Вечная

У СЮ сягонняшнюю змену Мікалай Няверка жыву радасцю сустрачы. У вельмі клопатны гадзіны гэтая радасць глушэла, нібы забывалася, а пасля зноў нагадвала пра сябе. У канцы змены яна цалкам ужо захапіла Мікалая. Ён пераапрунуўся: выйшаў з механічнай майстэрні і зірнуў на гадзіннік. Да пачатку вечара сустрачы з навічкамі-вучнямі заводскага вучылішча заставалася дзесяць хвілін. Мікалай таропка мінуў праходную, завярнуў за вугал адміністрацыйнага будынка. Вось і яго, ГПТВ-94 трактарнага завода, яго першая рабочая школа.

Ад прыгознага хвалявання хутка і радасна заблілася сэрца: зараз ён набачыць рамеснікаў-«навабранцаў», той атрад будучых спецыялістаў — токараў, слесараў, фрэзершчыкаў, стругальшчыкаў, — які праз два гады напоўніць рабочую сям'ю завода. Любіць Мікалай такія вечары. Яны — як святы. Паўсюль юныя твары, узрушэнне, светлыя позіркы.

Мікалай прыйшоў акурат у час. Дырэктар вучылішча, майстры вытворчага навучання, кіраўнікі заводскай камсамольскай арганізацыі займалі ў прэздыуме месцы. Ён прайшоў на сцэну, скіраваў позірк у залу. Незнаёмыя пакуль хлапчкі і дзяўчынкі сядзелі на крэслах ціха і цесна, як птушкі на тэлефонных правадах перад асеннім выраем. Стрыжанья галовы, акуратныя касцюмчыкі. Позіркы ўважлівыя, цямянеюць ад хвалявання, пачуцця, значнасці моманту. «Чатырыста чалавек. Большасць — з вёскі», — падумаў Няверка. І азірнуўся на Рыгора Гаўрылавіча Лосева, былога свайго майстра.

— «Выступіш?» — пытаўся майстар вачыма. Мікалай згодна кінуў. Пачакаў, пакуль дырэктар і начальнік на вучэбнай частцы скажуць навічкам сваё слова, і падышоў да трыбуны.

Невялікай была прамова Мікалая Няверкі, але кожнае ягонае слова гучала значна, ярка і важна. Мікалай гаварыў пра характэрныя рабочай працы і пра тую адказнасць, якая кладзецца з гэтага дня на іх, прымённым сям'юў славутага завода і вучылішча. Падкрэсліў: галоўнае ў вучобе — моцна жадаць стаць добрым спецыялістам сваёй справы. Тады нібы самі сабой адкрываюцца ўсе прафесійна-навуковыя таямніцы, а з часам прыйдзе майстэрства і вопыт.

Перад канцэртамі, які меліся даць вучні леташняга набору, Мікалай прайшоў у залу. Хацелася пазнаёміцца з навічкамі.

Ён размаўляў, зазіраў ім у твары і, нібы на яве, бачыў сябе, колшыяга рамесніка, і той дзень, калі ўпершыню пераступіў парог заводскага вучылішча.

Было тое трынаццаць гадоў назад. За акном, як і цяпер, жаўцела першым лісьцем, сінела небам восень. А ён, шчуплы, невысокі, русавалосы, сціснана хадзіў з новымі сябрамі па вучэбнай майстэрні, дзівіўся з магутных станкоў, розных прыставаў, удыхаў пахі машынага масла.

«Быць табе, племяншчык, токар», — усламіналіся яму словы дзядзькі Мікалая, старога слесара, які прыхаў летам да іх у Тальку, родную вёску да Пухавіч. — Бачыў, як ты іграеш на баяне. Добра іграеш. Есць у цябе дакладнае пачуццё рытму, ты чуйна адчуваеш свой му-

зычны стапок — баян. Цяпер табе дадзедца іграць на другім станку...»

Дзядзька Мікалай быў вельмі пажаным у іх сям'і чалавекам, і ён, пляменнік, не мог не паслухацца яго. Хаця, сказаць па-праўдзе, сам ён хацеў быў паступаць у культурна-асветнае вучылішча, стаць музыкантам-баяністам.

Новы свет станкоў, ведаў, запаланіў цікаўнага юнака. Добрым і мудрым гідом у гэтым свеце быў майстар вытворчага навучання Рыгор Гаўрылавіч Лосев.

— У нашай такарнай справе, як зрэшты ва ўсякай іншай, — любіў гаварыць ён, трэба ісці ад простага да самага складанага. — І абавязкова дадаваў: — Але над любой дэталлю трэба працаваць прыгожа і дакладна.

чыстая яе паверхня — зробіць заўвагу, дапаможа выправіць памылку. А то, здавалася, раптам чагосьці закапрызіць станок. Тады яны ўдвух закасваюць рунавы. «Зладжанасць, дакладнасць і характэрна ў працы», — гэтае залатое правіла Лосева і Піскуса стала ягоным, Колевым правілам. Іх метады і прыёмы працы — ягонымі метадамі і прыёмамі.

Тут, у механічнай майстэрні, юнак выточваў ужо больш складаныя, чым у вучылішчы, дэталі: ступіцы, шпількі, валы розных канфігурацый. І тут таксама засталася жыць памяць першай ягонай самастойнай дэталі — бліскучай, свежанькай, гарачай ступіцы.

Вучылішча Мікалай Няверка закончыў токарна-тэрацка — самага вышэйшага

трактарны, было адчуванне, быццам і не расставіўся са сваім заводам.

Аднак Мікалай не спыняў працы над сабой як спецыялістам. Чытаў патрэбную літаратуру, вывучаў чарцяжы, прафесійнальны вопыт лепшых токараў краіны. Ён штодня прыходзіў на завод за 10—15 хвілін да пачатку змены. Прыходзіў і задаваў свайму станку своеасаблівы экзамен. Паслухоўваў яго на халастым хаду, сюды-туды пераганяў супарт, перабраў кожную ручку, правяраў настройку гітары. У юнака абудзілася пачуццё канструктара, рацыяналізатара. Ён рабіў розныя разлікі, папіды, і вась — токар вынайшаў прыстасаванні для аўтаматычнага свідравання, для апрацоўкі сферычных паверхняў, для іх унутранай выбар-

стэрні была ў цэлым невысокая. Каб падняць яе, механік кавальскага корпуса Мікалай Віктаравіч Анкуда разам з іншымі заводскімі кіраўнікамі арганізаваў у майстэрні тры брыгады: фрэзершчыкаў, стругальшчыкаў і токараў. Брыгадзірам такарнай групы прызначылі яго, Мікалая Няверку. У склад яе ўвайшлі камсамолец Мікалай Кулакоў, камуніст Рыгор Санкевіч, Пётр Кульш і Уладзімір Навуменка.

Цяпер усе токары былі зацікаўлены, каб кожны з іх працаваў больш дысцыплінавана, паспяхова. Словам і справай яны актыўна памагалі адзін аднаму.

У хуткім часе наладзілі спаборніцтва з брыгадай станочнікаў Уладзіміра Шчарбакова. Тры разы на год падводзілі вынікі. Перамогі былі пераменнымі: уперад выходзіла то брыгада Няверкі, то Шчарбакова.

Апрача таго, арганізавалі і спаборніцтва на лепшага рабочага майстэрні. Усё гэта дало магчымасць павысіць прадукцыйнасць працы на 15—20 працэнтаў. Як у майстэрні, так і ў кожнай брыгадзе.

Асаблівым падзеямі ў працоўным жыцці Няверкі з'яўляюцца рознага маштабу спаборніцтва на лепшага прафесіі. Ён — нязменны іх удзельнік. Рэспубліканскі конкурс 1972 года запамніўся яму надолга, можа, нават, на ўсё жыццё. Праводзіўся гэты конкурс у Гродна на заводзе карданых валаў. Перад усімі токарамі была пастаўлена задача: за пэўны час вытачыць вал-утулку са сталі павышанай цвёрдасці. Самым важным клопатам для іх было: устанавіць правільны рэжым рэзанання. Сапернікі Мікалая заспяшаліся, паставілі станкі на 600 абаротаў у мінуту. А ён спакойна, без гарачкі абдумаў сітуацыю і паставіў свой станок на 312 абаротаў. За час работы Мікалай не змяніў ніводнага рэжыма, у другіх жа разы згаралі, як запалкі. Мікалай паспяхова справіўся з заданнем, набраў 12 балаў і заняў у гэтым спаборніцтве першае месца.

І ўсё ж конкурсы конкурсамі, а працоўны будні — самы надзейны экзамен, на якіх да канца правяралася вартасць спецыяліста, чалавека-працаўніка. Няверка штогод паспяхова вытрымлівае іх. Ён узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, медалём «За доблесную працу», ушанаваны званнем «Лепшы малоды рабочы». А восенню 1973 года за паспяховае выкананне заданняў трэцяга, рашаючага года п'яцігодкі Мікалай Няверка стаў лаўрэатам прэміі Ленінскага камсамола. Ён быў дэлегатам Х Сусветнага фестывалю моладзі ў Берліне. У тым святло дні і дэманстраваўся аб ім фільм, які знялі маскоўскія апэратары.

Мікалай Няверка не вырабляе дэталі непасрэдна для трактара «Беларусь», ён токар-рамонтнік, сочыць, каб спраўна працавалі ў другіх спецыялістаў станкі. Аднак Мікалай усе свае працоўныя поспехі справядліва звязвае з поспехамі рабочых, што непасрэдна ствараюць славу трактару. Сваё пяцігадовае заданне ён выканаў за чатыры гады, яшчэ ў чэрвені. Мікалай выпрацаваў тады 14100 норма-гадзін і стаў ініцыятарам сустрачнага плана.

...Вячэрні вецер насіўся між дрэў і дамоў, прутка біў Мікалаю ў твар. У гэтым ветраным моры, здавалася, плылі, як караблі, дрэвы, дамы. Плылі і яго нябачныя сіні ветразы — высокі і імклівы ветразы жыцця.

НАШ КОНКУРС
ТАБЕ,
ПЯЦІ ГОДКА!

Міхась ВЫШЫНСКІ

СІНІ ВЕТРАЗЬ

Ён быў немалады чалавек, гэты майстар, умеў тонка разбірацца не толькі ў такарным рамястве, але і ў людзях.

Рыгор Гаўрылавіч з першых дзён вучобы вылучыў яго, Няверку, з усяе групы токараў. Працавітым, кемлівым быў гэты русавалосы, шчуплы хлапчук. Ён адным з першых у групе як след вывучыў такарны станок, аваладаў культурай рабочага месца. «Будзе з хлопца толк», — усцяпа думаў Рыгор Гаўрылавіч, глядзячы, як Коля на практычных занятках лёгка, нібы ноты, чытае чарцяжы, дакладна точыць, адчувае кожную дэталю.

Ніколі не забудзе хлопца той далёкі зімовы дзень, калі ён упершыню самастойна вытачыў сваю першую дэталю. Гэта быў «рычажок», — дэталю немудрагелістая, простая. Але таму, што яна была ягонай, плёнам яго рук, працы, радасць аж перапаўняла юнака. Ці не з таго дня ён і адчуў сябе токарна?

Нялёгка было напачатку яму, Колю: днём — заняткі ў вучылішчы, вечарам — у вячэрняй школе, у дзевятым класе. Але з часам прывык, уцягнуўся ў такі рытм працоўнага дня. А далей адчуў нават палёжку адно памагала другому.

Наступным годам — практыка на заводзе. Коля стаў вучнем-токарам механічнай майстэрні кавальскага корпуса. Тут ужо ягоным настаўнікам быў Аляксандр Васільевіч Піскус, токар-ас, рабочы з дзесяцігадовым працоўным стажам.

Бывала, падыдзе Аляксандр Васільевіч, разгорне чарцяж:

— Зрабі, даражэнькі, васьмь гэтую дэталю. Чарцяж зразу мелы? Ход работы ўлавіў?

— Ага, — кіўне Мікалай і паварочваецца да станка, бярэ балванку.

Праз хвіліну-другую глядзіш — ужо сціснана гудзе станок, змейкай паўзе з-пад разца сінявата металічная стужка. А Піскус тым часам неўпрыкмет падыдзе ззаду. Як што не так — ці не да канца заціснута ў кулачным патроне дэталю, ці не зусім

для юных выпускнікоў — разраду, з дыпламам выдатніка ў кішэці. Як выпускнік-выдатнік ён меў права ўладкавацца на працу на любы завод, але Мікалай, не вагаючыся, застаўся там, дзе вучыўся і працаваў — на трактарным, у механічнай майстэрні кавальскага корпуса.

...Пагаварыўшы, збольшага пазнаёміўшыся з вучнямі-навічкамі, Мікалай Няверка схамянуўся: прыспеў час ісці дамоў. Вядома, цікава было б паслухаць вучнёўскі канцэрт, але заўтра яму трэба на першую змену, ды і Віця, сын, недзе ўжо засумаваў па ім.

Мікалай выйшаў на заводскую плошчу. Кружыў вецер-святка. Недзе за паркам дагарала сонца, і ў яго нямоцным святле ціха блішчаў чырванню трактар на пастамеце, святлела ігліца сосен, палымпелі вокны дамоў. Усё тут яму знаёма да драбніц. І ці дзіва: трынаццаты год, дзень у дзень перамервае гэтую плошчу ад трамвайнага прыпынку да праходнай.

Ён ускочыў у трамвай, праехаў тры прыпынкі. Падумаў-падумаў і выйшаў з вагона. Да мікрараёна Серабранка, у якім Мікалай нядаўна атрымаў новую кватэру, заставалася не так ужо далёка. А вечар між тым быў пагодлівы, па-восенску бадзёры — ён, здаецца, так і клікаў прайсціся пешшу.

Кроцьку Мікалай шырокай вуліцай і зноў бачыў сябе, тым ранейшым маладзенькім рабочым.

Пасля вучылішча ён два гады папрацаваў самастойна. За гэты час, вядома, выраб вопыт, майстэрства. Калі прайшла пазва на вайсковую службу, ён ужо быў токарна-чарцяжыма разраду, мог вытачыць на станку даволі складаныя дэталі: валы з чарвячнай разьбой, шматвосныя валы, шрубы. Сярэдняя яго зменная выпрацоўка складала 120—130 працэнтаў.

Службу ў арміі Мікалай праходзіў у авіяцыі — абслугоўваў самалёты. Меў свой такарны станок, выточваў разнастайныя дэталі. Такарнае ўмельства яго, навыкі там не аслаблі. Так што, калі ён зноў вярнуўся на

кі. Усё гэта, вядома, нампога аблегчыла, паскорыла ягоную працу. Як і працу таварышаў па прафесіі, з якімі Няверка ахвотна дзеліцца сваім вопытам, умелствам, рознымі творчымі знаходкамі. Зменная выпрацоўка Мікалая ўзрастае да 150 працэнтаў. Ён атрымаў пяты разрад токара, стаў ударнікам камуністычнай працы.

Неўзабаве яму далі лепшы ў майстэрні такарна-вітарэжны станок ІМ-63. Хуткасць гэтага станка раўнялася хуткасці туку, дакладнасць работы — мілімікрам. Токар-ас, Мікалай паспяхова спраўляўся на ім з самымі складанымі тэхнічнымі аперацыямі. Тачыў вінты з трапецадальнымі галоўкамі, утулкі са змяшчэннем, працаваў з індуктарамі. Было, што з балванкі, якую мацаваў на станку з двума-трыма памагатымі, Мікалай выточваў двухвосны вал у 470 кілаграмаў.

Няверка — токар-рамонтнік. У час работы ў кавальскім корпусе нярэдка здавалася рознага характару паломкі, зрывы. Каб пазбегнуць доўгіх прастоаяў, у такіх выпадках патрабуецца тэрмінова вытачыць тыя ці іншыя новыя дэталі. А яны бываюць розныя па складанасці — не кожны токар возьмецца іх вырабіць. У самых цяжкіх выпадках заўжды выручае Мікалай: ці будзе ён дома, ці на заводзе. Вось адзін выпадак.

Неяк уначы да яго дамоў прыехалі з завода: у майстэрні, у аднаго знаёмага ўсім стругальшчыка зламаўся чарвячны вал. Патрэбна было тэрмінова наразаць новы. Ніхто з токараў не асмелваўся брацца за гэту складаную работу.

— Раз трэба, значыць трэба, — толькі і сказаў Мікалай. Таропка апрапуўся, паехаў на завод. Аднак і ў яго не адразу пайшла работа. У спешцы ён забыўся пераставіць і замяніць шасцяронкі ў гітары.

Пад раніцу вал быў гатовы.

Вельмі важнай вяхой у працоўнай біяграфіі камуніста Мікалая Няверкі быў 1970 год. Да гэтага часу прадукцыйнасць працы ў іх май-

Р. ШЫРМА

«Беларускія народныя песні»
(для хору) у двух тамах.

В. АКІМУШКІН, В. РАЕЎСКИ, М. СТРАЛЬЦОУ

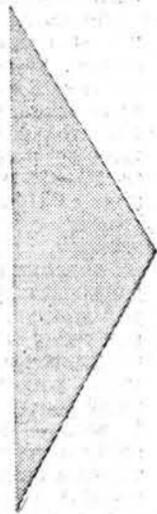
Тэлевізійны фільм-спектакль
«Па шчасце, па сонца».

Е. ЛОСЬ

Зборнікі вершаў «Перавал»
і «Галінка з яблыкам».

І. ЧЫГРЫНАУ

Раман «Плач перапёлкі».

ВОБРАЗНАЕ ЎВАСАБЛЕННЕ

Тэлебачанне з кожным годам пашырае свае творчыя даягледы: яму падудаднымі робяцца ўсе жанры літаратуры, кіно, тэатра. Некалі перад тэлекамерай чыталі не толькі выконвалі (раней казалі — «дэкламавалі») вершаваныя творы. Потым іх выкананні сталі ілюстравацца кінакадрамі, малюнкамі вільняй графікі, пейзажамі. Цяпер такія паэтычныя вечары набываюць форму тэатральнага відовішча. Канкрэтны прыклад — тэлевізійны фільм-спектакль «Па шчасце, па сонца», створаны на падставе вершаў народнага песняра Янкі Купалы. Ён вельмі спадабаўся нам, глядачам, яшчэ на прэм'еры. З цягам часу яго паказваюць перыядычна, і мы адзначаем у ім усё новыя мастацкія вартасці, якія дазваляюць гаварыць пра значны творчы поспех Беларускай студыі тэлебачання ў галіне раскрыцця паэтычнага купалаўскага багацця.

Мабыць, поспеху спрыяе тое, што аўтарамі фільм-спектакля выступілі людзі, здольныя глыбока адчуць характэрнае паэтычнае слова і даць яму вобразнае ўвасабленне на экране. Гэта — рэжысёр В. Раеўскі, які радуе глядачоў і сваімі арыгінальнымі пастапоўкамі на сцэне

акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы («Што той салдат, што гэты», «Праўду! Нічога, акрамя праўды!», «Трыбунал», «Лесвіца славы»). Сцэнарый напісаў таленавіты празаік Міхась Стральцоў, які піша таксама вершы і выступае ў якасці літаратурнага крытыка. Спецыфіку тэлевізійных прыёмаў, відаць, далучыў да іх распрацоўшчы рэжысёр В. Акімушкін, імя якога мы часта бачым у цітрах тэлепастановак. Гэта яны запалілі высакароднай мэтай — даць тэлевізійнае адлюстраванне купалаўскім творам — вярні калектыў, пачынаючы ад ма-

стака і аператара і да выканаўцаў эпізодычных ролей. Дарэчы, гаворачы пра спектакль «Па шчасце, па сонца», ужываць вызначэнне «роля» не зусім правільна. Бо пэўная акрэсленасць тых чалавечых фігур, што выступаюць на экране, уласціва, бадай, толькі артыстам М. Захарэвіч, А. Мілаванаву і яшчэ некалькім выканаўцам.

Уражанне застаецца тае, нібы перад намі хор, складзены з мужыкоў і жанчын дарэвалюцыйнай беларускай вёскі. з тых, залатых мара жых — «людзкім звацца». З хору на першы план выходзіць хтосьці адзін

ДЫЯМЕНТЫ НАРОДНАГА МАСТАЦТВА

Двухтомная анталогія апрацовак беларускіх народных песень... Многа часу і творчага плёну аддаў ёй выдатны зборнік нашых фальклорных дыямантаў Рыгор Шырма.

Задуму гэтай працы Рыгор Раманавіч адносіць да далёкага 1915 года, калі ён, тады студэнт літаратурнага факультэта Седліцкага настаўніцкага інстытута, трапіў разам з інстытутам у Яраслаўль. Туды ж быў эвакуіраваны і Мінскі настаўніцкі інстытут. Самым жахлівым успамінам аб тым часе была смерць дзяцей ад голаду, выкліканага першай сусветнай вайной. Этнаграфічнай камісіяй Рускага географічнага таварыства, у якую быў уключаны і мадады фальклорыст Р. Шырма, было вырашана даць канцэрт сіламі студэнтаў, і вырваныя сродкі выкарыстаць на ўратаванне дзяцей. Юнака моцна ўразіла тое, што для гэтага канцэрта нельга было знайсці ніводнай апрацоўкі беларускай народнай песні.

З таго часу і пачаў Рыгор Шырма запісваць народныя песні, слэбавачы з многімі выдатнымі кампазітарамі, якія далучыліся да працы над беларускай народнай песняй, з выканаўцамі.

Першым у былой Заходняй Беларусі па ініцыятыве Р. Шырма пачаў апрацоўваць народныя песні сын беларуса з Магілёўшчыны, вучань Рымскага - Корсакава і Глазунова, кампазітар К. Галкоўскі, які скончыў з залатым медалём Цепярбургскую кансерваторыю. Ён добра ведаў і любіў беларускі мелас. Ім было гарманізавана некалькі дзесяткаў беларускіх народных песень і напісаны па іх матывах дзве сюіты — «Дуда» і «Каханне».

У жахлівых умовах беларускай акупацыі ў Заходняй Беларусі на ўласныя сродкі Р. Шырма ўдалося выпусціць у Вільні два невялікія зборнікі апрацовак народных песень — «Беларускія народныя песні».

Пазней апрацоўкамі фальклорных твораў займаліся прафесіянальныя кампазітары БССР А. Багатыроў, Я. Цікоцін, А. Туранкоў, Р. Пункт, М. Чуркін, М. Аладаў, рускія, украінскія, літоўскія, латышскія і польскія кампазітары.

У двухтомніку змешчана больш як 200 пераважна асабіста запісаных Р. Шырмам народных песень, над

многімі песнямі працавалі таксама іншыя кампазітары. Тут варта назваць і такія імёны, як А. Пашчанка, Я. Яраслаўска, В. Шабалін, А. Фляркоўскі, А. Ленскі, І. Дунаеўскі. Апрацоўкі праходзілі мастацкую шліфоўку і праверку ў створанай Рыгорам Раманавічам Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР.

Спазінемся на некаторыя аўтарытэтыныя выказванні аб зборніку.

Першы сакратар Саюза кампазітараў СССР Ціхан Хрэнінаў: «...Гэта праца ўсяго жыцця Рыгора Раманавіча — выдатнага савецкага музыканта, праца грунтоўная, асноватворная для музычнай культуры Беларусі, для ўсёй шматнацыянальнай савецкай музыкі».

Народны артыст Літоўскай ССР, прафесар Дзяржаўнай кансерваторыі Літоўскай ССР Конрадас Кавяцкас: «...Большасць гэтых песень запісаў сам Р. Р. Шырма, які прысвяціў гэтай працы звыш 50 год свайго жыцця. Ён, як зборнік, хадзіў па вёсках Беларусі і запісваў мелодыі песень ад народных спевакоў».

Р. Р. Шырма гэтыя песні правярыў на жывым гучанні, выконваючы іх з харавой капэлай БССР і самадзейнымі хорамі...»

Герой Сацыялістычнай Працы, народны артыст СССР, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР прафесар А. Свешнінаў: «...Самаахвярна адданы харавому мастацтву, народнай песні, усяму таму, што складае непераходзячы багаці народнай творчасці, якая жывіць сваімі сокамі наша савецкае прафесіянальнае мастацтва, Рыгор Раманавіч з велізарным энтузіязмам на працягу ўсяго свайго жыцця збірае беларускія народныя песні. Колькі цудоўных, амаль забытых народных мелодый атрымалі сваё адраджэнне і цяпер шырока выконваюцца дзякуючы нястомным пошукам Рыгора Раманавіча. Сапраўды велізарная колькасць народных песень, якія сабраў Рыгор Раманавіч... Нашы музыканты, кампазітары набылі вялікую каштоўнасць, маючы магчымасць шырока выкарыстоўваць багацейшы музычны фальклор беларускага народа...»

Такі шырокі рэзананс працы зборніка народных скарбаў сведчыць аб вялікіх заслугах Р. Шырма, вартых самага ўдзячнага слова.

Васіль ЛІТВІНКА,
загадчык лабараторыі
Філіяла БДУ імя У. І.
Леніна.

СА ШЧЫРЫМ ПАЧУЦЦЁМ

«Перавал» і «Галінка з яблыкам»... Два паэтычныя зборнікі. Здавалася б, звычайныя кніжкі, якіх выходзіць шмат штогод, але гэтыя радуюць асабліва, таму што аўтар іх — паэтэса, творчасць якой даўно палюбілася беларускім чытачам. Сапраўды, кнігі Е. Лось прыкметна вылучаюцца глыбокай ідэйнасцю, паучцём гарачага патрыятызму, што напамінае сэрца лірычнага героя.

Асабліва змястоўным і значным у паэтэсы атрымаўся ленінскі цыкл. Вершы: «Шляху сібірскаму», «Каравай», «У Леніна ў гасцях», «Шушанская песня», «Жыве Ільіч», «Усе мясіны ленінскія ў нас...» і многія іншыя ўзнаўляюць незабыўны і светлы вобраз правядыра

чалавецтва. І аўтар прызначае: «Усе вершыні самыя крутыя цяпер мне будзе браць куды лягчэй! Бо я была ў Леніна ў гасцях!»

Паэтэса таксама паказвае і трыумфальнае шчасце ленынскіх ідэй на планеце: сёння «жывуць святлом ягоным хаты, спяваюць красні ў траве, і кожны дзень таму багаты, што ў гэтым дні Ільіч жыве».

Творчасці Еўдакіі Лось не ўласцівы вузкія асабістыя перажыванні чалавека, дробязнасць пачуццяў. Высокі грамадзянскі пафас, вобразнасць думкі, назіральнасць і эмацыянальнасць — вось тыя адметныя рысы, што вылучаюць яе зборнікі.

Асабліва поспех спадарожнічае паэтэсе ў вершах, пры-

свечаных гераізму савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Родныя Ушацькі... Па зямлі працаўсюі фашысцкі смерч. У дзяцінстве паэтэса бачыла кроў і разбурэнні, віселі і нажары, не аднойчы і сама глядзела ў твар смерці. Вось чаму ў ваенных вершах праз асабістыя пачуцці і перажыванні яна здолела раскрыць вялікую трагедыю чалавецтва, зверствы фашыстаў: «Вянок», «Мая Хатынь», «Майданак» і іншыя творы.

Але, бадай, самай прадстаўнічай у зборніках з'яўляецца тэма дружбы народаў. Е. Лось шмат ездзіць па краіне, сустракаецца з працаўнікамі заводаў і фабрык, калгасаў і саўгасаў, са студэнтамі, вучнямі, воінамі ў Беларусі і за яе межамі.

НА ПАВЕРЦЫ СТАЛАСЦІ

Вайна пазаўсёды запала ў душу падлетка Івана Чыгрынава. Паражэнні і страты ў першых баях з чужынцамі, якіх ён у акупацыі, барацьба народных месціўцаў у тыле гітлераўцаў, пераможнае шчасце нашай арміі па сваёй зямлі, канчатковы разгром ворага і фашызму — усё гэта збылася ў яго на вачах, павідала незабыўны след у сьвядомасці. Гэта і вызначыла гадоўны напрамак творчасці пісьменніка. У кнігах апаўданаў «Шушкі ляцяць на волю» і «Самы шчаслівы чалавек» ён аб'ектам мастацкага асэнсавання і даследавання бярэ чалавека нялёгкага мінулага, перадае яго думкі і пачуцці, раскрытыя багаты, свабодны і непаўторны свет жыцця.

Асаблівай старонкай у творчасці Івана Чыгрынава і ўсёй беларускай літаратуры з'яўляецца раман «Плач перапёлкі». Письменник шматфарбна і ярка паказвае, якімі цяжкімі, раздумна-пакутнымі, складанымі былі першыя дні Вялікай Айчыннай вайны, калі раз'юшаныя, за-

квананы ў браню фашысты, чорнай лавінай прасоўваліся на ўсход, агнём і зброяй хацелі паставіць на коленах савецкі народ.

У рамане «Плач перапёлкі» аўтар смела і праўдліва заглябляецца ў самыя карані і вытокі ўсенароднага змагання з фашызмам, у сацыяльны змест кожнага факта, абрунтоўвае ўчынікі і дзеянні герояў, даследуе псіхалогію самых непадобных між сабою людзей, якіх вайна ўзрушыла, паставіла перад найцяжэйшым выпрабаваннем.

Чубар і Зазыба — галоўныя героі рамана «Плач перапёлкі». Абодва яны ўспрымаюць вайну, як катастрафічную з'яву, але пачатку разыходзяцца ў вызначэнні свайго месца ва ўсенародным змаганні. Нечаканасць нападу гітлераўцаў зрабіла пэўны ўплыў на іх учынікі і дзеянні ў складанай сітуацыі. Таму такой завострана-непарушай, нервова-узрывістай была, можна сказаць, апошняя даваённая і першая ваенная сустрэча па-

трыётаў свайго Радзімы, адданых справе партыі людзей у хаце Зазыбы.

Зазыба ўвесь жыве ілюмінамі свайго народа, думае, разважае, верыць у сваіх людзей.

Чубар гаворыць: «...Той, хто па-сапраўднаму любіў Савецкую ўладу, не будзе сядзець. Той ужо даўно зняўся з месца і пашаў».

Зазыба ад хвалявання памірае за спінной падушцы, узляў яе аберуч і, прыціскаючы нечага да жывата, сказаў: — Добра, тады давай па-другому гаварыць. Ты от нажаш — той, хто любіў Савецкую ўладу, не застаецца. Няхай так. А як, па-твойму, — нашы веракейкаўскія бабы не любілі яе, што нікуды не падаюцца?

— Я ім у душы не лазіў!

— А варта было б...»
Вакол Зазыбы і разгортваюцца падзеі ў Веракейкаў. Перад ім славядоўца адмоўна і станоўча персанажы рамана «Плач перапёлкі». Кемны, мудры, ушны Зазыба не можа растлумачыць, як немцы збудуцца з

Л Е Т А П І С І Д А С Л Е Д А В А Н Н Е

КНИГА заслужанага дзеяча культуры БССР Л. Валчэцкага «Гады, спектаклі, ролі...» — мемуарна-мастацтвазнаўчая. Яе старонкі — гэта фактычна старонкі творчай біяграфіі калектыву тэатра імя ЛКСМБ, яго станаўлення і шуканняў.

Вельмі прыемна, што за прэс узяўся адзі з дырэктараў тэатра.

У нарысе многа ўвагі аддадзена рэпертуару, яго жанравай разнастайнасці і манеры «прачытання» п'ес, прычым мастацкага ўвасаблення пазіцыі пастаноўшчыкаў.

Найбольш глыбока і падрабязна разглядаецца «Брэсцкая крэпасць» К. Губарэвіча. Цяжка не пагадзіцца са сцвярджаннем аўтара, што калектыву і рэжысура прыклалі ўсе намаганні, каб стварыць сапраўды хваляючы спектакль, варты гераічнай эпохі. Прэса, у тым ліку і маскоўская, пісала, што «Брэсцкая крэпасць» — адметная з'ява ў практыцы калектыву тэатра ў горадзе над Бугам і вельмі значная падзея ў культурным жыцці Беларусі.

Тонкае пастановачнае майстэрства паказалі рэжысёр А. Міронскі, а пазней Ю. Аршыцкі і Г. Волкаў, які рэдагавалі спектакль у адпаведнасці са зменамі ў трупі і патрабаваннямі часу.

Пра ўсё гэта Л. Валчэцкі расказвае то ўсхвалявана (гэта і зразумела, бо ён быў такіма адным з удзельнікаў вялікай творчай работы), то даючы тэатразнаўчы характарыстыкі рэпетыцыйнаму перыяду і акцёрскім дасягненням.

Паглыбляючыся ў практыку рэжысуры тэатра (асабліва яе лепшых прадстаўнікоў — А. Міронскага, І. Папова, Ю. Аршыцкага), аўтар нарыса спыняецца на тым, што такое педагог ва ўмовах штодзённай працы артыстычнага калектыву. Яна мае спецыфіку, аб якой не так часта гаворыцца нават у тэатральным асяроддзі. І добра, што Л. Валчэцкаму давялося назіраць блізка, як рэжысёр-пастаўнік працуе над спектаклем, не губляючы з поля зроку і чыста педагогічную мэту, — гэта ім паказана на старонках, прысвечаных, напрыклад, рэжысуры І. Папова, народнага артыста рэспублікі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР.

Па ўсім напісаным Л. Валчэцкім адчуваеш, што ён дакладна ведае, з чаго складаецца

Л. Валчэцкі. «Гады, спектаклі, ролі...» (На рускай мове). Мінск, «Мастацкая літаратура», 1974.

спектакль і пра асобныя кампаненты гаворыць дакладна і разумна. Натхненне і інтэлектуальнае напам'яненне ролі, псіхалагічная праўда паводзін і сатырычнае выкрыццё акцёрам персанажа, героіна і патэтыка, романтизм у сучасным драматычным творы — вось кола пытанняў, што больш або менш падрабязна закранаюцца ў кнізе «Гады, спектаклі, ролі...». Прэс гэтым не абстрактна, а на прыкладзе пастаноўкі на брэсцкай сцэне «Крамлёўскія курантаў», «Выбачайце, калі ласка!», «Іркуцкая гісторыя», «Алена Дундзіца», «Трох сячэр», «Атэла», «Трэція варты», «Мяшчан». Па ходу разважанняў і мемуарных успамінаў аўтар затрымлівае ўвагу на творчым лесе акцёраў, якія найбольш ярка правялі свой талент у спектаклях, што мелі значэнне магістральных для творчага шляху тэатра. Народныя артысты БССР Т. Заранок, Г. Волкаў, А. Логінаў, заслужаны артыст БССР Ю. Уласаў, А. Качаткова, Г. Токараў і іншыя калегі «асветлены» то нібы прамінем партрэтага нарыса, то ў тэатразнаўчым аналізе ўсяго зробленага імі.

Слушна вылучана аўтарам кнігі ў асобны раздзел сцэнічная Лейніяна. І тут брацкаўчанам ёсць што расказаць чытачам. Свой талент і эстэтычны густ, творчую сталасць і патрабавальнасць да сябе праявілі ў рабоце над вобразам Лейна артысты П. Маркін («Крамлёўскія куранты»), П. Вінаградаў («Фінал»), А. Логінаў («Дзень пішын») і «Брэсцкі мір»). Яны імкнуліся раскрыць галоўныя рысы — адухоўленую чалавечнасць і рэвалюцыйны гарт, высокі інтэлект і філасофскую глыбіню думкі, мудрасць правядыра і гений вучонага. У лепшых спектаклях тэатра глядач бачыў гэтыя жывыя штрыхі вялікага вобраза.

У нарысе значная ўвага аддадзена аналізу ўвасаблення драм і камедыяў беларускіх аўтараў. Тэатр даў сцэнічнае жыццё п'есе «Брэсцкі мір» К. Губарэвіча, камедыям А. Макаўкі «Выбачайце, калі ласка!», «Зачынены апостал», «Трыбунал» і «Таблетку пад язык», інсцэніроўцы «Сэрца на далоні» І. Шамякіна, п'есам А. Дзяллендзіка «Чатыры крыжы на сонцы» і «Грэшныя каханні». У іх трактоўку брэсцкіх акцёры і рэжысура ўнеслі арыгінальнасць, па-творчы смеля мастацкія акцэнты, пазбягаючы капіравання спектакляў рэспубліканскіх тэатраў. Плённымі былі творчыя кантакты трупы з А. Маўзомам, І. Козелам, Я. Рамановічам, В. Палескім.

Новыя фарбы набылі ў творах нашых вядомых драматургаў персанажы, ролі якіх ігралі С. Яўдошанка, А. Асторына, Н. Ганчарэнка, А. Самароў, С. Юркевіч, М. Абрамаў, З. Курдзіянок. Сцэнічным работам лепшых

выканаўцаў уласцівы высокі маральна-этычны пафас, глыбокая тыпізацыя вобразаў, сатырычная вастрыня або лірычная шчодрасць. На канкрэтных прыкладах Л. Валчэцкі паказвае, што брацкаўчане ўважліва раскрываюць нацыянальныя і інтэрнацыянальныя рысы герояў беларускіх п'ес, іх чалавечную прыватнасць, маральную чысціню, багацце духоўнага свету.

Адным словам, прачытаўшы кнігу, адчуваеш, што нібы зноў пабываў у Брэсце, наведаў утульны будынак на адной з галоўных вуліц парэцкага горада, паглядзеў спектакль з удзелам раней табе знаёмых і зусім новых артыстаў. Вядома, тым, хто сачыў за творчай дзейнасцю калектыву, часам хочацца і паспрачацца з Л. Валчэцкім. На маю думку, ён мог бы часцей быць самакрытычным і шчыра пісаць пра ўласныя пралікі і выдаткі ў рабоце над асобнымі спектаклямі. Скажам, эксперыментальная пастаўка ў 1961 годзе п'есы А. Луначарскага «Вызвалены Дон Кіхот», здаецца, цюгул утрымалася на сцэне... адзі вечар. Пра гэта — ні слова. Мільполі пачынаеш думаць: а, магчыма, і яшчэ некаторыя факты такога ж характару «не трапілі» ў летапіс, складзены былым дырэктарам тэатра?

Добра, што Валчэцкі-нарысіст не дазваляе Валчэцкаму-мемуарысту цалкам ідэалізаваць творчы шлях трупы. Сапраўды, мы разумеем, што, снажам, «А зоры тут ціхія...» прагучалі ў Брэсце менш цікава і хваляюча з-за расп'ятыстага рэжысёрскага плана. Есць і іншыя таныя прыклады. Але, паўтараю, самакрытычнасці магло б быць больш.

Варта было б глыбей расказаць і пра тых маладых брэсцкіх артыстаў, якія занялі пазней выдучае месца на беларускай сцэне: пра Т. Аляксееву (цяпер у Акадэмічным тэатры імя Янкі Купала), Г. Маркіну (Дзяржаўны тэатр імя Якуба Коласа), бо яны ўнеслі значны ўклад у здыбыткі калектыву ў горадзе над Бугам. Зусім спрычна з'яўляецца крытычнай ацэнка спектакля «Ягор Бульчоў». Нам запомнілася сапраўднае горкаўскае інтанацыя ў сцэнічнай трактоўцы горкаўскай п'есы, ансамблевасць выканаўцаў, сакавітыя характары, яснасць ідэйна-эстэтычнай пазіцыі пастаноўшчыка В. Дз'якава ў 1951 годзе. Ці трэба было з цягам часу праўдзіць да спектакля яўна завышаныя прэтэнзіі?

Паўтару яшчэ раз, што Л. Валчэцкі так і пісаў кнігу: не хаваючы асабістых адносін да перамогі і творчых выдаткаў трупы. Цалкам аб'ектыўным ён не быў. А мог бы! На тое і жанравае вызначэнне кнігі — нарыс. І ўсё ж многія старонкі гэтай працы маюць безумоўную каштоўнасць, яны ўзбагачаюць нашу тэатразнаўства, наогул літаратуру аб сцэнічным мастацтве.

Міхась МОДЭЛЬ.

(то Г. Гарбук, то П. Кармунін, то В. Балахвасцік) і з драматычным пачуццём «перажывае» вершы дакладней закучы — тое, што закладзена ў словы паэта. Менавіта «перажывае»: спектакль-фільм зроблены надзвычай эмацыянальна. Праклен лёсу і прагэст супроць тагачаснай рэальнасці жыцця набываюць розныя адценні. З экранна гучыць ціхая споведзь сэрца, яна кантрастуе з глеўным заклікам да змагання, потым раптам мы чуем запаветнае матчына прызнанне, а потым з дзівоснага настрою працоўных будняў выліваецца песня аб прыгажосці зямлі-карміцельні.

Фільм тактоўна паказвае твары персанажаў, асветленыя то зусім ясна, то дадзеныя «светаценьмі». Асабліва ўдалыя сцэны высялага і тужлівага вечара «за чаркай», працоўны рытм жыва, матчына калыханка. Яны ўраджаюць і ўзрушваюць тым, як настрой вершаў вынашчаны настрой іх гучання ў вуснах акцёраў і ў пабудове кадраў.

Сюжэта нібы і няма, але ўнутраная паслядоўнасць купалускага роздуму пра галечу забітага народа і пра светлую будучыню беларусаў вытрымана вельмі выразна. Вядомыя нам па школьных уроках, па хрэстаматыях і падручніках творы тут набываюць новую якасць.

Не папракайце: дома не жыва, а ездзіце па рэспубліках Саюза... І сэрца вечна ў далечынях зава, і патрабуе, як гаюраць, муза...

Калі загортаеш апошнюю старонку аднаго, а потым другога зборніка, з радасцю для сябе зазначаеш, што няма ў нашай краіне такой саюзнай рэспублікі, якой бы яна не прысвяціла сваіх твораў. З хваляваннем чытаюцца і вершы, у якіх апяваецца інтэрнацыянальная еднасць народаў розных краін: «Студэнты горада Бардо», «На Пяр-Лашэз», «У Пырынеях»...

Е. Лось умеє спалучаць вострую публіцыстычнасць з тонкай лірыкай. Нават тады, калі яна піша на вечныя тэмы — пра каханне і дружбу — галас яе гучыць арыгінальна, хораша, звонка. У вершак адчуваецца філасофскі роздум над жыццём, імкненне пранікнуць у таямні-

калгасамі, што вельмі хвалявала. І непакоіла многіх у лясной вёсцы, якую фашысты пакулі што абмінулі, але ён рашуча выступае за тое, каб калгасным добром распараджаліся варты таго людзі. З ім — арганізатары калгаса, усё сумленныя працаўнікі. Зазыбу яшчэ бяліца чапача здраднікі, паліцэйкія, як Брава-Жыватоўскі, Мікіта Драніца. Грунтоўна і запамінальна выписаны ў рамане «Плач перапёлкі» вобраз Чубара, старшыні мясцовага калгаса. У дзеяннях і ўчынках яго ўсё выглядае натуральным, праўдзівым. Чубар пакідае Верамейкі зусім не таму, што амаль за тры гады не паспеў, быццам, па-сапраўднаму зрадніцца з новай мясцінай, зблізіцца з новымі людзьмі. Ён перакананы ў тым, што толькі на фронце, са зброяй у руках, можна прынесці больш карысці Радзіме, што яго месца ў радах Чырвонай Арміі. Яму трэба было абавязкова натрапіць на мужнага, стойкага, навучанага жыццём камісара палка, каб асэнсаваць і зразумець, што ж адбываецца на зямлі, дзе чыё месца ў змаганні з чужынцамі.

Іх успрымаеш без схематызму некаторых школьных фармулёвак. Вершы тут не ўзяты з падручніка, а падказаны жыццём і паэтычным настроем: яны гучаць свежа, бо чытаюцца (дакладней — перачытваюцца!) творчымі людзьмі і па-творчы. Хтосьці з сяброў паэта гаворыў, што Янка Купала, калі пісаў вершы, адчуваў сябе Праметэем. Дык вось тэлеэкран паказвае нам такога паэта, прапраметэўска палымнага, няўтаймаванага, смелага, — адданага самай высокай мэце: барацьбе за вызваленне чалавека ад прыгнёту, ад нацыянальнага прыціску, ад сацыяльнай несправядлівасці.

Паглядзеўшы гэты спектакль, яшчэ глыбей адчуваеш веліч гістарычнай перамогі лейніцкіх ідэй у Кастрычніку, калі пачаўся росквіт Беларускай нацыі — роўнаў сярод роўных у Саюзе Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Кандыдатураў аўтараў спектакля «Па шчасце, па сонцы» на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР падтрымліваюць многія з тых, хто бачыў і каго парадаваў гэты твор тэлемастацтва.

А. МІСТРУКОВ,
студэнт Беларускага політэхнічнага інстытута.

На здымку — заслужаны артыст БССР В. Балахвасцік у фільме-спектаклі «Па шчасце, па сонцы».

цы нязведанага, радасць, што ў душы жыве і яшчэ доўга будзе жыць чыстае, святое пачуццё. Радзе верш «Каханне шафэра»:

Пазваніць табе можна, калі госці палягуць спаць...
Лола, Лола, а мне трымажна: можа, ты ўжо не будзеш чакаць?!

І часта прысутнічаў на сустрэчах з працоўнымі нашай рэспублікі, калі выступала паэтэса, чуў яе выступленні на сходах і пасяджэннях. І ўспраўняўся, што ў асобе Е. Лось мы маем вельмі сур'езную, таленавітую, творца і грамадска актыўную пісьменніцу. Успраўняўся, што яе кнігі «Перавал» і «Галінка з яблыкам» вартыя Дзяржаўнай прэміі БССР.

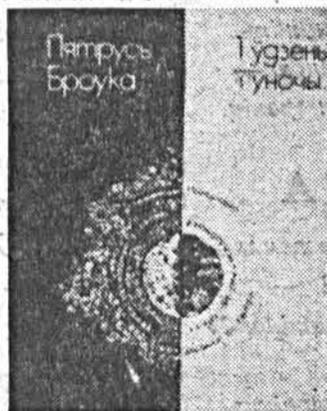
Віктар ДАЙЛДА,
намеснік дырэктара Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СР БССР.

Хоць не з вялікай радасцю, але пасля размовы з паякавым камісарам Чубар усё ж вяртаецца ў Верамейкі. Шмат нягод выпадае на яго долю дарогаю, шмат нечаканых сустрэч, шмат непадобных адзін на аднаго людзей. Мы ўжо верым, перакананы ў тым, што ён будзе разам са сваім народам, будзе мужна і смела змагацца з ворагам.

Тонка, усебакова і маштабна даследуе Іван Чыгрынаў народнае жыццё ў складаных і цяжкіх перыяд гісторыі, якім быў пачатак Вялікай Айчыннай вайны. Праз тыповыя характары, праз выразныя мастацкія дэталі, праз новыя, свежыя факты і сітуацыі пісьменнік стварае шырокую і праўдзівую карціну вайны, выўляе грамадскую актыўнасць, духоўнае багацце чалавека, які апынуўся ў неверагодна забытых абставінах і выйшаў пераможцам з суровых выпрабаванняў.

Раман «Плач перапёлкі» — яшчэ адна прыступка, на якую ўзнялася беларуская мастацкая проза аб першых месяцах вайны. Твор заслужоўвае самай высокай адзнакі.

Валянцін МЫСЛІВЕЦ.

Вонладкі новых кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура»: «Петрыч Брука» П. Броўні (мастак В. Шолк), «Дзень вечаровы» Я. Янішчыц (мастак Т. Мельніц), «Будзем сілы набірацца» В. Зуіна (мастак М. Селяшчук).

СТАРАЯ ХАТА

Хоць час абганяе спорнай
 хадою, —
 Але не маркотны хаціны пагляд,
 Пакуль пад яе заімішэлай
 страхою
 Ластайкі росцяць сваіх птушанят,
 Пакуль не выпіла студню раска,
 Пакуль падваліны не падгнілі,
 Пакуль з дрывотні не збегла
 ласка,
 Пакуль на падворку гудуць
 чмялі,
 Прыплюшчыць хата вочы
 на сонцы,
 Вецер палашчыць ёй цёплы бок,
 А новыя хаты — як быццам
 адгонцы,
 Далей ад яе ўсё — скок ды скок,
 Ах, якія яны маладыя!
 Ах, як любяць яны гасцей!
 І прайда, мабыць, часы не тыя:
 Малавата ў хатах новых дзяцей.
 Так, дзяцей у іх — малавата,
 Ці ж старая ў тым вінавата?
 Нікавата ёй і прыемна,
 Што бегіюць дзеці гуляць сюды.
 Ах, як добра любіць узаемна,
 Ці стары ты, ці малады!
 Дзеці тут самі гаспадаруюць,
 Часам пасварацца, хоць
 і сябруюць.
 І заключаць, прысеўшы на жвір,

Свой справядлівы дзіцячы мір.
 Чым больш дарослыя адганяюць
 Іх ад хаціны гэтай старой, —
 Тым менш іх слухаюць дзеці.
 Гуляюць.
 Аберігаюць прытулак свой.
 Як быццам ведаюць па-здавёнцы,
 Свой абжываючы родны кут,
 Што новыя хаты — бываюць
 адгонцы,
 А карнявіна адвечная — тут!

Выгод паэты на зямлі не маюць.
 Той — замаўчыць.
 Той — рана упадзе.
 У Грузіі паэтаў паважваюць,
 І любяць іх,
 Бадай што, як нідзе.
 Муры струхлелі,
 І цары знямелі.
 Я тым шчаслівы, што і я ў гасцях
 На той зямлі, дзе песня Руставелі
 Паэзіі высакароднай — сцяг!
 Сваім паэтам, —
 Сам я быў за сведку, —
 Дарылі людзі ўсмешкі і вянкі,
 І абдымалі так,
 Як тых, хто ідзе ў разведку,
 У самы цяжкі час — франтавікі.
 Паэзія — пляшчота і надзея,
 Паэзія — прадонне і абвал, —
 Узняць паэтаў да нябёс умею,
 Каб часам — кінуць іх на пікі
 скал.
 Выгод паэты на зямлі не маюць,
 Але спяваюць,
 Але ўсё ж спяваюць...

**ЖНІВЕНЬСКІЯ
 ЭЦЮДЫ**

1.
 Неба змялела.
 Асела на хаты.
 Жоўтыя хмары, як перакаты
 Празрыста-схаладнелай ракі,
 Праз якія восець плыве напрамкі.

Заручыны.
 Вяселлі.
 Ён побач з ёй.
 Ім соладка, млява,
 Як нам вясной.
 2.
 Сход калгасны
 — Канчайце гульбы!
 На парадку дня—уборка бульбы.
 Скончым у тэрміны —
 не прайграем, —
 Агулам вяселлі ўсе згуляем!
 — І я так, Зоська, табе гавару:
 Бульбу ўпораю — цябе забяру...
 — Не вер яму, Зоська,
 што ён гародзіць?
 Бульбу ж капаць ён да Ядзі
 ходзіць...
 — Ну, што я раней табе
 гаварыла?
 Няўжо не сорам вяртацца дамоў?
 Выпускнікі.
 Яна паступіла,
 Ён — на конкурсу не прайшоў.
 Неба змялела.
 Асела на хаты.
 Жоўтыя хмары, як перакаты
 Празрыста-схаладнелай ракі,
 Праз якія восець плыве напрамкі.
 І пад гэтым небам расхвалываны
 Пляціць бортстралок
 Дэмабілізаваны.
 А пад ім у змроку вогкім,
 асеннім, —
 Бачна добра яму з вышыні, —
 Палаюць заручыны і вяселлі,
 Як пасадачныя агні.

Здараецца,
 Што раптам у душы,
 Аціхне ўсё, нібы ў лясной глушы.
 І летуценняў
 Водсвет несамотны

На твар табе кладзеца
 І тады,
 Здаецца, што на свеце
 першародным
 Яшчэ няма ні гора, ні бяды.
 Паўзе мураш.
 Снуе пчала над кветкай.
 Спяваюць птушкі.
 Чым не райскі сад?
 І думка мільгане хвілінай гэткай:
 Не мае ні набытку свет, ні страт.
 Што ён — у небе вечнасці
 хмурынка,
 Хто ведае, куды яна плыве?
 На поплаве
 Шчаслівая дзяўчынка,
 Як матылёк—упрыскач па траве.
 На нейкім невядомым рубяжы,
 Знямоглыя ад мітусні і быту,
 Жанчыны ўзімаюць мецяжы,
 У вочы лёсу гледзячы адкрыта.
 Трашчыць,
 Трашчыць саюз трывалы душ.
 Цяло ператвараецца ў сцюжу.
 Калі нялюбым раптам стане
 муж—
 Каханая за гэта помсціць мужу.
 Чакаць дарэмна тых гаючых дзён,
 Што ўсе канфлікты неўпрыкмет
 знішчаюць
 Жанчыны не здаюцца ў палон,
 Палоннымі — таксама
 пагарджаюць.
 Нават тады,
 Калі аціхне гром,
 Ты — збіты з панталыку,
 палахлівы,
 Жанчына зноў вяртаецца у дом,
 Але, як пераможца літасцівы.

**Мікола МЯТЛІЦКІ
 ГРАЊІЦА**

Табе я прыйшоў пакланіцца
 За подых шчаслівай вясны,
 Суровы куток пагранічча —
 Крок першы апошняй вайны.
 Дзівосныя фарбы вясёллак
 Акрэслілі след навалыніц...
 І той акрываўлены золак
 Не ведаў ніякіх граніц.
 Мне шэпчаць ружовыя краскі
 Пра мужнасць героя-байца
 На месцы, дзе чэрпала каскай
 Радзіма жыццё з Мухайца.

Такое ці будзе забыта?
 Тут леглі Радзімы сыны...
 Тут сёння вачыма з граніту
 Глядзяць на нас вочы вайны.
 Глядзяць... І сапраўднай цаной
 Мы ўмеем наш дзень ацаніць.
 О крэпасць! Тваёю сцяною —
 Прасцяг нашых мірных граніц.

ПРАПІСКА

Зноў жартуюць з мяне землякі:
 «Ты з гітараю к нам ці
 з гармонікам?»
 А на беразе ціхай ракі
 Снегавей танцююць «Лявоніху».
 Замятаюць пакінуты след

На сцяжыне, што сонцам азорана,
 І гаворыць з хітрынкай сусед:
 «Як магнітам вас цягне
 да горада».
 За спіною нямала дарог,
 Мы ў юнацтве жылі непаседамі,
 І парою бацькоўскі парог
 Крокаў нашых падоўгу не ведае.
 Ды маленькім куточкам лясным,
 Дзе сягоння завяя нашкодзіла,
 Дзе учора ў дзіцячыя сны.
 Як загадка, юнацтва
 прыходзіла, —
 Нам у сэрцы Радзіма глядзіць.
 Гаспадарым заводамі, домнамі.
 Без яе ж

нам бяскрылымі быць,
 Без яе —
 жыць на свеце бяздомнымі.
 Праімчацца гады, як віхор,
 Пастараюцца, вычашуць лысіну.
 Хай жа ведае родны прастор:
 На Палессі я сэрцам прапісаны.

МАЛАДЫЯ дубкі і клёны сіраціла стаялі на бульвары — пачарнелы ад бясконцага дажджу, бязлісты. Толькі дзе-нідзе яшчэ трывала на галінках барвовае лісце... Было сыра і ветрана. Чакаючы на прыпынку аўтобуса, я журботна пазіраў, як бягучы па небу цяжкія шэрыя хмары, і вельмі здзівіўся, калі нехта ззаду моцна ўзяў мяне за руку і сказаў:

— Не дай бог пагодка... Я азіраўся: невысокі, паўнатвары чалавек усміхаўся мне.

— Пятрусь!

— Не забыў яшчэ як завучь?

Узрушаныя сустрэчай, мы з мінутой моўчкі, з адкрытай цікавасцю вывучалі адзін аднаго. І хоць не бачыліся даўнавата — з таго часу, як працавалі разам у далёкім палескім райцэнтры — але я пазнаў бы яго, здаецца, і праз трыццаць год. Петрусь спакойны твар з буйным пляскатым носам і густымі чорнымі брывамі, пад якімі іскрыліся лагоднасцю васільковыя вочы, добра запомніўся мне. Разам халасцякавалі, у адной гаспадыні сталавалі.

— Відаць і ты перабраўся ў горад? — парушыў я маўчанне.

— І я, — засмяўся Петрусь. — Хоць са спазненнем, але — за табой... А што? Пакінуў жа сябра... Уцёкі!

— Ты ж памятаеш, мусіць, — перавялі сюды.

— Ну, а мяне, калі па-шчырасці, жонка перацягнула... Усе вушы пра-трубіла — давай у горад і кропка! Бліжэй да Інстытута, кажэ: Наташка ж, дачка, вырасла...

— У цябе такая ўжо вялікая дачка? Ну і ну... У якім жа Інстытуце вучыцца?

Маё пытанне чамусьці збянтэжыла Петруся. Ён адразу скіс, палез за папяроскамі, потым, не закурыўшы, сунуў іх зноў у кішэню плашча, і ўжо без усмешкі, з удыхам сказаў:

— У гэтым, брат, уся гісторыя... Калі хочаш — сямейная трагедыя. Уяві: якраз сёлета скончыла школу. Ёсць магчымасць уладкаваць у медыцынскі. І сам, і жонка медыкі... Добрая спецыяльнасць, праўда? Так-сяк уладкавалі. Але што ты думаеш? Парушылася які месяц — бац, з'яўляецца дамоў прынцэса — не падабаецца! Забрала дакументы... Як не ўгаворвалі вярнуцца — нічога не выйшла. Жонка вочы выплакала... А ёй, бессардэчнай, і гора мала. Дарэмна, кажэ, вы стараліся, у самой галава на плячах... Бачыш, няўдзячная якая? Упартая, чэрствая... А здаецца ж выхоўвалі не горш іншых... Не дарэмна кажучы: каму што ба-

ліць, той аб тым і бубніць... Прапусціў я ўжо некалькі сваіх аўтобусаў, карцела хутчэй распытаць аб нашых агульных знаёмых, аб Петрусьвым жыцці, але ён ніяк не мог супакоіцца, усё гаварыў і гаварыў аб перажываных жонкі, свавольніцтве дачкі, разбэшчанасці моладзі... І мне здавалася, што я недзе даўно ўжо чуў усе гэтыя словы. Ды і сам Пятрусь нагадваў усё больш чалавека, які нібыта наўмысна мучыць сябе, падагравае жончынымі скаргамі і ў сваім уяўленні малое самае неверагоднае і жахлівае карціны. Але ж здараецца-

вам, нібы сумняваючыся, але потым узрадавана прапанаваў:

— Давай са мной, пакажу дачку. У аўтобус ледзьве ўціснуліся: не да гаворкі... Але калі праз паўгадзіны сышлі на ўзлеску, дзе, нібы курортныя карпусы, сярод векавечных сосен бялелі новыя жыллыя будынкі, Пятрусь зноў пачаў круціць старую плясцінку: ён чамусьці ўсё хацеў запэўніць мяне, што яму дужа сорамна перад знаёмымі за Наташку, што гэта толькі мне, як колішняму сябру, аб усім раскажаў, а ім — ні слова: няёмка...

НАТАШКА

АПАВЯДАННЕ

так: скардзіцца нехта з блізкіх, нават нібыта вельмі шчыра адкрывае сваё сэрца, а табе — не шкода... І не таму, што не паважаеш яго. Проста адчуваеш фальш, ненатуральнасць у гэтых скаргах.

Улавіўшы зручны момант, я хуценька спытаў Петруся, куды ён накіроўваецца.

— Ды халера яго ведае, куды... Адзін толькі раз там і быў, у гэтым мікрараёне, калі Наташку ўладкоўваў на будоўлю...

— На будоўлю? — шчыра зацікавіўся я.

— Ну, вось... Ты ўжо ўявіў, што яна там кагаваны капае ці цэглу ноціць, — па-свойму зразумеў маё пытанне Петрусь. — Дрэнна, брат, пра мяне думаеш... Мы з жонкай наогул не хацелі яе нікуды пускаць... Але ж я табе казаў: дівачка. У Сібір надумала ехаць, на БАМ. Нібы без яе там не абыйдуцца... Ледзь адгаварылі. Дзякуй суседу-прабабу — зайшоў якраз на гэты скандал, запрасіў яе да сябе на будоўлю пайсці... І пайшла! Ды ўжо лепш няхай так, чымсьці ў Сібір... Праца не цяжкая — кладушчыцай яна ў яго... Розную лухту выдае — кранікі, замочки... Вось і еду наведваць. Жонка ж усе кішкі выматала: едзь ды едзь, паглядзі, як яна там. А... ты? Ты куды?

— І я туды. Жыву ў мікрараёне. Пятрусь здзіўлена заварушыў бры-

вадабрацца да будаўнічай пляцоўкі з боку дарогі аказалася нялёгкай справай. Вялікая гара, на якой узвышаўся дванаццаціпавярховы маналіт, амаль уся была раскапаная — побач узводзілі яшчэ тры такія прыгажуні. Пахла сырой зямлёй, дрэвам. Натужна тарыхцеў, поўз, як жук, бульдозер, засыпаючы чырванаватым пяском траншэю. Падвозілі раствор і цэглу машыны. А высока пад зямлёй самавіта плавалі стрэлы кранаў...

Паўнаваты Петрусь сярдзіта чартахуся, але ўпарта пералазіў праз вялізныя цэментныя пліты, абмінаў яміны, вывернутыя старыя пні...

— Пацярпі, брат, ужо блізка, — супакойваў ён не столькі, мабыць, мяне, колькі сябе. — Вунь у лагчыніцы вагончыкі, бачыш?

Воддаль, за наспех збітымі шчытамі, ляпіліся вакол дашчатага доміка некалькі жоўтых і зялёных вагончыкаў — цэлы гародок службовых падсобак. Мы наблізіліся да аднаго з іх. Пятрусь пастукаў у дзверы. Яны адразу прыадчыніліся. Але заместа дзяўчыны мы ўбачылі... няголены мужчынскі твар:

— Чаго трэба? — з падазронасцю спытаў дзядзька. — Хто такі?

— Ды тут вось дачка мая, Наташка, працуе, — пачаў тлумачыць Пятрусь. — Кладаўшчыцай...

Усё з той жа падазронасцю пазіраючы на нас, дзядзька сярдзіта буркнуў:

— Такая не працуе. — Я-ак?!

Дзверы моцна ляпнулі, зачыніліся. Разгублены Пятрусь доўга тупаў ля вагончыка, не ведаючы, што рабіць.

— Ну, бачыш, — нарэшце жаласна, плаксывым голасам загаварыў ён. — Я так і ведаў... Я здагадаўся, што гэтым скончыцца. Кінула Інстытут, кінула працу і... звязалася з якой-небудзь кампаніяй...

— Ды не хвалойся ты... — Што не хвалойся? У мяне, можа не дзесяць, а адна дачка! Разумееш, адзіная...

— Супакойся. Зойдзем да прабабы. — Гэты прабаба... Хоць бы сказаў, што звольнілася, хоць бы слова... Пойдзем! Я падзякую яму... Я яго...

Як спяць, не выбіраючы дарогі, кінуўся Пятрусь да праабскай. Я ледзь паспяваў за ім. З грукатам ускочылі ў праабскую. Сіваты мужыцка, што поркаўся за сталом у папярках, адразу павярнуўся да нас. Схіліўшы галаву, нейкі момант здзіўлена бліскаў шкельцамі акулераў на Петруся.

— Што здарылася, сусед? — Гэта я павінен спытаць у цябе, прабаба, што здарылася, — як не крычаў Пятрусь. — Дзе мая Наташка? Чаму нічога не сказаў?

Прабаба ніякавата кашлянуў, устаў, узяў са стала памяты капялюш, падыйшоў да Петруся.

— Даруй, сусед. Трошкі вінаваты... Але ж само дзяўчо папрасіла нічога не казаць... Каб гвалту, кажэ, дома не было... А павіннаваць цябе можна: цудоўна працуе дачка! Хочаш паглядзець?

Яшчэ нічога не разумеючы, мы моўчкі пасунуліся следам за прабабай у двор. Пад магутным кранам, там, дзе толькі самазвал згрузіў бетон, завіхаліся дзве дзяўчыны ў касках. Адна з іх раптам прыветліва памахала нам рукой. Я не паспеў добра разгледзець яе маленькі тварык, але падаўся ён мне вельмі сімпатычным і гарэзлівым — як у хлапчука...

— Наташка! — аж прастагнаў Пятрусь.

— Яна самая, — задаволена басіў прабаба. — Падвучу — мулярам будзе...

Пятрусь хацеў нешта сказаць, запырачыць, але толькі бездапаможна махнуў рукой і слаба ўсміхнуўся, сочычы, як паволі папаўзла ўгору пляцоўка з растварам.

А па восенскаму небу ўсё плылі і плылі шэрыя хмары. Над лесам трохі пасвятлела — мусіць, на пагоду.

Яўген КАРШУКОУ.

Выданні 1975-га...

АМАТАРАМ МАСТАЦТВА, МУЗЫКІ, ЛІТАРАТУРЫ

Сярод выданняў, якія выйдучы ў наступным годзе, значная частка адрасуецца аматарам мастацтва, музыкі, літаратуры, калектывам самадзейнасці. Напрыклад, выдавецтва «Беларусь» падрыхтавала некалькі альбомаў для савецкіх і замежных турыстаў. Гэта — «Беларускі сувенір», «Дзяржаўны мастацкі музей БССР», «Мастацтва мужнасці і героізму», «Гістарычныя і архітэктурныя славутасці БССР». Неважлікае ўстаўленае выданне «Лясная глытатура» пазнаёміць чытача з рысамі народных умельцаў.

Сярод мастацкіх альбомаў маюць цікавасць такія выданні, як «Бярэзінскі заказнік», «Музей гісторыі. Вялікай Айчыннай вайны», «Мінск», «Гродна», «Наваполацк», «Пінск», «Мінск запрашае вас». У іх будучы змешчаны каляровыя і чорна-белыя мастацкія здымкі. Выйдуць у свет ілюстраваныя брашуры на беларускай, рускай і некаторых замежных мовах: «Віцебская вобласць», «Гомельская вобласць», «Мінская вобласць», «Магілёўская вобласць», «Савецкая Беларусь».

Шырокаму колу чытачоў адрасаваны выданні з творчымі партрэтамі вядомага майстра беларускай акварэлі Л. Лейтмана і заслужанага дзеяча мас-

стацтваў А. Паслядовіч. На мастацтвазнаўцаў, мастакоў, выкладчыкаў мастацкіх навучальных устаноў разлічан зборнік «Выяўленчае мастацтва Беларусі».

У серыйных выданнях «Мастацкая самадзейнасць» чытачы атрымаюць зборнікі «Горнікі», «Іграе духавы аркестр», «Выбраныя песні У. Алоўнікава «Вечная слава агоні» і Д. Смольскага «У кожнага ёсць свая песня», «Песні на словы А. Русака», «Харавы канцэрт». Канцэртна-педагагічны рэпертуар прадстаўлен творамі Л. Абелівіча, А. Багатырова, Г. Вагнера, Д. Камінскага, П. Падкавырава, Р. Пукста, Ю. Семянкі, зборнікам «Рэпертуар скрыпача» і «Хрэстаматыя па беларускай харавой опернай літаратуры», а вакальная літаратура — зборнікам «Беларусь — мая песня», «Песняры», «Беларускія народныя песні» (складальнік Р. Шырма).

Шмат цікавых навінак падрыхтавала выдавецтва «Навука і тэхніка». Напрыклад, у серыйным выданні «Беларуская народная творчасць» запланавана выпусціць «Зімовыя песні» і «Сацыяльна-бытавыя казкі». Выйдуць з друку такія кнігі, як «Лёс фельетаніста» С. Букчына (пра жыццё і творчасць Уласа Дарашэвіча), «Пытанні гісторыі,

філалогіі, мастацтва» П. Глебкі, «Фільмы. Герой. Час» (некаторыя тэндэнцыі развіцця сучаснага беларускага кінамастацтва) А. Красінскага, «Тэлебачанне: хроніка, дакументы, вобраз» Н. Фральцовай, «Беларуская графіка 1917—1941 гг.» В. Шматава.

Першым у беларускай фалькларыстыцы будзе спецыяльнае даследаванне Н. Гілевіча «Пэтыка беларускай народнай лірыкі», якое падрыхтавала выдавецтва «Вышэйшая школа». Яно ж выпусціць «Хрэстаматыю па гісторыі беларускага тэатра і драматургіі» ў двух тамах і навучальны дапаможнік «Кантавая культура ў Беларусі» Л. Касцюкавец.

Чытачы знойдуць для сябе цікавыя кнігі і ў тэматычным плане выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна. Пра перадавога мысліцеля і атраста, прыхільніка ідэй сацыялістычнай рэвалюцыі, беларуска-польскага пісьменніка пойдзе гутарка ў кнізе С. Александровіча «Вальнадумец з-пад Нясвіжа Аляксандр Незабытоўскі». Рэвалюцыянеру, вучонаму, пісьменніку і педагогу прысвечана кніга Н. Куляшовай «У. Г. Тан-Богараз» (жыццё і творчасць).

У кнізе Л. Самасейкі «Ля вытокаў славянскага літаратурнага яднання» разглядаецца працэс зараджэння і развіцця літаратурных і культурных сувязей беларускага і паўднёва-славянскіх народаў, а ў кнізе П. Ткачова «Іду на вы» — гісторыя ўзнікнення і развіцця памфлета.

Ул. КУЗЬМІЧ,
старшы рэдактар
Дзяржаўнага выдання.

Адкрывае кнігу таямніцы...

Фотаэцюд В. ЗЯНЬКО.

КОЖНЫ ДЗЕНЬ набліжае нас да вялікага свята — 30-годдзя Перамогі над гітлераўскай Германіяй... У памяці людской будзе вечна жыць неўміручы подзвіг савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, ніколі не будучы забыты ахвяры, якія прынес ён у імя Перамогі, у імя нашага сённяшняга светлага дня, у імя міру на ўсёй планеце.

Так, жыва неўміручая памяць сэрца. У час традыцыйных сустрэч на месцы баёў, ля партызанскіх зямлянак, калі ветэраны мінулай вайны ўспамінаюць былыя паходы, сяброў, што не вярнуліся да родных хат, лмы абавязкова заспяваюць любімыя песні, што спадарожнічалі ім у тыя грозныя гады.

Кажуць, што калі гавораць гарматы, маўчаць музы. Ды не! У баі і ў паходзе муза спадарожнічала байцам Савецкай Арміі і партызанам, натхняла іх на барацьбу з ворагам. У кароткія момэнты зацішша паміж баі яны любілі сабрацца каля гарманіста, часта ў зямлянцы пры цямным святле газоні можна было ўбачыць, як малады баец чытае таварышам толькі што складзены вершы...

У гэтай тэме была прысвечана сустрэча пісьменнікаў, работнікаў мастацтва і культуры — удзельнікаў Айчыннай вайны за круглым сталом газеты «Літаратура і мастацтва» і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

У ёй прынялі ўдзел паэты Анатоля Астрэйкі і Антон Бялевіч, празаік Уладзімір Карпаў, драматург Алесь Кучар, лаўрэат Дзяржаўных прэміяў СССР і БССР, народны артыст рэспублікі, кінарэжысёр Іосіф Навумаўіч Вейняровіч, заслужаны дзеяч мастацтваў Мікалай Цімафеевіч Гуціев, мастачка Соф'я Дзмітрыеўна Лі, былы рэдактар падпольнай «Гомельскай праўды» Мікалай Ільіч Пахомаў, былы член Баранавіцкага падпольнага абкома КП(б)Б Яўген Данілавіч Гапееў, былая ўдзельніца партызанскага ансамбля пры Лідскім мікрапартызанскім Леакадзія Антонаўна Лойка-Карповіч, былая партызанка брыгады «Народныя месціўцы» Мінскай вобласці Анастасія Яфімаўна Драпена-Багданова, загадчыні аддзела гісторыі партызанскага руху музея Раіса Андрэеўна Чарнаглазава, супрацоўнікі рэдакцыі «ЛіМа».

ніху» з агенчыкам танцавала.

Л. А. ЛОЙКА-КАРПОВІЧ: — А Яфім Данілавіч выдатна на гармоніку граў...

Я. Д. ГАПЕЕУ: — Так, было і гэта... Захаваўся ў мяне спіс удзельнікаў нашага ансамбля, яго рэпертуар, сцэнарыі. Часта ўсё гэта перачытваю, з хваляваннем успамінаю тыя часы. Усё рабілі самі, прафесіяналаў сярод нас не было. Хоць тыя сцэнікі, вершы, апаўданаці не вызначаліся мастацкай дасканаласцю, але сваёй баявітасцю, актуальнасцю, мэтанакіраванасцю, пачалам аказвалі незвычайнае ўздзеянне на «аўдыторыю».

Успамінаецца першы канцэрт у вёсцы Крывічы Лідскага раёна. Сабраліся на яго і старыя, і малыя, мабыць, у хатах ніводнага чалавеча не засталася — усё прыйшло. Дарчы, пра нас нехта ні то жартам, ні то ўсур'ез чутку пусціў, што мы — маскоўскія

нас фігурыраваў «Гітлер»? Як толькі ён паказаўся, дзятва, што абляпіла сцэну, кінула ўраўнаважаную. Потым смялейшыя пачалі кідаць у «фюрэра» камяні гразі. Супаколіліся толькі, калі па ходу дзеяння на сцэну выйшаў партызан і пад рогат глядачоў пачаў дупцаваць завадара фашыстаў ніем.

Я. Д. ГАПЕЕУ: — Так, людзі сустракалі нашы выступленні надзвычай горава, я б сказаў, любоўна. Успамінаю наш канцэрт у вёсцы Вялікая Слабада. Там напярэдадні прайшло буйное падраздзяленне карнікаў, і ўсе жыхары пахаваліся ў лесе. Прыйшлі мы ў пустую вёску. Ніводнага чалавеча, і дагэтуль не ведаю, хто прынес вясноўцам у лес вестку, што гітлераўцаў ужо няма, што прыхалі партызанскія артысты.

Праз гадзіну-другую ўсе вярнуліся. У пуні, дзе мы давалі прадстаўленне, было

званскія элучэнні Каўпака і Сабурава. Пад першамайснае свята тут на шырокім фронце разгарнулася наступленне народных месціўцаў. З якой радасцю, гонарам здымаў я тыя падзеі, бо разумее — здымаю для нашчадкаў.

Потым была Бягомльшчына, Віцебшчына. У брыгадзе Жалезніка ў ўпершыню сустраў вас, Мікалай Цімафеевіч.

М. Ц. ГУЦІЕВ: — Гэта калі мы разгарнулі выстаўку партрэтаў лепшых партызан...

І. Н. ВЕЙНЯРОВІЧ: — Так, гэта была вельмі цікавая выстаўка. Наогул, там, у глыбокім тыле ворага, я неаднойчы заўважаў неадольную цягу людзей да мастацтва, па якім яны згадаліся за гады суровых выпрабаванняў. Успамінаецца такі эпізод. У Віцебскую партызанскую зону быў засланы з Вялікай зямлі кіна-механік з фільмам «Разгром

І МУЗЫ ТАДЫ

КРУГЛЫ СТОЛ ШТОТЫДНЕВІКА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» І БЕЛАРУСКАГА ДЗЯРЖАЎНАГА МУЗЕЯ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

Р. А. ЧАРНАГЛАЗАВА:

— Вельмі радасна, што імёны многіх удзельнікаў нашай сённяшняй сустрэчы сталі даўно вядомы наведвальнікам музея. Яны — са слаўнай калорыі тых, хто памагаў біць ворага пісьменніцкім словам, пэндзлем, песняй, мастацтвам кіно.

Да сустрэчы мы падрыхтавалі некалькі экспанатаў, якія пра многае нагадаюць нашым гасцям. Гэта першае выданне паэтычнага зборніка «Слудзі пойс» Анатоля Астрэйкі, якое ўбачыла свет у глыбокім тыле ворага ў далёкім 1943 годзе, партызанскія малюнкi Соф'і Дзмітры-

еўны Лі і Мікалая Цімафеевіча Гуціева, некалькі нумароў падпольнай «Гомельскай праўды», якую рэдагаваў Мікалай Ільіч Пахомаў, партызанскія рукапісныя паэтычныя альманахі, кніжкі-малюткі.

У музеі экспануюцца вышытыя рукамі ўмельцаў партызанскія сцягі, якія з'яўляюцца сапраўднымі творамі мастацтва. А перачытайце шматлікія рукапісныя зборнікі лясных паэтаў і празаікаў і перад вамі паўстануць людзі, што надзіва тонка адчувалі нудовае, умелі хораша жартаваць, прыгожа марыць... У нас ёсць нямала дакументаў, якія расказваюць і пра партызанскую мастацкую самадзейнасць — дзельны ансамблі, што пад посам у ворага выступалі перад насельніцтвам, паднімалі яго на барацьбу супраць гітлераўцаў.

Я. Д. ГАПЕЕУ: — Пра адзін з такіх калектываў мне і хочацца сёння расказаць. У гады вайны мне накіравалі на падпольную партыйную работу ў тыл ворага. Быў членам Баранавіцкага падпольнага абкома КП(б)Б і адначасова ўзначальваў Лідскі мікрабярэжны партыйны цэнтр.

Аднойчы ў пачатку лютага сорок чацвёртага года прыходзіць да мяне камуністка Ганна Ананьева і кажа: — Давайце, Яфім Данілавіч, арганізуем мастацкую агітгрупу. Падтрымаеце?

Ахвотнікаў было нямала, але ў групу залічылі дваццаць лепшых партызан і партызанак — тых, хто ў баі смелы і рознымі талентамі не абдызены. Адна з нашых артысткаў сёння тут прысутнічае — Леакадзія Антонаўна Лойка-Карповіч. Праўда, двойное прозвішча стала ў яе пасля вайны. А тады называлі мы яе проста Лёдзія Карповіч, была яна зусім маладзенькая, баявой дзяўчынай, якая нядрэнна і з карабінам упраўлялася, і «Ляво-

артысты, якіх спусцілі на парашутах. А чуці ў той час разнісіліся хутка, асабліва радасныя...

Што ні куплет, то бурныя воплескі, воклічы адабрэння. Трэба сказаць, што насельніцтва заходніх абласцей Беларусаў, якое доўгія гады жыло пад прыгнётам буржуазнай Польшчы, тады мала ведала мастацкую самадзейнасць. І тут рантам — тако! Ды побач з варожымі гарнізонамі...

Вялікім поспехам карысталася наша касцюміраваная прадстаўленне пра разгром граві гітлераўскага блока.

Л. А. ЛОЙКА-КАРПОВІЧ: — У тым прадстаўленні я іграла імперыялістычную Фінляндыю.

Я. Д. ГАПЕЕУ: — Я не памыліся, калі сказаў «касцюмірава і а прадстаўленне». Уявіце, што ў нас былі касцюмы, так сказаць, для розных жанраў. Скажам, беларускія танцы выконваліся ў народных касцюмах. Дзе бралі? Самі шылі з парашутнага шоўку, а то пазычалі ў вяскоўцаў. Ну, а калі трэба было паказаць нямецкага афіцэра, ці салдата — то чаго-чаго, а іх абмундзіравання, ды розных фашысцкіх ордэнаў-медалёў хапала...

Ніколі потым не даводзілася мне бачыць такога эмацыянальнага ўздзеяння на глядача. Ведаеце, выйшлі на сцэну ў вобразе фашыста было проста рызыкаўна. Гледачы, асабліва дзеці, пачыналі кідаць у яго усім, што трапляла над руку.

Л. А. ЛОЙКА-КАРПОВІЧ: — Помніце, Яфім Данілавіч, — у адной са сцэнак у

поўна. Апладысменты, воклічы: «Яшчэ пакажыце».

Прадстаўленне закончылася спяваннем Гімна Савецкага Саюза, які мы незадоўга да гэтага развучылі. Калі мы скончылі, наперад выйшаў сёвы дзед, накланіўся і сказаў:

— Ад усёй грамады вам сардэчнае дзякуй: Яшчэ ўчора мы хаваліся ад смерці, а сёння вунь якая выпала нам радасць. Значыць жыве наша родная ўлада, значыць хутка пагоняць фашыстаў.

І. Н. ВЕЙНЯРОВІЧ: — Так, гэтага забыць вельга... Наш вялікі грамадзянскі, партыйны абавязак расказаць пра неўміручы подзвіг нашага народа пакаленню, якое нарадзілася пасля вайны.

Мая франтавая дарога кінааператара пачалася ў самыя першыя дні вайны, калі бамблi мой родны Мінск. Помню, як стаў узрушаны з апаратам у руках на адной з вуліц і здымаў палаючыя пасля бамбёжкі дамы, маставыя, усяляную бітым шклом... Да мяне падбег міліцыянер з чорным ад куродыму тварам і закрычаў:

— Тут бамбляць, а вы бяду нашу здымаеце?

Я разгубіўся і падумаў: «Сапраўды, навошта гэта здымаць?» Але праз мінуту вагання рашыў — трэба, як абвінаваўчы дакумент супраць фашызму.

Пасля мне давалася здымаць разгром гітлераўцаў над Масквой, некалькі разоў вылятаць у тыл ворага да партызан.

Ніколі не забуду свой першы прылёт у Бранскія лясы, дзе дыслацыраваліся парты-

немцаў пад Масквой» і некалькімі кінасюжэтамi з жыцця партызан. Некаторыя з іх, дарчы, здымаў я. Дык вось, разумееце, на гэтыя кінасеансы (перасоўку «круцілі» ў пуні) прыходзілі людзі за дзесяці кіламетраў. Многія глядзелі фільм па некалькі разоў.

Захаваўся тысячы метраў кінаплёнкі, адзнятыя мною і маімі таварышамi — Машай Сухавай, Афіліяй Рэйзман, Сямёнам Школьнікавым, Мікалаем Пісаравым у партызанскім краі.

У гады вайны мне пашчасціла здымаць кінакамерай і Якуба Коласа (дарчы, у час яго сустрэчы са слаўным дзедам Талашом), і Петруся Броўку, і Пятра Глебку, і Анатоля Астрэйку, які сёння тут з намi.

За тры дзесяцігоддзі, што прайшлі пасля вайны, мне давялося зрабіць нямала фільмаў, у аснову якіх леглі кадры знятыя ў тыя вогненныя гады. Гэта фільмы «Баллада аб мужнасці», «Генерал Пушча», «Народныя месціўцы», «Дарога без прывалу» і многія іншыя.

Цяпер я здымаю фільм пра гераічную абарону Мар'ілёва ў ліпені сорок першага. Прагледжаны кіламетры плёнкі, адзнятай у гады вайны і мною і маімі слаўнымі калегамi. І зноў перад вачыма людзі, што ішлі на смаротны бой з фашызмам, людзі, чый подзвіг будзе жыць вечна.

М. Ц. ГУЦІЕВ: — Так, вельмі. Вось і на маіх замалёўках, эцюдах, зробленых у тыле ворага, — слаўныя, мужныя хлопцы, якія ў беларускіх лясах навядлі перамогу над фашызмам.

Малываў я тады без стома. Лепшых партызан, камандзіраў атрадаў, палітработнікаў, камбрыгаў.

Выключны поспех мелі нашы лістоўкі і плакаты. Даходзілася іх малываць і самаму складаць тэкст. Неўзабаве пачалі рабіць клішэ з лінолеума. А лінолеум той здабылі ў час начнога налёту на адну з нямецкіх камендатур — садралі яго з падлогі. Тую аперацыю потым жартам называлі «аперацыя лінолеум». Можна ўявіць сабе здзіўленне гітлераўцаў, якія раўдай прыйшлі ў камендатуру...

Адна з лістовак з марыятаурай на Гітлера вельмі спа-

А. Драпена-Багданова: «Партызанская мастацкая самадзейнасць надавала байцам бадзёрасць».

М. Пахомаў: «Газета несла праўду аб нашым ладзе жыцця, сёла пывавісьць да фашыстаў».

С. Лі: «Перашытае натхненне на новыя творы».

Уладзімір Карпаў: «Яшчэ не ўсё расказана аб мужнасці славянскіх людзей у гады вайны».

Я. Гапееў: «Падабралі ў ансамбль самых смелых і талентам не абдызеных».

Антон Бялевіч: «Верай у перамогу над ворагам былі прысінуты нашы творы».

даоалася немцам-антыфашыстам, якія, помню, прыехалі да нас на Інтэрнацыянальную канферэнцыю.

І. Н. ВЕЙНЯРОВІЧ:

— Мы здымалі яе ўдзельнікаў. Сярод іх былі немцы, французы, венгры, славакі, аўстрыйцы. Дарэчы, аднаго аўстрыйца Франца Стэха я адшукаў нядаўна. Аказалася, ён жыве і працуе ў Беларусі...

М. Ц. ГУЦЕЎ:

— Лістоўкі з «Гітлерам» мы запусцілі на паветраным змеі з асобым механізмам у бок аднаго з фашысцкіх гарнізонаў. Там яны разляцеліся. Паніка сярод немцаў паднялася вялікая—яны вырашылі, што ў гарнізон праніклі партызаны.

С. Д. ЛІ:

— Мой калега Мікалай Цімафеевіч Гуцеў у гады вайны прысвяціў сваю творчасць віцебскім партызанам. Я ж была ў партызанскай

чы, як бястрашна народныя месціўцы змагаліся з гітлераўцамі. Сапраўды, гэта была ўсенародная барацьба! У памяці засталіся многія яркія, магутныя натуры патрыётаў. Прыгадаваў Івана Мацвеевіча Цімуха, сакратара падпольнага Лагойскага райкома партыі, незабыўнага Васіля Трафімавіча Варанянскага, цудоўных падпольшчыкаў Захара Галу, Вікенція Шацко... А колькі жыццяў падпольшчыкам і партызанам выратаваў прафесар Юген Уладзіміравіч Клумаў! Пры развітванні са мной, калі я павінен быў вяртацца ў савецкі тыл, Клумаў, цвёрда пазіраючы мне ў вочы, сказаў:

— Перадайце там, што я выканаю любое заданне...

І ён, гэты надзвычай мужны чалавек, да канца застаўся верным свайму слову і абавязку савецкага грамадзяніна...

Калі я пішу пра гэтых лю-

Не страшны вольнаму народу
Ні здзекі натаў, ні свінец,
Мы йдзем за шчасце, за свабоду,
Змяцём з зямлі цябе, падлец...

Падлец—гэта пра Гітлера. Вядома, з літаратурынага боку верш не вельмі дасканалы, але колькі ў ім пачуцця, нянавісці да ворага!

У мяне захаваўся і верш разведчыка атрада імя Катоўскага—Васіля Маеўскага, прысвечаны вызваленню Кіева Чырвонай Арміяй.

Мікалай Ільіч пазнаёміў прысутных і з гэтым вершам партызанскага паэта.

А. Е. ДРАПЕКА-БАГДАНАВА:

— У партызанскі атрад імя Катоўскага я трапіла ў 1942 годзе... Была маладая, дужа вясёлая, ніколі, нават у самыя цяжкія моманты, не журылася і не давала сумаваць іншым. Любіла жарты, любіла песні. Асабліва песні рус-

былі ў вершах таго часу. Яны друкаваліся ў падпольным друку, у газеце «Савецкая Беларусь», у газеце-планеце «Раздавім фашысцкую гадзіну», у рускіх выданнях. Вось як пісаў я на пачатку свайго жыцця ў лагеры бацькі Міная ў вершы «Слова дуброўцаў».

Два гады не косім, сена не грабём,
А ўсё немцаў б'ём.
Два гады не бралі ў руны мы сярпа,
Не лічылі жыта ў залатых тарпах,
Не глыталі пылу, паху на танку,
Пірагоў кабеты нашы не плянучу,
Ад гульні падлога наша не гудзе,
А ўсё-такі слава на ўсё свет ідзе:

— Ты адкуль?
— З Дуброўкі.
— Значыць, партызан!

І гэта было так моцна дубасілі гітлераўцаў і дуброўцы. І жыхары навакольных вёсак. Вораг спрабаваў карамі патушыць полымя народнага гневу, ды марна... Калі я ў паэме «Мой майстра» пісаў пра тое, як каралі акупанты простую беларускую жанчыну Маланню, у мяне самога слёзы закіпалі на вачах, бо ведаў: гісторыя Маланні—гісторыя многіх і многіх мірных жыхароў...

Час, праведзены сярод народных месціўцаў, на ўсё жыццё застаецца ў маёй памяці, іх мужнасць і цяпер ватхняе мяне на стварэнне новых твораў аб гераізме савецкага чалавека ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Анатоль АСТРЭЙКА:

— Для наладжвання трымадай сувязі з партызанамі ў 1942 годзе я ўпершыню перайшоў лінію фронту і прыбыў да слаўтага бацькі Міная...

Не буду доўга гаварыць, што ўбачыў у родным краі, на Віцебшчыне, сведкам якіх неймаверных пакут насельніцтва на акупіраванай тэрыторыі Мінскай, Пінскай і Гомельскай абласцей я быў... Усё ўбачанае, усё пачутае аб зверствах гітлераўцаў, аб гераізме народных месціўцаў клялася ў пякучыя радкі вершаў. Пісаў і частушкі, і байкі, і балывыя заклікі... Чыталі іх не толькі ў партызанскіх атрадах, але і ў вёсках. Я быў рады, што выконваю свой абавязак савецкага паэта, што мастацкім словам змагаюся супраць акупантаў разам з усім народам.

Антон БЯЛЕВІЧ:

— Раскажы, Анатоль, як выдаў у тыле ворага свой «Случкі поёс»...

Анатоль АСТРЭЙКА:

— Ну, гэта, здаецца, вядома пра справы партызанскага камбрыга бацькі Міная, пра слаўтыя суражыцкія вароты... Праходзіў і я тымі мясцінамі—увесну сорак другога года... Тут, у бацькі Міная, збіраў першыя матэрыялы аб мушкетэрскай барацьбе народных месціўцаў. Тут, уражаны подзвігамі сыноў і дачок беларускага народа, пісаў свае вершы, прысвечаныя тым, з кім я дзяліў нялёгкае лёс партызана. І боль, і гнеў за знявечаны край, і ўраўненасць у хуткай перамозе над азверэлым ворагам

Люба Кулішова і Люба Шаўчук, друкары Валодзя Канаповіч і Коля Торхаў... Не спыняючы выдання газеты «Народны месцівец», лістовак, калентуў некалькі тыдзень аддаў упартай працы над зборнікам. Літары-застаўкі партызанскія мастакі Саша Залаты і Саша Бяляеў выразалі з дрэва, на бярозавых цурках, спецыяльна раздабылі чорнай фарбы, паперы... Увесь час, пакуль друкавалі кніжку і рассылалі яе ў партызанскія атрады, я знаходзіўся побач з друкарамі. І ўжо першыя становішчыя водгукі маіх лясных сяброў-партызан глыбока ўсхвалявалі мяне: кніжкай зачыталіся, яе, як баявую зброю, народныя месціўцы бралі з сабой, ідучы на заданні. Асабліва падабаўся людзям верш «Беларусь-партызанка»... Ён канчаўся так:

Спее волі, шчасця прыход,
Што расце на франтах і палінах,
Не зламаць, не сагнуць мой народ,
Бо ўся Беларусь — партызанка!

Цінавал, хвалюючая гаворка адбылася за круглым сталом!

НЕ МАЎЧАЛІ...

брыгадзе, якая ваявала ў магільёўскіх і мінскіх лясах. Дагэтуль помню, з якім хваляваннем, з якім этаранісцем рабіла першыя замалёўкі партызанскага лагера. Малавала партреты лепшых лясных салдат, афармляла рукапісныя часопісы.

Помню, да двухгадовага кбілею брыгады мы зрабілі своеасаблівую лістоўку на парашутным шоўну, дзе была напісана ўся гісторыя брыгады. Лістоўка гэтая экспануецца цяпер у музеі. А якой папулярнасцю карысталася вялікая малюнічая карта, на якой штодзень адзначаліся гарады, вызваленыя Чырвонай Арміяй! Партызаны, якія прыходзілі з задання, адразу кідаліся да карты, каб паглядзець, што змянілася за іх адсутнасць... Гэтую карту мы вазілі і па вёсках. І заўсёды ля яе збіралася шмат людзей.

Прайшло пасля вайны нямала гадоў, а перажытае, убачанае ў партызанскіх лясах ватхняе мяне на новыя і новыя творы. Большасць маіх пасляваенных карцін прысвечана народнай вайне супраць гітлераўскіх захопнікаў.

Да трыццацігоддзя Перамогі пішу новую карціну, якая таксама ўваскрэшае баявое мінулае нашага народа.

Уладзімір КАРПАЎ:

— Я не ведаю, ці можа хто-небудзь з удзельнікаў Вялікай Айчыннай збыць суровае мінулае... Прынамсі, я з тых людзей, якія ўсё яшчэ як бы не вярнуліся з вайны. Ды ці толькі я? Нядаўна быў на сустрэчы з чытачамі ў Чэрвеньскім раёне. Гаварылі пра многае, і пра сённяшні наш мірны дзень, і пра будучае, але чамусьці так ці інакш вярталіся да ваяўнічых падзей, ваяўнага часу. А вярнуліся ж без малага трыццацігоддзя год, як адтрымелі апошнія заллы...

Асабіста я лічу, што намі, пісьменнікам, яшчэ не ўсё сказана аб мужнасці савецкіх людзей.

Пасільны ўклад у гэтую высакародную справу адлюстравання подзвігу народнага стараюся ўнесці і я. Закончыў работу над кнігай «Прызнанне ў нянавісці і любові».

Мне прыемна, што сёння тут знаходзяцца такія цікавыя людзі—удзельнікі партызанскага руху на Беларусі. Многіх я ведаю па сумесных партызанскіх справах. У свой час мне, як разведчыку глыбокага тылу, давялося пабыць у акупіраваным Мінску, праісці партызанскімі сцяжынкамі і бачыць на свае во-

дзей, калі аналізую падзеі вайны, нафас нашай барацьбы супраць акупантаў, яшчэ і яшчэ раз пераконваюся ў адным: мы выстаялі, перамаглі ворага таму, што кожны з нас быў чалавекам, які любіць мірнае жыццё, што кожным з нас рухала вялікая сіла любові да свайго савецкага Айчыны.

Алесь КУЧАР:

— Я палкам далучаюся да думкі, выказанай Уладзімірам Барысавічам Карпавым: так, пакаленне, якое перажыло вайну, не зможа яе забыць да самага скону... Асабліва ўразла вайна мяне сваімі жудасцамі ў маі сорак другога, калі я пабыў у Шчырова і даведаўся аб трагічным лёсе яго дзяцей... Гэта перапоўніла маё сэрца ні з чым не параўнальным гневам і болем, някучай нянавісцю да ворага. І гэтак жа цяпер адгукаецца той боль у сэрцы, калі прыгадваеш жалівае мінулае, калі думаеш пра беларускія Хатыні... Есць над чым задумацца майстрам мастацкага слова, адлюстроўваючы ў сваіх творах падзеі Вялікай Айчыннай вайны.

Тэма гераічнай барацьбы партызан і падпольшчыкаў шырока адлюстравана ў творчасці беларускіх пісьменнікаў. І ўсё ж гэтая тэма невячэрняя і патрабуе сваіх магутных талентаў.

М. І. ПАХОМАЎ:

— Вось тут перад вамі ляжаць два нумары падпольнай «Гомельскай праўды» за 1943 год. Шэрая бумага, сляпы шрыфт, маленькі фармат. А з якім хваляваннем, нецярпеннем сустракалі партызаны, насельніцтва выхад кожнага яго нумара! Газета несла праўду аб нашым ладзе жыцця, услаўляла подзвігі Чырвонай Арміі і народных месціўцаў, сеяла нянавісць да фашысцкіх захопнікаў.

У нас заўсёды было шмат добраахвотных памочнікаў. Бывала, ідзе на лагеры і бачыш такі малюнак: на паваленым дрэве сядзіць баец, паклаўшы на калені кавалак паперы, і засяроджана нешта піша алоўкам. Адрознага гадваецца— наш карэспандэнт. Былі сярод партызан і свае паэты, празаікі.

У адным з нумароў «Гомельскай праўды» мы падрукавалі верш байца атрада імя Варашылава Мікалая Халюскага, урываў з якога я вам зараз прачытаю.

Добра іх выконвала. Таму, відаць, сябры і прызвалі мяне Русланавай... Так з гэтым дарагім прозвішчам я і прайшла вайну.

Вялікай папулярнасцю ў насельніцтва карысталася партызанская мастацкая самадзейнасць, акты ў яе і ўдзельніцай якой я была. Мы разумелі агітацыйна-палітычную важнасць сваіх выступленняў у вёсках, заўсёды добра рыхтаваліся да іх. Памятаю, нават з адным нашым партызанскім паэтам складалі песню, якую вельмі любілі ў атрадзе.

Здаралася, людзі плакалі, калі я пела гэтую песню. Часта пасля такіх выступленняў нашага калектыву самадзейнасці ў атрад улівалася новае папаўненне, каб са зброяй у руках змагацца супраць ворага.

Скажу ў заключэнне адно: у тым, што я ваявала і ніколі не падала духам, мне ў многім дапамагала любімая савецкая песня. Сапраўды: «І той хто с песняй по жытні шагае, той нікогда нигде не пропадет...»

Антон БЯЛЕВІЧ:

— Сёння ўсім добра вядома пра справы партызанскага камбрыга бацькі Міная, пра слаўтыя суражыцкія вароты... Праходзіў і я тымі мясцінамі—увесну сорак другога года... Тут, у бацькі Міная, збіраў першыя матэрыялы аб мушкетэрскай барацьбе народных месціўцаў. Тут, уражаны подзвігамі сыноў і дачок беларускага народа, пісаў свае вершы, прысвечаныя тым, з кім я дзяліў нялёгкае лёс партызана. І боль, і гнеў за знявечаны край, і ўраўненасць у хуткай перамозе над азверэлым ворагам

М. Гуцеў: «Малаваў гады лепшых партызан, палітработнікаў...»

Алесь Кучар: «Тэма вайны невячэрняя...»

Р. Чарнаглава: «Памігалі бачыць ворага і ідэятычныя слова, і песні...»

І. Вейняровіч: «Мы, кінадакументалісты, пісалі фантаны і партызанскі летаніс».

Л. Лойка-Карповіч: «Сустрэлі наш ансамбль гораца».

Анатоль Астрэйка: «Партызаны любілі трымаць жарт, дасцігна слова...»

ТЕАТР

МНЕ УЖО ДАУНО не даводзілася выступаць у друку аб тэатры імя Я. Купалы, хоць як і ўсе, хто любіць гэты калектыў, я заўсёды цікаўлюся яго творчым жыццём. Магчыма таму, калі ўзнікла жаданне напісаць рэцэнзію на апошні спектакль тэатра «Стары Новы год», я адчуў вялікую патрэбу гаварыць пра справы тэатра шырай, без чаго нельга зразумець і растлумачыць ні асобных поспехаў, ні яго недахопаў. Мне захацелася падзяліцца думкамі, якія не раз узніклі пры сустрэчы з гэтым калектывам у апошні перыяд. Але спачатку некалькі слоў менавіта пра спектакль «Стары Новы год».

ЦІ ДАСТАТКОВА ў гэтай п'есы М. Рошчына падстаў для ўключэння яе ў рэпертуар нашых тэатраў? Безумоўна. У яе ёсць пэўныя мастацкія вартасці, яна вылучаецца здаровым крытычным пачаткам, накіраваным у адрас самага вялікага зла ў нашым грамадстве — мяшчанства, што выступае як антыпод савецкай калектывістычнай маралі. І спектакль (рэжысёр А. Андросік) у прынцыпе правільна раскрывае змест п'есы. У ім са здэкліваецца паказана і элементарна-бытавое мяшчанства, што «вокам упіраецца ў сваё карыта», і вытанчанае, калі крушэнне гіпербалічна раздутай фанабэрыстасці, памножанай на самалюбства, атоесамліваецца з крушэннем усяго свету.

Абодзе гэтыя мяшчанскія пазіцыі ў пэўнай ступені ўвасоблены і раскрыты — у першым выпадку акцёрам Ул. Кудрэвічам (вобраз Пятра Сабейчыка), у другім — акцёрам М. Яроменкам і А. Мілаванавым (вобраз Пятра Нібыарлова). Прытым у кожнага з іх, у рамках агульнай задумы, гэта вырашаецца па-свойму.

Увогуле ж спектакль не стаў мастацка цэласным творам. Ніяк не знойдзена рашэнне першай, на сутнасці, ключавой для ўсяго прадстаўлення карціны. Увесь шумны працэс усялення сямейства рабочага Сабейчыка ў добраўпарадкаваную кватэру пад «стары Новы год» дазваляе дастаткова тонка і ярка раскрыць псіхалогію мяшчаніна. Аднак у спектаклі за шумам, крыкам і мігуней дзейных асоб прападаюць, дакладней — не пазнаюцца, не працываюцца характары людзей.

Я двойчы глядзеў спектакль і так не зразумеў, што ўяўляе сабой персанаж «Любін муж» у

выкананні Г. Аўсянікава. Якая яго функцыя ў спектаклі? Не зразумела прысутнасць у гэтай карціне Івана Адамавіча (П. Кармунін). Яго нешматслоўныя, часам дасціпныя заўвагі наахвот таго, што адбываецца, перакрываюцца шумам і гоманам, амаль не дасягаюць залы. Ніяк нельга зразумець, чаго раптам цесць Сабейчыка (С. Хацкевіч), прыехаўшы да зяці ў госці, так намандуе і крычыць на ўсіх.

Ці варта тут гаварыць аб тым, што акцёры Г. Аўсянікаў, П. Кармунін і С. Хацкевіч — прызнаныя майстры сцэны, якія ўжо колькі разоў дэманстравалі сваё высокае мастацтва — мастацтва вялікай жыццёвай праўды! А тут яны выглядаюць фальшывымі. Часам складваецца ўражанне, што гэтыя і некаторыя другія акцёры проста не ведаюць, што ім рабіць. Чаму?

На гэта пытанне адказ па-

некаторыя іншыя спектаклі зноў выклікалі павышаную цікаўнасць глядачоў да тэатра. І зараз тэатр карыстаецца папулярнасцю ў глядача. Вельмі прыемна вечарам, падыходзячы да гэтай установы чужыя пытанне: «Ці няма лішняга білецка?».

Усё гэта так. І знешніх прычын для сур'езных турбот нібыта і няма.

Разам з тым, ужо ў гэтым рэпертуары, пры ўсёй яго значнасці, ёсць істотны недахоп: адсутнічаюць п'есы, якія ва ўсёй паўнаце паказвалі б нашу рэчаіснасць. Між іншым высокі мастацкі ўзровень і надзвычайна рэпертуару недаўлежнага мінулага ўсялялі

сцвярдзенне нашага ідэалу, хоць і праз адмаўленне негатывунага.

МНЕ ДУМАЕЦЦА, што яшчэ да гэтага часу ў асобных работнікаў тэатра калі-нікала дае аб сабе ведаць глыбока загнаная тэорыя «дэгералізацыі». Менавіта таму яны не праўляюць дастаткова цікавасці да грамадзянскай тэматыкі, да сапраўды гераічнай і яркай сучаснай рэчаіснасці, схільны бачыць яе хутчэй скрозь прызм непэўназначнасці, надломленасці людзей, душэўнай раздвоенасці, капання ў самі сабе і г. д. Так, і гэта ўласціва жывому чалавеку, але не гэта з'яўляецца выз-

лівую работу з аўтарамі на стварэнню адпаведных п'ес і інсцэніровак. Што датычыць класічнага рэпертуару, то таксама важна планаванне яго на некалькі гадоў з тым, каб акцёры і рэжысёры мелі магчымасць загадка рыхтавацца да яго ўвасаблення. А кіраўніцтва тэатра магло б прадугледзець канкрэтныя перспектывы работы і твораў чага росту акцёраў.

Вясспрэчна, што пры фарміраванні рэпертуару галоўная ўвага павінна быць скіраваная на сацыяльна значную праблематыку, бо паўтараю, купалаўца заўсёды былі моцныя менавіта такімі пастаноўкамі.

Уладзімір НЯФЁД,

прафесар, донтар мастацтвазнаўства

ЗАКРАНУТЫ ЖЫЦЦЁВЫЯ

вінна даць у першую чаргу рэжысура. І ад гэтага пытання, відавочна, залежыць лёс не аднаго гэтага спектакля. Фінальная сцэна — сцэна ў лазні, дзе адбываецца своеасаблівае «ачышчэнне» нашых герояў ад мяшчанскай агіднасці. Вясялае? Так. Смешная? Так, аж да буфанады. Але і толькі. А вось сур'езны сэнс, які толца за гэтай знешня забавнай сітуацыяй, усё ж застаецца за межамі ўбачанага намі.

Я прывеў усяго некалькі прыкладаў (хоць іх можна было б і памножыць), якія паказваюць, што спектакль мае істотныя хібы. Яны не дазваляюць нам аднесці яго да паспяхоўных вынікаў работы тэатра. Не, гэты спектакль не з'яўляецца чымсьці незвычайным у сённяшнім рэпертуары купалаўцаў. Ен усяго толькі найбольш выразна паказаў тыповыя недахопы, уласцівыя тэатру. Гэта недахопы і рэпертуару, і рэжысуры, і акцёрскай творчасці.

З РАБЛЮ адразу агаворку, каб затым да гэтага пытання не вяртацца: тэатр на працягу некалькіх апошніх гадоў зрабіў і робіць німала для стварэння арыгінальнага рэпертуару і ўвасаблення класічных п'ес. Дастаткова прыгадаць такія сапраўды значныя пастаноўкі, як «Трыбунал» і «Зацоканы апостал» А. Макаёнка, «Амністыя» М. Матукоўскага, «Ноч зацямнення месяца» М. Карыма, «Раскіданае гняздо» Я. Купалы, «Апошняя ахвяра» А. Астроўскага. Гэтыя і

ўпэўненасць у тое, што тэатр будзе развіваць свае поспехі. Практыка апошніх двух гадоў (1973—1974) не апраўдала такіх надзей. У першую чаргу гэта тлумачыцца, на мой погляд, не вельмі дакладнай тэндэнцыяй менавіта ў выбары рэпертуару.

Сутнасць гэтай тэндэнцыі заключаецца ў тым, што тэатр чамусьці звяртаецца пераважна да тых п'ес якія сцвярджаюць станоўчы ідэал праз адмаўленне негатывунага. Вось, напрыклад, што паказаў тэатр сёлета, у 1974 годзе — «Брама неўміручасці» К. Крапівы, «...Забыві Герастрата!» Р. Горына, «Стары Новы год» М. Рошчына. Усе гэтыя п'есы менавіта такія.

Прадбачу прэрэчанне: дык што ж, не трэба ставіць Крапіву? А як быць з Гогалем? А Маякоўскі?

Дык жа ва ўсім павінна быць разумная мера! Вельмі добра, што тэатр паставіў новую п'есу К. Крапівы, класіка беларускай сатырычнай камедыі. П'еса напісана вялікім майстрам, у ёй падмаюцца глыбокія, сур'езныя праблемы, пастаноўка яе карысна і для глядача, і для самога тэатра. Але ці так ужо абавязкова было пры поўнай адсутнасці новых яркіх спектакляў аб сучаснасці ставіць «...Забыві Герастрата!» і «Стары Новы год»? Няўжо станоўчы ідэал лепей можна сцвярджаць на прыкладзе асуджэння Герастрата (ды яшчэ сродкамі зусім не глыбокай і пераймальніцкай п'есы), чым на прыкладзе, скажам, сапраўды станоўчых герояў з п'ес «Сталевары» або «Чалавек збоку»? Чаму тэатр з такой гатоўнасцю бярэ, спецыяльна шукаючы, п'есы, якія сцвярджаюць ідэал... абходным шляхам?

У выбары рэпертуару і павінны выявіцца высокая патрабавальнасць, сапраўднае пачуццё сучаснасці і грамадзянска пазіцыя работнікаў тэатра. Не аднойчы даводзілася слухаць выказванні, што глядачу будзе сумна глядзець на «ясных герояў». Няпраўда! Новы тэлевізійны фільм «Як гартавалася сталь» пра (калі так можна сказаць) хрэстаматычнага героя Паўла Карчагіна выявіў найглыбейшую цікавасць да сябе мільёнаў савецкіх глядачоў у нашай краіне і за мяжой. Значыць уся справа ва ўменні раскрыць тэму, раскрыць вобраз сучасніка, што, вядома, зрабіць бывае і вельмі цяжка. Лягчэй паставіць «Стары Новы год» і лічыць, што гэта таксама ўклад у

начальным. Вядома, і адмаўленнем адмоўнага можна выхоўваць глядача. Але ж не адным адмаўленнем будзе «сыты» глядач. Яму патрэбна і другая ежа. А ў рэпертуары купалаўцаў апошняга часу «другой» амаль няма.

У глядача заўсёды існуе вострая цікавасць да мінулага і сучаснага жыцця свайго народа. І тэатр, між іншым, ярка і закліканы задавальняць такую цікавасць. А што мы можам даведацца аб жыцці нашага народа з рэпертуару купалаўцаў сёння? Хіба толькі што па п'есах «Раскіданае гняздо», «Трыбунал», «Таблетку пад язык»...

Х АЦЕЛАСЯ б ведаць, ці існуе ў тэатры мета накіраваны перспектывы ўны рэпертуарны план на бліжэйшыя гады? Ці ўсё аддаецца на волю выпадку? Тэатр абавязаны праўляць актыўнасць і настойлівасць у стварэнні патрэбнага яму рэпертуару, а не спадзявацца толькі на самацёк. Вядома, гэта задача можа быць паспяхова вырашана толькі ў цесным творчым кантакце з драматургамі. Варта было б часцей звяртацца да інсцэніровак твораў беларускіх пісьменнікаў, тым больш, што ў купалаўцаў у гэтай справе ёсць багаты вопыт.

Няма належнага клопату аб рэвалюцыйна-патрыятычным рэпертуары. Не выкарыстоўваюцца багатыя магчымасці стварэння п'ес і спектакляў на ваенна-патрыятычныя тэмы і тэмы гераічнага мінулага народа.

Хіба не ўпрыгожылі б сцэну купалаўцаў яркія падзеі і асобы са шматвяковай гісторыі беларускага народа. Ян было б добра, каб, напрыклад, на сцэне тэатра з'явіліся п'есы аб беларускім першадрукеры Георгіі Скарыне; аб прагрэсіўным беларускім мысліцелі і атэісце Казіміру Лышчынскім (XVII ст.); блізім па поглядах Джардана Бруна і таксама спаленым на кастры езуітамі за адмаўленне ад бога; аб буйнейшым на Беларусі антыфеадалным Крычаўскім паўстанні XVIII ст. (дарэчы, на гэтую тэму Я. Колас напісаў п'есу); пра Кастуся Каліноўскага і г. д. Беларусь — партызанская рэспубліка — мае права разлічваць на тое, што ў яе вядучым тэатры будзе дастаткова адлюстравана і партызанская тэма. Матэрыялу для гэтага (і сярод п'ес, і сярод празаічных і паэтычных твораў) у нас больш чым дастаткова. Зразумела, у рэпертуары абавязкова павінны быць і класічныя творы. Магчыма, А. Астроўскі, М. Горні, В. Шэнспір — гэта тыя аўтары, якія найбольш блізім і патрэбныя тэатру імя Я. Купалы і да якіх ён (за выключэннем А. Астроўскага) яшчэ рэдка звяртаецца.

Вызначыўшы для сябе генеральную рэпертуарную лінію на некалькі гадоў наперад, калектыў здолеў бы пацаць спланаваную і карпат-

У ПЕРШЫЯ пасляваенныя гады ў адным перадавым артыкуле «Правда» аднесла наш тэатр імя Яні Купалы да ліку лепшых п'яці тэатраў краіны. Зараз, на жаль, гэта далёка не так.

Якія прычыны?

Іх многа. Спрабаваць усё растлумачыць толькі адыходам старэйшага пакалення было б няправільным. Пакаленні ва ўсіх тэатрах адыходзяць і прыходзяць, але ў адных выпадках абнаўленне вядзе да новых поспехаў, а ў другіх — тапання на месцы або адставання. Усё залежыць ад таго, наколькі падрыхтавана і наколькі прадумана ажыццяўленца працэс такога абнаўлення.

Пасля адыходу з тэатра такіх вопытных рэжысёраў і педагогаў, як Е. Міровіч, М. Зораў, К. Сянікаў і некаторых іншых, утварыўся своеасаблівы прабел, які не запоўніўся і па сённяшні дзень. Дэсяткі выпадкавых рэжысёраў (хай сабе і таленавітых), што прыходзілі ў калектыў купалаўцаў на адзін-два сезоны або на асобныя спектаклі, паступова прывялі да таго, што ў тэатры знікла ўвага да акцёра. Акцёры такім пастаноўшчыкам былі патрэбны перш за ўсё для іх рэжысёрскага самавыяўлення. Сістэматычнай вучэбна-выхаваўчай работы ў тэатры шмат гадоў не вялося і не вядзецца. Акцёры практычна прадстаўлены самім сабе. І толькі дэжурычы таму, што яшчэ зусім нядаўна працягвалі працу такія майстры, як Г. Глебаў, Б. Платонаў, Ул. Уладзімірскі, І. Ждановіч, П. Малчанаў, Ул. Дзядзюшка, — а Л. Ржэцкая, Л. Рахленка, С. Станюта, Э. Стома і яшчэ трычатыры вопытных старэйшых акцёраў працуюць і зараз, — побач магла расці і ўдасканальвацца моладзь. Тэатр у сілу добрай інерцыі паказвае яшчэ не благай вышкі. Аднак паступова, чым далей, тым больш пераважае тэндэнцыя адцягнення акцёра на другі план у інтарэсах рэжысёрскіх пастановачных «навацый». Таму на сцэне часта з'яўляюцца спектаклі халодныя, рацыянальныя, прэтэндуючыя на арыгінальнасць, але ў іх усё менш і менш застаецца, гаворачы словамі Станіслаўскага, «жизни человеческого духа».

Ці можна ў поўным сэнсе гэтых слоў гаварыць пра «жизнь человеческого духа» ў спектаклі «Стары Новы год»? А спектакль «Брама неўміручасці»? Глядзіш яго і ўвесь час ловіш сабе на думцы, што галоўнага рэжысёра В. Раеўскага цікавіць і клопаціць не столькі сутнасць праблемы, філасофія п'есы, колькі па магчымасці найбольш

Артыстка Беларускай дзяржаўнай філармоніі Галіна Пялева — выканаўца народных песень. Яна часта выступае перад рабочымі і хлебаварамі рэспублікі.

Фота І. ПАУЛАВА.

ПАЦІСКАЮЧЫ РУКУ АРТЫСТУ

Калі рэгулярна наведваеш тэатр роднага горада, пачынаеш любіць таго з артыстаў, хто для цябе асабіста штосьці цікавае «гаворыць» са сцэны сваімі вобразамі, створанымі ў розных спектаклях. Мне хочацца са старонак «ЛіМа» сказаць пра такога артыста — гэта Уладзімір Куляшоў. Ён умее выступаць у ансамблі з іншымі майстрамі трупы коласаўцаў, яму чужое тое, што называюць «прэм'ерствам». І ўсё ж многія глядачы вылучаюць яго за таленавітую ігру. Зьяртае на сьве ўвагу рэпертуарная разнастайнасць акцёра — ён выконваў ролі Ф. Э. Дзяржынскага («Шостае ліпеня») і Віктара («Варшаўская мелодыя»), Валкоўскага («Уніжаныя і зняважаныя») і Бенядыкта («Многа шуму з нічога»). Па-рознаму раскрываўся ён у інсцэніроўках «Вайны пад стрэхамі», «Шчыта і мяча», «Снежных зім», у казачных відэаіграх, прызначаных для юных глядачоў...

Адчуваеш, што артыст з вялікай адказнасцю за кожны выхад на сцэну працуе над любоўю роллю.

Уважліва ставіцца Уладзімір Куляшоў да сцэнічнага слова: яго заўсёды чуеш, яно мае пэўную афарбоўку, багатае на падтэкст.

Адночы пасля спектакля я пайшоў да яго за кулісы, каб выказаць падзяку за эстэтычную асалоду, якую адчуў, калі бачыў такую пранікнёную ігру. Мне вельмі падабалася, што Уладзімір Аляксеевіч перш-наперш выказаў сваю падзяку тым, хто вучыў яго працаваць на сцэне — Д. Арлову, К. Саннікаву, Ю. Шчарбакову, Ц. Сяргейчыку, А. Шэлегу, А. Трусу, Ф. Шмакаву, вопытным рэжысёрам і артыстам, якія з педэгагічным тактам спрыялі фарміраванню яго як акцёра. Такая сціпласць, такое разуменне традыцый і школы майстэрства — гэта таксама рыса сапраўднага творчага працаўніка, якім мы і ведаем заслужанага артыста БССР Ул. Куляшова.

Віталь Рызо,
слесар фабрыкі «НІМ»,
Віцебск.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Дзяржаўны рускі драматычны тэатр імя М. Горькага паставіў камедыю «Адзіны нашчадак» Жана Рэн'яра (рэжысёр Ул. Маланкін, мастацкае афармленне М. Дэйгубскага і Ю. Тура). На здымку — у ролях Жаронта і Клістарэля артысты В. Філатаў і Ю. Сцяпанав.

Фота Ул. КРУКА.

эфектная падача відовішча, падкрэсліванне асобных момантаў, разлічаных на знешняе ўздзеянне на глядача. Гэта і такія «знаходкі», як малпа, што круціцца над сцэнай у суправаджэнні шалёна шумнай музыкі, або чалавечыя чарапы, устаўлены ўздоўж авансцэны. Зусім неверагодны па сваёму знешняму абліччу і натоўп людзей, што прагнуць неўміручасці: яны ў на запазычаных са спектакляў на тэму НЗПа. Гэта і настойлівае падкрэсліванне сексуальных матываў ва ўзаемаадносінках вучонага Дабрыня і яго маладой памочніцы Наташы. І наўмыснае агрубленне некаторых бытовых сцэн, у выніку чаго яны робяцца вульгарнымі. А работа над уласабленнем гэтай сіладанай п'есы была невялікай і яна ў многім сапраўды цікавая. Аднак рэжысёрскія «даважні» рашуча зніжаюць мастацкае значэнне спектакля.

а на справе гэта «наватарства» выразілася ў абязлічаны характары і манеру мовы, дасціпна названую «барматальным рэалізмам». Цяпер ужо аб гэтым захапленні, аб гэтай модзе нека нават няёмка і гаварыць. Але як тады жорстка тыя ж акцёры і рэжысёры сустракалі «у штэці» крытыку ў свой адрас і разглядалі яе як замах «рэтраградаў» і «кансерватараў» на «наватараў»? А ўсё гэта было таму, што прыхільнікі таго «наватарства» шукалі (або шунаюць яшчэ) яго не ў сутнасці, не ў змесце, а ў форме.

Ці можна сказаць што-небудзь пэўнае аб творчым абліччы сённяшняга Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы? Цяжка гэта зрабіць. Бо і рэпертуарная лінія, і рэжысёрская практыка не даюць для гэтага дастатковых падстаў.

ПЫТАННІ...

Адкуль гэта ідзе? Ад нявер'я ў п'есу? Ад нявер'я ў глядача? Ці ад нявырванага жадання арыгінальна падкрэсліць, што спектакль ставіць не які-небудзь там «традыцыяніст», а «сучасны рэжысёр»?

Мог жа В. Раеўскі на высокім мастацкім узроўні, без знешняй форматворчасці ўвасобіць «Трыбунал»? І спектакль гэты па ўсёй сваёй сутнасці, па грамадзянскай паціці вельмі сучасны. Чаму ж у шэрагу іншых спектакляў ўвага пераважна засяроджана на пастаноўчым баку за кошт глыбокага прачытання п'есы і раскрыцця яе зместу, псіхалогіі характараў, што карэным чынам парэчыць лепшым традыцыям тэатра імя Я. Купалы?

Я не перакананы таксама, што акадэмічны тэатр робіць правільна, запрашаючы рэжысёраў, якія толькі што паставілі якую-небудзь п'есу за межамі рэспублікі, для паўторнай яе пастаноўкі цяпер ужо з беларускімі акцёрамі. Так, напрыклад, адбылося з пастаноўкай п'есы «...Забіць Герастрата!». Вядома, у купалаўцаў гэта не была літаральная копія лінгваградскага спектакля ў пастаноўцы таго ж Р. Агамірзяна, але яго работа не стала і мастацкім адкрыццём.

Хацелася б думаць, што мае ўражанне аб тым, нібы штатныя рэжысёры тэатра пазбягаюць п'ес, якія маюць, калі можна так сказаць, станоўчы пачатак, памылковае. Але тым не менш на пастаноўку такой п'есы («Працяг» Д. Валеева) быў запрошаны рэжысёр збоку. А зараз «Штурм» У. Біль-Беладаркоўскага таксама ставіць госьць. Што гэта — супадзенне акалічнасцей? Гэтак нашы мясцовыя рэжысёры могуць і развучыцца ставіць п'есы, у якіх цэнтральнае месца адведзена станоўчым героям.

У НАС нярэдка любяць пагаварыць пра наватарства, пра неабходнасць смелых пошукаў сцэнічных выяўленчых сродкаў і г. д. Добра, калі тое, чаго жадаеш, супадае з рэальным. Але як часта гэтыя прыгожыя словы на справе аказваюцца ўсяго толькі шырмай для таго, каб «працягнуць» рэчы, пазбаўленыя густу, для пераймальнасці, эпігонства або проста моднічання.

Прыгадаем, як яшчэ зусім нядаўна ў тым жа тэатры імя Я. Купалы асобныя рэжысёры і акцёры стараліся сцвярджаць сучасны стыль акцёрскай ігры,

на. Неабходна вылучаць і абагульняць вопыт буйнейшых майстроў тэатра і друкаваць спецыяльныя даследаванні. Аб некаторых акцёрах і рэжысёрах — Е. Міровічу, Ул. Уладзімірскім, В. Платонаве, І. Ждановічу, П. Малчанаву — ужо напісаны кнігі. Ёсць надзённая патрэба стварыць манаграфіі аб Л. Ржэцкай, К. Саннікаве, Г. Глебава, Ул. Дзядзюшкі, Л. Рахленку, В. Галіне, С. Станоце і іншых буйнейшых майстрах тэатра. Гэта надзвычай важна для выхавання тэатральнай моладзі на лепшых традыцыях купалаўцаў. Дарэчы, аб некаторых з названых майстроў і шэрагу іншых работы ўжо напісаны, але рукапісы пакуль ляжаць у пісьмовых сталах аўтараў. Неабходна таксама прыцягнуць нашых буйнейшых акцёраў да напісання мемуараў.

Ёсць яшчэ адно немалаважнае пытанне — аб адносінках паміж тэатрам і крытыкамі. Хочацца адзначыць, што большасць творчых работнікаў тэатра (маюцца на ўвазе акцёры) звычайна з разуменнем ставіцца да крытычных меркаванняў, якія выказваюцца або ў друку, або на абмеркаваннях. Гэта зусім не азначае, што заўсёды цалкам прымаюць іх, але і ч а ц а з і м і. У некаторых жа рэжысёраў затое склалася своеасабітая манера ўспрымаць крытыку. Калі рэжысёра хваляць — ён задаволены. Калі аспрэчваюць вынікі яго працы, ён лічыць, што крытык або не зразумеў яго, або ў крытыка «не той узровень».

Вядома, пры такім становішчы цяжка чакаць практычнай карысці тэатру ад крытыкі. А часам крытычнае выступленне наогул разглядаецца (толькі таму што яно крытычнае), як імкненне зменшыць заслугі рэжысёра, як «замах» на яго творчую індывідуальнасць, творчую самастойнасць. Ці не надыйшоў час паглядзець на гэту справу прыныцкова?

Як тут не прыгадаць чужоўныя словы Станіслаўскага аб тым, што трэба любіць «не слабе ў мастацтве, а мастацтва ў сабе!» З гэтага зусім не вынікае, што крытык заўсёды мае рацыю. Часта памыляюцца і крытыкі, а галоўнае — мы, крытыкі, не заўсёды аналізуем дастаткова падкаванымі тэарэтычна і, часам, замест глыбокага аналізу спектакля, абмяжоўваемся павярхоўнай, сэнсавай ацэнкай яго і г. д. Але мне не хацелася б зараз паглыбляцца ў гэтае вельмі сур'ёзнае і самастойнае пытанне.

Я толькі хачу падкрэсліць, што і работнікі тэатра, і крытыка павінны будаваць свае адносіны на прыныцковай аснове. Тут ўсё другараднае павінна быць адкінута, у тым ліку і асабістыя сімпатыі і антыпатыі. Усё павінна быць падпарадкавана галоўнаму — мастацтву, якое б максімальна служыла інтарэсам народа. А пра якую прыныцковасць можна гаварыць, калі рэжысёр (гэта, між іншым, датычыць і іншых тэатраў) нярэдка шукае тых крытыкаў, якія яму найбольш падыходзяць?.. За апошнія некалькі гадоў у тэатры імя Я. Купалы было шмат абмеркаванняў і ўсё сіламі або «прывазных» крытыкаў, або «падабраных» мясцовых, аднак без удзелу секішых крытыкі і прэзідыума БТА. І гэтыя госьці-крытыкі, бывала, памагалі рэжысёру «арганізоўваць» патрэбную ёй «прэсу». Наўрад ці такая крытыка можа быць справядлівай!..

Хацелася б прапанаваць тэатру перыядычна, напрыклад, на базе Дома работнікаў мастацтваў, праводзіць шырокія дыскусіі аб спектаклях, у якіх маглі б прымаць удзел крытыкі, пісьменнікі, студэнты, інтэлігенцыя. Але гэта

СУЛАДДЗЕ ГАЛАСОЎ,

БАГАЦЦЕ ТАЛЕНТАЎ

Фестывалі пазначаны маршрутамі бліжкімі і далёкімі — творчыя калектывы і салісты сусветнай славы ў гэтыя дні выступаюць у сталічных тэатральных і канцэртных залах, у палацах культуры буйных прамысловых прадпрыемстваў, у калгасных клубах. Радыхвалі і «блакітны экран» тэлебачання разносяць спеў і музычныя акорды па ўсёй Беларусі. Гарачымі апладысмантамі сустракаюць гасцей удзячныя слухачы, вітаючы старых знаёмых і новых сяброў, якія ўпершыню выходзяць на нашу сцэну.

Карэспандэнты «ЛіМа» Л. Крушынская і У. Яфрэмаў напрасілі падзяліцца ўражаннямі ад канцэртаў «Беларускай музычнай восені» наведвальнікаў і калег па мастацтву. Сёння мы друкуем некаторыя з выказванняў.

НІБЫ УПЕРШЫНІЮ ЧЫТАЕЦЦА...

Балетны або оперны спектакль — гэта абавязкова свята для тых, хто сёння прыйшоў у тэатр. Якая б трагедыя ні гучала ўвечары на сцэнічных падмостках, агульны настрой выканаўцаў (а іх разам з аркестрам бывае больш як сотня) і глядзючой — прыўзняты. Хоць класічныя старонкі опер і балетаў даўно сталі папулярнымі, кожная сустрэча з тэатрам пры непазрэтым кантакце публікі і артыстаў дае штосьці новае, узбагачае, прымушае перацэньваць вядомыя тэатральныя творы.

Нешта блізкае да такіх уражанняў засталася ў нас пасля таго, як мы падзякавалі першых гасцей «Беларускай музычнай восені» ў жанры музычнага тэатра — артыстаў з Ленінграда, Кішынёва і Варонежа. Творчы абмен мастацкімі сіламі — характэрная рыса артыстычнага жыцця і творчасці наогул. І выступленні, напрыклад, салістаў Акадэмічнага тэатра оперы і балета імя С. М. Кірэва, лаўрэатаў міжнародных конкурсаў Алены Яцкевіч і народнага артыста РСФСР Сяргея Вікулава ў «Бахчысарайскім фантане»

Анатоль ГЕНЕРАЛАУ,
народны артыст БССР.

Б. Асаф'еаў і «Лебядзіным возерам» П. Чайкоўскага яшчэ раз засведчылі, якімі плённымі бываюць гастрольныя «зыхарчэнні» ў старых, устойлівых спектаклях.

Народная артыстка Малдаўскай ССР Людміла Ярафеева для мінчан — не навічок. Мы слухалі яе і раней. Дарэчы, яна цудоўна адчувае асаблівае новае свая партнёраў і выступае ў зладжаным ансамблі з такім, скажам, арыгінальным спеваком, як азербайджанец Лютыфар Іманаў. Сёлета мы слухалі яе ў дуэце з заслужаным артыстам РСФСР Генадзем Калмаковым (Варонеж). Іх Фаўст і Маргарыта шмат у чым традыцыйныя па сцэнічнаму малюнку, але на спектаклі былі моманты амаль няўлоўных адкрыццяў і непаўторных дэталей у эмацыянальным раскрыцці гэтых вельмі «заспяваных», як кажуць меляманы, партый.

Яшчэ адно адкрыццё — знаёмства мінчан з лаўрэатам V Міжнароднага конкурсу імя П. Чайкоўскага ў Маскве, салістам опернага тэатра ў Куйбышае Анатоліем Панамарэнкам. Гэта таленавіты і працавіты артыст; ён мае даволі рэдкі для цяперашняй опернай сцэны голас — драматычны барытон. Прыцягвае ўвагу і выклікае эстэтычную асалоду кантыленная гнуткасць яго, выразная фразіроўка і інтанацыйная сакавітасць. Сам я на працягу многіх гадоў спяваю партыю Грыгорыя Грызнова ў спектаклі, які паставіў у Мінску цяперашні вядучы рэжысёр Кіргіскага акадэмічнага тэатра оперы і балета Уладзімір Шахрай, — «Царская нявеста» М. Рымскага-Корсакава. Мне вельмі цікава ведаць інтэрпрэтацыю вобраза, якую прапануе нам А. Панамарэнка пасля заўтра ў спектаклі, што так чакаецца сталымі наведвальнікамі опернага тэатра.

Мушу сказаць, што мы, артысты Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР, ганарымся дагэрама да нас з боку арганізатараў фестывальных дзён і імкнемся паказаць мінчанам і гасцям сталіцы сапраўднае мастацтва.

Мушу сказаць, што мы, артысты Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР, ганарымся дагэрама да нас з боку арганізатараў фестывальных дзён і імкнемся паказаць мінчанам і гасцям сталіцы сапраўднае мастацтва.

БАЯВЫ МАРШ І СПОВЕДЗЬ СЭРЦА

Я вельмі рады, што філармонія выпісала мне камандзіровачнае пасведчанне, дзе названы і тыя гарады, у якіх мне даводзілася ўжо сустракацца са слухачамі, і тыя, куды я выправіўся ўпершыню. Ведаю — песню чакаюць заўсёды і ўсюды. Песня ў лобы настрой жадаюць спадарожніца чалавека. Дастаткова, скажам, прачытаць афішу майго калегі заслужанага артыста БССР Віктара Вуічыча, — тут водгулле героіні рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, лірычны роздум маладога нашага сучас-

Валерый КУЧЫНСКІ,
лаўрэат міжнароднага і ўсесаюзных конкурсаў.

ніка, яго ўдзячнае слова пра бацькоў, што трыццаць гадоў назад вызвалілі чалавецтва ад пагрозы гітлераўскага рабства.

На канцэртных фестывалах для мяне таксама важна было перадаць з эстрады эмоцыі сённяшняга грамадзяніна, думкі і пачуцці адданага і дасведчанага сына сваёй краіны, патрыёта і яшчэ таму, што спяваў я ў Оршы, у партызанскім краі. На фестываль «Беларуская музычная восень»

руская музычная восень» прыехалі вядомыя артысты эстрады Ала Юшпе і Стахан Рахімаў — цудоўныя вакальны дуэт. Мне падабаецца, як яны спяваюць. Я маю на ўвазе і іх галасы, і стрыманую, натуральную манеру выканання. Вось чаму гэты дуэт такі папулярны сярод нашых слухачоў.

Песня — на пераднім краі жыцця. Яна гучыць баявым маршам і шчырай споведзю сэрца і ў нашай гасціннай рэспубліцы на фестывалі «Беларуская музычная восень».

Выступае харазая група Дзяржаўнага народнага хору БССР.

СУЗОР'Е ХАРАСТВА

Аспляляльна пркі букет, складзены з непаўторных фарбаў заўсёды юнага народнага танца, падарылі беларускім аматарам хараграфіі ўдзельнікі «Беларускай музычнай восені». Большасць з нацыянальных ансамбляў знаёмыя па шматлікіх гастрольх у нашай рэспубліцы. Сапраўды, хто не ведае элітнага малюнка танца «Летува», імклівых — «Жока», темпераментных, прамяністых танцаў Грузіі, своеасаблівых

Аляціна КАРЗЯНКОВА,
народная артыстка БССР.

народных мелодый краіны сваяго Цянь-Шаня з Кіргізіі, або танцавальнай групы слаўтага хору імя Пятніцкага!

Аднак ёсць усё ж у іх агульнае — гэта вострае пачуццё сучаснасці ў адрэджанні самабытнага фальклору і складаных хараграфічных кампазіцый, уключаючы нашу рэчаіснасць.

Дзяржаўны ансамбль танца Грузійскай ССР і Дзяржаўны ансамбль танца Малдаўскай ССР «Жок» — равеснікі. Абодва створаны ў 1945 годзе. Заснавальнікамі і кіраўнікамі першага былі народныя артысты СССР Н. Рамішвілі і І. Сухішвілі, А. М. Болатаў і Л. Леанардзі пры актыўнай дапамозе І. Маісеева ўтварылі малдаўскі «Жок». Цяпер ім кіруе народны артыст рэспублікі Ул. Курбет.

Вялікай папулярнасцю карыстаецца ансамбль яшчэ адной брацкай рэспублікі — «Летува». У хараграфічных пастаноўках Юозаса Лінгініса шмат нацыянальнага каларыту, цікавых знаходак фарбаў. Глядзіш на выканаўцаў, слухаеш музыку і адчуваеш, як беражліва захаваана прыгажосць народнага танцавальнага фальклору!

Ад краіны блакітных азёр Кіргізіі да неабсяжных прастораў Расіі пралеглі мерыдьяны танцавальных праграм ансамбля танца Кіргізіі і Дзяржаўнага акадэмічнага рускага народнага хору РСФСР імя Пятніцкага. Мы, мінчане, узрушаны сустрэчамі з такімі майстрамі.

Спявае народная артыстка СССР Ірына Архіпава.

ГАВОРЫЦЬ СУЧАСНАСЦЬ

Камерная музыка... Склаўся стэрэатып яе — прыцішаная зала ў паўзмок, часам пры свечках, і музыка, якая абавязкова абуджае асацыяцыйны роздум аб працытэных некалі кнігах мінулых стагоддзяў і аб некалі бачаных табой жыццёвых палотнах старых майстроў. Што ж, і такія ўражання бываюць адухоўленымі і патрэбнымі нам, асабліва калі на эстрадзе гучыць Гайдн або Гендэль. «Музычная восень» пазнаёміла мінчан з праграмамі двух камерных аркестраў — Маскоўскай філармоніі (пад кіраўніцтвам Антона Шароова) і Літоўскай філармоніі (мастацкі кіраўнік Саўлюс Сандзкіс). У прылічны малюнак такіх канцэртаў арганічна ўліліся творы сучасных кампазітараў — Д. Шастаковіча, Г. Свірыдава, Б. Цішчанкі...

Ніна РАЖНОВА,
заслужаная артыстка БССР.

талантаў; такія перакідкі ў часе і прасторы, прадэманстраваныя музыкай, якая асэнсоўвае чалавека з яго пакутамі і радасцямі, шуканнямі і памылкамі, з прасвятленямі думкі, — сапраўдны мастацкі падарунак слухачам. Дырыжоры маскоўскага і літоўскага ансамбляў выканаўцаў выступаюць самастойнымі інтэрпрэтарамі і даўно вядомых старонак музычнай літаратуры, і навінак сучаснай музыкі.

У сімфанічных праграмах прыцягвае ўвагу багацце індывідуальнасцей сярод салістаў — А. Слабазянкі і Н. Школьнікава, напрыклад, Б. Давідовіч і К. Георгіян, І. Бязродні і С. Данілюк, А. Дзедзік і Г. Селязнёў. Выступаючы сумесна з Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР пад

кіраўніцтвам Ю. Яфімава і Маскоўскім дзяржаўным сімфанічным аркестрам пад кіраўніцтвам В. Дударова, яны дэманструюць высокі клас савецкай музычнай школы выканаўчага мастацтва. Зноў жа радуе шырокі дыяпазон рэпертураў — ад Бетховена да І. Стравінскага, ад Моцарта да Г. Свірыдава (яго «Патэтычная аратарыя» натэсты Ул. Маякоўскага зноў узрушыла мінчан, якія сабраліся на той канцэртны вечар).

Зразумела, з цягам часу мы глыбей адчуваем, якія з уражанняў былі мацнейшымі, бо хараство музыкі доўга застаецца з чалавекам і ў чалавеку, абудзіўшы аднойчы гарачыя пачуцці ў ім. Але агульнае ўражанне свята гэтых перша «Беларуская музычная восень» пакідае ўжо цяпер, калі мы і на заўтра плануем свой візіт у тэатр або ў канцэртную залу.

На сцэне — Маскоўскі камерны аркестр.

Фота Ул. КРУКА.

НАПІШАМ ПАРТРЭТ СУЧАСНІКА

ЗАПРАШЭННЕ
ДА КОНКУРСУ

1975 год — завяршаючы год дзевятай пяцігодкі, 30-годдзя з дня Вялікай Перамогі савецкага народа над гітлераўскім фашызмам, год падрыхтоўкі да чарговага з'езда КПСС.

Перад маладзёжным друкам паўстае задача — яшчэ глыбей асвятляць побыт і працу, надзённыя праблемы жыцця моладзі, работу камсамольскіх арганізацый па выхаванню юнакоў і дзяўчат у духу рэвалюцыйных і працоўных традыцый савецкага народа і мабілізацыі іх на паспяховае рашэнне задач, пастаўленых XXIV з'ездам КПСС, XVII з'ездам ВЛКСМ.

З мэтай прыцягнення лепшых сіл публіцыстыкі для неспрэчнага ўдзелу ў вырашэнні задач маладзёжнага друку, рэдакцыя часопіса «Маладосць» сумесна з рэдакцыямі маладзёжных часопісаў «Яўніма гратас» (Літва), «Ліесма» (Латвія) і «Новагрус» (Эстонія) аб'яўляе конкурс «Дружба» на лепшы нарыс пра маладога сучасніка.

Тэматыка нарысаў — самае разнастайнае: выхаванне новага чалавека і мацаванне дружбы народаў, удзел моладзі ў сацыялістычным саборніцтве, усё шматграннае жыццё нашай моладзі. У цэнтры нарыса можа быць партрэт рабочага, навука, вучонага, вэтэрана рэвалюцыйнага руху і Вялікай Айчыннай вайны.

Для пераможцаў устаноўлена 12 прэміяў:

адна галоўная — 600 руб.
дзве першыя — па 500 руб.

тры другія — па 400 руб.
шэсць трэціх — па 200 руб.

Нарысы дастаюцца ў рэдакцыю часопіса «Маладосць» (г. Мінск, вул. Карла Маркса, 40) да 1 сакавіка 1975 года памерам да 12 машынапісных старонак.

Вынікі конкурсу будуць аб'яўлены напярэдадні свята Перамогі.

КАШОУКА — вялікая, багатая вёска ў Карэліцкім раёне. Прасторныя дамы, амаль над кожным — тэлевізійныя антэны, каля вясні — «Жыгулі», «Масквічы», матацыклы. Словам, ва ўсім адчуваецца дастатак людзей, якія ўмеюць працаваць.

У цэнтры вёскі, сярод маладых дрэў, узвышаецца белакаменны будынак Дома культуры. Яго дырэктар Іван Іванавіч Бірук — вялікі энтузіст клубных спраў. 18 год свайго жыцця прысвяціў ён культасветработце.

Аднак сустраў я яго не ў клубе.

— Не шукайце яго тут, — сказаў мне рухавы, пізенькі дзядок, у якога я папытаў, дзе Бірук. — У полі Іванавіч, на бульбе.

Іван Іванавіч прыхаў на бульбяны палетак на першай жа машыне, пасля абавязковай ранішняй нарады ў старшыні мясцовага калгаса «Зара». Пятра Майсеевіча Шчарбакова. Здавалася б, навошта яму, клубнаму работніку, спяшацца ў поле? Тым больш, што аб гэтым нішто яго і не прасіў. А от жа, прыхаў. Ведае, тут яго месца.

Тут, у полі, мы і пазнаёмліліся.

— «Цяжкім» быў сёлетні хлеб і для хлебарабаў, і для нас, культасветработнікаў, — разважліва гаворыць Іван Іванавіч. — Цяжкім... Але і багатым.

Слухаеш гэтага чалавека, і ловіш сябе на думцы, што недзе ты ўжо сустракаўся з ім, што ён твой даўні знаёмы. Просты, ветлівы...

— У час уборкі, — раскавае Іван Іванавіч, — галоўную сваю задачу мы, культработнікі, бачылі ў тым, каб прапагандаваць вопыт перадавікоў. Услаўлялі штодзённымі дасягненнямі, прыкладнае стаўленне да працы. Не палічыце няспіласцю, але мы таксама ўнеслі свой уклад у калгасны каравай, наспрыялі таму, каб ураднік быў засыпаны ў засеці своєчасова. У гэтым кірунку мы працуем цяпер, калі завяршаецца ўборка цукровых буракоў.

«Па 33 цэнтнеры збожжа даў кожны гектар. Гэта на 8 працэнтаў

больш, чым летась», — гаворыць І. Бірук. У яго словах чуецца гонар за зробленае. Вось чаму і сёння ён, вясковы культасветработнік, у полі.

А напярэдадні да позняга вечара выпускаў баявы лісток, праглядаў газеты, каб у час абедзеннага перапынку пагаварыць з механізатарамі

шавалі іх з працоўнай перамогай. Свята так і называлася — «Каравай». Яго праграму падрыхтавалі актывісты калгаснага Дома культуры.

— Калі агрэгаты спыніліся ля Дома культуры, механізатары сышлі з камбайнаў, — раскаваў Іван Іванавіч. — Яны ўручылі мяшок з хле-

Вось што гаворыць пра работу Дома культуры сакратар партыйнай арганізацыі калгаса «Зара» Карэліцкага раёна Аркадзь Іванавіч Карп:

— Нашы клубныя работнікі стараюцца часцей быць сярод людзей, у полі. Яны актыўна прапагандавалі вопыт лепшых людзей гаспадаркі, удзельнічалі ў падвядзенні вынікаў сацыялістычнага саборніцтва сярод палыводаў, механізатараў, працоўнікаў ферм. Масавы-палітычная і культурна-асветная работа, якая праводзіцца ў нашым Доме культуры, анавае вялікі ўплыў на працоўнікоў, дапамагае ім лепш працаваць і змястоўна адпачываць.

Толькі апоўначы змаўняюць у клубе музыка, песні, жарты. Зараз самадзейныя артысты — а іх у калгасе наля ста чалавек — рыхтуюцца да чарговага свята. Называцца яно будзе «Залатая восень».

Пасля рэпетыцыі мы яшчэ доўга сядзім з Іванам Іванавічам у апусцелай зале, гутарым.

— Чаму людзі ідуць у клуб? — перапытвае ён і сам жа адказвае. — Відачы, таму, што ім тут цікава, што знаходзяць нешта неабходнае для сябе, для задавальнення ўласных духоўных запатрабаванняў. І я разумею так: калі чалавек адпачыў, значыць, і працаваць ён будзе лепш, з большым запалам. А мы, клубныя работнікі, якраз і імнімся памагчы людзям у гэтым.

А. САКАЛОУ.

Адзін дзень у Кайшоўцы

пра тое, што робіцца ў краіне і ў свеце.

— Эфектыўнасць кожнага клубнага мерапрыемства, — дзеліцца сваімі думкамі дырэктар, — у многім залежыць ад умення культасветработніка ўвязаць агульныя задачы, якія ставяць перад нашым грамадствам, з канкрэтнымі справамі сваёй гаспадаркі. Клуб мае свае адметныя сродкі вываўчай работы. Мы, напрыклад, больш за іншых маем магчымасць непасрэдна звяртацца да людзей.

...У той дзень у калгасе святкавалі дажынку. Сутракаці герояў уборкі выйшлі ўсёй вёскай — з музыкай, з кветкамі, з вялікім караваем. Трэба было бачыць, якую радасцю свеціліся твары механізатараў, калі вы-

бам новага ўраджаю старшыні калгаса. Камбайнерам, у сваю чаргу, быў паднесены каравай. Тут жа ім за старанную працу ўручылі прэміі. Свята надоўга застаецца ў памяці хлебарабаў.

Не аднойчы Іван Іванавіч Бірук пераконаўся, што дзейнасць Дома культуры тым больш эфектыўная, чым цяснейшыя сувязі з партыйнай арганізацыяй, з праўленнем калгаса. Таму ўсе масавыя мерапрыемствы, якія праводзіцца ў Доме культуры, узгадняюцца і зацвярджаюцца на пасяджэнні парткома. А партком, праўленне калгаса прыслухоўваюцца да голасу культработнікаў, словам і справай дапамагаюць ім у арганізацыі клубных мерапрыемстваў.

ГЛІНЯНЫЯ

вазы і гаршчочкі для кветак, званы і графіны, міскі і кубкі — прадукцыя Радашновіцкага прамінабіната. Усё ў гэтых прыгожых прадметах — і форма, і колер, і размер, і малюнак — радуе вока. Глядзіш на іх, і здаецца: гэта справа рук шматопытнага майстра, які засвоіў і развівае традыцыі не аднаго пакалення ганчароў. Якой жа нечанаасцю гучыць павадленне дырэктара наміната:

— У нас няма ніводнага ганчара!

Першы ў рэспубліцы цэх глінянай пасуды, пабудаваны паўгода назад на раённым прамінабінаце, вызначаецца навукай тэхналогія. Гліна, «прыпраўленая» мноствам дабавак, даводзіцца ў спецыяльных агрэгатах да смятанпадобнай кансістэнцыі, працэдуравецца, каб ні адзін каменчык не застаўся ў ёй. Затым ланцужон раздвойваецца: званы, графіны, кубкі і іншыя сілаваныя прадметы адліваюцца ў гіпсавых формах, а простыя вырабы атрымліваюць метадам ціску пад прэсам. Затым паўфабрыкаты высушваюцца, і нанвееры нясуць іх у высокатэмпературныя печы. Тут гліна ператвараецца ў кераміку, над якой амаль не ўладны час. Аднак закончаны выгляд выраб

КЕРАМІКА НА КАНВЕЕРЫ

прыме пасля таго, як ануецца ў раствор глазуры і зноў павышае ў амаль тысячаградуснай тэмпературы.

Рухаюцца канвееры, нясуць вырабы 17 назваў ад прасавага і ліцейнага ўчасткаў праз увесь цэх. Ля канвеераў — нядаўнія школьніцы. Адна з іх прайшла трохмесячную падрыхтоўку на Мінскім фарфоравым заводзе, другія навучаліся прама тут, у цэху.

Марына Белая і Любоў Філіпенка яшчэ год назад і не падрававалі, якім спосабам становіцца бліскучымі, як шкло, паверхні вырабаў са звычайнай гліны. Цяпер жа самі выдатна спраўляюцца з абавязкамі глазуруюцца з абавязкамі глазуруюцца. Лепшай работніцы ліцейнага ўчастка Лідзіі Голуб і аблашчыню Пятру Кладаву, як іх бацькам і дзядам, не даводзілася раней мець справу з вырабам і глінянай, ні іншай пасуды. Але справядліва гаворыць прыказка: не багі гаршкі лепяць.

Спорна ідзе справа ў работніцаў новай вытворчасці. Калектыву цэха на два месяцы раней тэрміну справіўся са сваім першым гадавым планам, адправіўшы насельніцтву прыго-

жай і таннай керамічнай пасуды больш чым на 70 тысяч рублёў.

Будзе пастаўлена на канвеер шмат новых вырабаў, частка з іх у адзінаццаці энцепплярах ужо заняла месца на паліцах асартыментнага набіната прадпрыемства. Апрача асобных прадметаў, тут прадстаўлены арыгінальныя кафейныя і іншыя наборы.

Усё выпускаемае прадпрыемствам і намечанае да вытворчасці распрацавана мастаком Аляксеем Паддубным, які прыйшоў на Радашновіцкі прамінабінат пасля заканчэння Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута. Многімі цікавымі, арыгінальнымі знаходкамі адзначаны пачатак яго творчай дзейнасці на прадпрыемстве. Але Аляксей крытычна адзначае свае поспехі.

Зладзіла, з вялікім энтузіязмам развіваюць новую вытворчасць моладзь спецыялісты — выпускнікі Беларускага політэхнічнага і тэхналагічнага ім. Кірава інстытутаў. Уважліва вывучаюць яны вопыт аднакласных прадпрыемстваў у Арменіі і Латвіі. В. ШАНЬКОУ, нар. БЕЛТА.

ЗАЎСЁДЫ З ПЕСНЯЙ

Народнаму хору Мазырскага гарадскога палатца культуры споўнілася дваццаць гадоў. Гэта былі гады творчай працы, энтузіязму і творчай дасканаласці.

Хор неаднаразова выходзіў пераможцам гарадскіх і абласных аглядаў, удзельнічаў амаль ва ўсіх рэспубліканскіх дэкадах і фестывалях, выступаў на эцэнічных пляцоўках. Выстаўляў дасягненні народнай гаспадаркі СССР, у Зорным гарадку, у Цэнтральным доме Савецкай Арміі, на іншых сценах Мінска.

— За дваццаць гадоў, — раскавае кіраўнік хору, загадчык кафедры музыкі Мазырскага педагагічнага інстытута А. Н. Аўсянюк, — калектыв падрыхтаваў больш за сотню песень. Многія з іх напісаны заснавальнікам і першым кіраўніком хо-

ру, самадзейным кампазітарам І. Н. Касцелькам.

Спявае ў хоры каля пачатку дзесяці чалавек. Ветэранамі лічыцца электраваршчык, ліцейна-механічнага завода І. Пятроўскі, настаўнік сярэдняй школы А. Кржаменскі, майстар механічных майстэрняў трэста «Белнафтагазразведка» Л. Махнач і іншыя. Назавуць іх пачынаючы з першай рабочай кабыльнага завода Галя Гудко, слесар аўтарамзавода Анатоль Шаўчанка, які прыйшлі ў калектыв нядаўна. Некаторыя былі салісты хору сталі прафесіянальнымі артыстамі. Скончыла Беларускае тэатральна-мастацкае інстытута і спявае ў дзяржаўным народным хоры БССР Вера Ропяя, стаў артыстам Браніслаў Долгуб.

БЕЛТА.

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯЎ
«ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«ГАЛАСЫ БЕЛАРУСКИХ СКРЫПАК»

Начальнік упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР А. Наландзёнаў паведаміў рэдакцыі аб тым, што пытаннем, узятым у артыкуле С. Мадорскага «Галасы беларускіх «скрыпан» (газета «ЛіМ», № 38) міністэрства аддае вялікую ўвагу. У рэспубліцы створана дзяржаўная калекцыя унікальных музычных інструментаў. Працуе экспертная камісія, абавязанай вышляць і браць на ўлік рэдкія каштоўныя музычныя інструменты, якія ёсць у Беларусі.

У артыкуле правільна адзначаецца, што праблема рамонту музычных інструментаў і праца беларускіх скрыпачных майстроў патрабуюць значнай увагі. Майстэрня па рамонту і выдачы на пранат музычных інструментаў Галоўрэпрамзабеспячэння Міністэрства культуры БССР яшчэ не забяспечвае выснажэння рамонт інструментаў. Прымаюцца захады, каб запрасіць у майстэрню высокакваліфікаваных спецыялістаў.

Заканчваецца будаўніцтва Мінскага музычнага вучылішча ім. М. Глінкі. У яго будынку іяркуецца адкрыць эксперыментальную майстэрню па рамонту музычных інструментаў.

Пры Баранавіцкім музычным вучылішчы працуе падрыхтоўчае аддзяленне, на янім займаюцца дашкольнікі. На гэтым здымку вы бачыце выкладчыцу музыкі Алену Зендзялеву са сваім шасцігадовым выхаванцам Віцям Мельнікавым. Фота Р. АЛЫМБАВА.

АЎТАР ГІМНА

Да 75-годдзя з дня нараджэння Міхася Клімковіча

У 1932 годзе ў рэдакцыі «Літаратура і мастацтва», дзе я тады працаваў, аднойчы сустрэў Кастуся Губарэвіча. Перад гэтым, праглядаючы літаратурныя старонкі ў газетах і альманахі, я знайшоў вершы, напісаны ім у сааўтарстве з М. Клімковічам. Пытаю: «Што за чалавек Міхася Клімковіч, што вас здзіўляе, аб'яднала?». Адназ быў наротні: «Вельмі працавіты літаратар, ведае добра беларускую літаратуру, любіць мастацкае слова...»

А праз некалькі дзён я спаткаў М. Клімковіча ў Доме пісьменніка, дзе даведаўся, што ён уваходзіць у арганізацыйны камітэт Саюза пісьменнікаў БССР, мае вялікі вопыт у прафсаюзнай рабоце, адназначна партыйны работнік. Так пачалося маё знаёмства з пісьменнікам, з творчасцю якога я пазнаёміўся раней.

Калі ж М. Клімковіч быў абраны старшынёй арганітэта Саюза пісьменнікаў, некалькі разоў я ўзвядзіў, што да яго заходзілі і маладыя і старыя аўтары, каб па-дзелаваму пагаварыць аб літаратурных справах, а ў далейшым наш кіраўнік сам запрашаў да сябе, цікавіўся працай, творчымі планами.

Аднойчы на вуліцы Мінска я сустрэў паэта Міхася Багуна. Ён толькі што пабыў у М. Клімковіча і неўзабаве з'явіўся ў мяне з рукапісам. Гэта быў пераклад незакончанага рамана Мікалая Астроўскага «Народжаны бурай». Здаецца, было гэта ўлетку 1936 года. М. Багун быў здзіўлены, што за два дні М. Клімковіч прачытаў гэты рукапіс, у многіх месцах зрабіў папраўкі, з таісама і заўвагі.

— Пагляджу я на Міхася Мікалаевіча, — казаў мне М. Багун, — ён здаецца хворым, бледным, а горы варочае.

Некалькі разоў я запрасіў да сябе М. Клімковіча. Заходжу ў кабінет старшыні. На стала акуратны стос кніг і часопісаў, у многіх томіках закладкі, а побач мноства спісаных лістоў паперы. Над імі нахіліўся М. Клімковіч.

— Ага, я вас чкаю, — наха ён і падае руку. — Дык вось нараджэнні, хачу пагаварыць.

У душы ў мяне нейкі неспакой. Аб чым жа будзе гаворка? А ён мне адразу ж коратка і ясна: «Пара ўжо выдаць зборнік. Збярыце вершы і прынясьце мне. Буду рэдактарам вашай нігі. Толькі пра каханне і прыродапісалыяныя вершы не ўключаюць у яго. У першым

зборніку няма патрэбы ў гэтым».

Цудоўны чалавек, ён быў таксама і таленавітым пісьменнікам. Калі я цяпер перагортваю двухтомнік М. Клімковіча, дык думаю, як мала зроблена нашай крывікай, каб даць ацэнку даволі значнай творчай спадчыне гэтага аўтара. Ды і біяграфічныя звесткі пра яго вельмі скупыя, наротная нататка ў даведніку «Пісьменнікі Савецкай Беларусі» (1970), некалькі артыкулаў у перыядычным друку — вось і ўсё. Літаратуразнаўца Я. Замерфельд у прадмоўе да двухтомніка заўважае, што тое, што паспеў зрабіць М. Клімковіч, заслугоўвае безумоўнай увагі і ўдзячнасці.

...У невялікай вёсачцы паблізу Барысава нарадзіўся Міхася Клімковіч. Тры дзесяціны зямлі ў яго бацькі з цэжкасцю маглі пракарміць сям'ю з дзесяці чалавек. Але ж у горад можна было занесці і прадаць яснаю кошык шчаўя, а ўлетку — гладышнік ягад. Зімою ўкрадкам можна было збыць воз дроў. Так і жылося. За мізэрныя капейкі даводзілася вучыцца хлопчыку, бегуць у вышэйшае Нова-Барысаўскае чатырохкласнае вучылішча. Ужо там правілася нямерная цікавасць да нігі, да паэзіі. У апошнім класе ён спрабуе сам пісаць, вершы змяшчае ў школьным рукапісным часопісе і нават сам чытае іх на школьным вечары.

Пасля заканчэння школы працуе настаўнікам на Лагойшчыне. Тут ён сустракае цікавых людзей, ссыльных з Петраграда. Яны пазнаёмілі маладога настаўніка з творами Маркса і Леніна, запалілі ў яго душы агонь барацьбы з царызмам. А графскі ляснік пазнаёміў з беларускай літаратурай, і М. Клімковіч ужо сам спрабуе пісаць па-беларуску.

1917 год разгарнуў юнаку крылы для ўзлёту. З першых гадоў Савецкай улады ён праводзіць камсамольскую работу ў вёсцы, арганізуе камітэты беднаты, а ў 1920 годзе ўступае ў партыю. Па партыйнай мабілізацыі ідзе служыць у Чырвоную Армію, а потым — на савецкай рабоце ў Халопенічах, пасля працуе сакратаром райкома ў Чарэ і Пleshчаніцах, знаходзіцца на адназначнай партыйнай рабоце ў Слуцку і Магілёве.

У Слуцкім альманаху «Пробліскі» ў 1926 годзе ён змясціў паэму аб барацьбе з белароль-

снмі акупантамі «14 случкі», а ў магілёўскім альманаху «Ранне» — некалькі вершаў. З 1929 па 1932 год М. Клімковіч — на кіруючай прафсаюзнай рабоце, з 1932 года з'яўляецца старшынёй арганітэта Саюза пісьменнікаў, а ў канцы трыццаціх гадоў — старшынёй праўлення СП БССР.

Напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны пісьменнік быў на лчэнні на адным з літоўскіх курортаў. Калі пачалася вайна ён з цэжкасцю прабіраецца ў Беларусь. Тут партызаны і падпольшчыкі далі М. Клімковічу прытулак, а праз пэўны час хворага вывезлі самалётам у Маскву.

Пасля вайны да 1947 года пісьменнік працуе галоўным рэдактарам Дзяржвыдавецтва БССР, а ў далейшым кіраваў камісіяй па рабоце з маладымі аўтарамі.

М. Клімковіч праявіў сябе як паэт і празаіст, драматург і літаратуразнаўца. Намяла напісана ім і пра гісторыю беларускага савецкага тэатра. Карыстаюцца папулярнасцю сярод чытачоў драматычныя паэмы «Кадрына Жарнасен», «Адплата», «Сцяжына абразі», «На Вілейскім шляху», гістарычна-рэвалюцыйная драма «Уся ўлада Саветам», трылогія «Георгій Сварына», М. Клімковіч напісаў таксама лібрэта оперы «Кастусь Каліноўскі» і балета «Князь-возера», выдаў зборнік нарысаў і апавяданняў «Лясное возера».

Цяпер, налі тыя, хто ведаў Міхася Клімковіча, слухаюць Дзяржаўны Гімн Беларускай ССР, напісаны ім у 1944 годзе, то ўспамінаюць аўтара гэтага твора, працавітага, усеі душой адданнага партыі і народу чалавека.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

У НАШЫХ ТУРКМЕНСКИХ СЯБРОЎ

ЮБІЛЕЙНЫЯ ВЫДАННІ

Да 50-годдзя Туркменскай ССР у Ашхабадзе выйшаў прыгожа аформлены мастаком В. Когдзіным зборнік вершаў «Ленін у туркменскай паэзіі». У яго ўключаны творы дваццаці паэтаў у перакладзе на рускую мову.

Паэзія ў зборніку прадстаўлена майстрамі мастацкага слова рознага ўзросту. Так, самы старэйшы аўтар — Байран-шахір, самы малады — Курбаназар Эзізаў.

Грамадзянскай вайне і станаўленню Савецкай улады ў Туркмені прысвечан раман Берды Салтанізава «Сумбар плыве». Пра незабыўныя гады Кастрычніцкай рэвалюцыі і геранім савецкіх людзей у час Вялікай Айчыннай вайны расказваецца ў рамане Наркыча Хаджагельдыева «Параненыя каласы».

ПРА ДАСЯТНЕННІ РЭСПУБЛІКІ

На Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве адкрыта юбілейная экспазіцыя «50 год Туркменскай ССР і Кампартыі Туркменістана». У ёй расказваецца пра поспехі брацкай рэспублікі ў прамысловасці, сельскай гаспадарцы, культуры, навуцы. Цяпер у ТССР працуе звыш 127 тысяч спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй. У экспазіцыі цікава аформлены павільёны «Народная асвета» і «Савецкая культура».

КАНФЕРЭНЦЫЯ У КАЛГАСНЫМ КЛУБЕ

У гонар залатога юбілею рэспублікі праведзена выяз-

ная навукова-тэарэтычная канферэнцыя, арганізаваная Інстытутам мовы і літаратуры Акадэміі навук ТССР і Кара-Калінскім райкомам партыі. Яна адбылася ў клубе калгаса «Перамога» Кара-Калінскага раёна. Вучоныя расказалі калгаснікам аб туркменскай вуснай народнай творчасці і класічнай літаратуры, аб развіцці туркменскай мовы і літаратуры.

НАРОДНЫ УНІВЕРСІТЭТ

Восем факультэтаў працуюць у народным універсітэце Дома культуры чыгуначнікаў станцыі Ашхабад. Больш як 300 слухачоў збіраецца на лекцыі вядомых вучоных і спецыялістаў, глядзяць кінафільмы, займаюцца ў аўдыторыях. Пра разнастайнасць тэматыкі ўніверсітэта гавораць назвы лекцыяў: «Опернае мастацтва», «Як слухаць і разумець музыку», «Вобраз нашага сучасніка на экране», «Асаблівасці мастацтва тэатра» і іншыя.

ЗАСЛУЖАНЫЯ УЗНАГОРОДЫ

Па ўсёй рэспубліцы ідзе добрая слава аб Доме культуры калгаса «Новы шлях» Байран-Алійскага раёна. Пры ім працуюць хор з шасцідзсяці чалавек, музычны ансамбль, танцавальны і драматычны гурткі. Самадзейныя артысты выступаюць не толькі перад сваімі аднавяскоўцамі, але і ў іншых гаспадарках раёна і вобласці.

За старанную працу дырэктар калгаснага Дома культуры Раджэп Караеў узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, а таксама залатым медалём ВДНГ.

НЕ СПЫНІЛА СВОЙ БЕГ ВІЛІЯ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Саламеі НЕРЫС

якое ёй як выхадцу з сялянскага асяроддзя было блізкае. Адначасова яна збліжаецца з прагрэсіўна настроенымі літоўскімі пісьменнікамі, якія ў пачатку 30-х гадоў згуртаваліся вакол часопіса «Трэці фронт» (рэдактар А. Венцлава) і іншых літоўскіх дэмакратычных выданняў. У 1931 годзе яна выступіла з вельмі смелай заявай, у якой публічна выказала свае погляды на ролю паэзіі ў грамадскім жыцці і гэтым самым як бы намеціла шлях развіцця тагачаснай літоўскай літаратуры. Паводле яе слоў, паэзія і, наогул, мастацтва павінны служыць інтарэсам толькі працоўных мас.

Заява канчалася наступнымі словамі: «З гэтага часу я свядома выступаю супраць эксплуатацыі рабочага класа і пастараюся сваю працу спалучыць з дзеяннямі аб'ядзеленага мастацтва, каб мая паэзія ў будучым выказвала іх надзеі і ідэалы народнай барацьбы і была б у гэтай барацьбе іх зброй».

Нельга не згадацца, якую нянавісць наклікала на сябе паэтка ў рэакцыйных колах, якія ў некаторай меры лічылі яе «сваёй». Пачалася адкрытая траўля паэтэсы ў друку, у яе адрас паступалі ананімныя пагрозы.

Але Саламея Нерыс ніколі ўжо не саступіла з выбранага ёй шляху. Яе вершы 30-х гадоў, змешчаныя ў зборніках «Па лонкім лёдзе» (1935) і «Дземядзісам заціту» (1938), былі пранізаны глыбокімі пацучымі любові да роднага краю, да ўсяго дарагога, што ле анружала, і гаварылі аб высокім майстэрстве і паэтычнай сталасці іх аўтара. Характэрным у даным выпадку з'яўляецца верш «Пракліб», поўны драматызму. — лірычнаму герою ў барацьбе за свае ідэалы давялося парваць з роднымі бацькамі.

Ды не! Я не рынуся ў ногі нікому, Тапчы, а даруй мне, шалёны! Не буду я жыць і марнець па-старому, У ліпкай дрыгвай забабонаў.

Мне дзверы шырока разнаасценыя вечер, І вось сярэд бору адна я. Як слаўна паўкола! Праз моцрае воцце

Малаўка шляхі асвятляе.

Зірнула яшчэ на былы свой прытулак, Што ў лапах грымотнае ночы. Як ляміяцца хваі ад буры, пачула... Хто ж следам за мною пакрочыць?

(Пераклад М. Луцкіна.)

У 1940 годзе адбыліся радычныя змены ў жыцці літоўскага народа: Літва была прынята ў склад Саюза Савецкіх Сацыялістычных рэспублік. Поўная светлага аптымістычнага настрою, Саламея Нерыс піша ў гэты час шэраг новых паэтычных твораў. Гэта былі вершы і паэмы, прысвечаныя Савецкаму ўраду, Савецкай Канстытуцыі, расстраляным фашыстам чатыром літоўскім камунарам і сваёй роднай, назаўсёды вызваленай ад капіталістычнага прыгнёту літоўскай зямлі, над якой высока ўзняўся чырвоны сцяг волі. У гэтай новай светлай лэ чэрпала паэтка духоўныя сілы, якія ў гарніле свайго паэтычнага таленту перапраўляла ў званілі меладыйныя песні, сугучны радаснаму настрою ўсяго літоўскага народа. З гэтага часу імя Саламеі Нерыс стала шырока вядомым не толькі ў Літве, але і ва ўсім Савецкім Саюзе. Сярод літоўскіх пісьменнікаў яна першая пачала пачатак развіцця літоўскай савецкай літаратуры.

Значную частку сваіх твораў савецкага перыяду паэтка прысвяціла дзецям. Распрацоўваючы народныя матывы, яна стварыла вельмі цікавыя паэтычныя назі, сапраўдным шэдэўрам сярод якіх, з'яўляецца назі-паэма «Елка — каралева вужоў».

Вялікім выпрабаваннем для Саламеі Нерыс былі гады вайны. Разам з Чырвонай Арміяй адступала яна на ўсход. Разбураныя гарады, палаючыя сёлы, кроў, слёзы, магільні, — усё гэта адгукнулася ў сэрцы паэтэсы п'якучым болям і гневам. Сваё паэтычнае слова яна ператварыла ў вострую зброю. Будучы ў савецкіх гарадах (Масква, Пенза, Уфа, зноў Масква) яна многа працавала, выступала са сваімі вершамі ў друку і па радыё, перад савецкімі вайнамі. Паэзіяй у Маскве яна супрацоўнічала ў літоўскіх

газетах. Тут жа выйшлі з друку два яе зборнікі: «Спява, сэрца, аб жыцці» — на літоўскай мове і «Сквозь сіст куль» — на рускай. Яе паэтычны радкі, адарваны ад сэрца, былі блізкія і салдат у шэрым шынялі, і адзінокай маці, якая страціла на фронце сваё сынаў, і дзяўчыне-партызанцы — усяму народу. Простыя па сваёй форме, шычыры, меладыйныя, яны глыбока западалі ў душу, клікалі нагод на барацьбу.

Паэтка ўдалася стварыць вобразы народных герояў, вайнаў, партызан, паназаць вялікі патрыятызм савецкіх людзей. Такой, напрыклад, з'яўляецца паэма «Марыя Мельнікэйтэ» пра легендарную геранію, памяць аб якой святая захоўвае ўдзячны літоўскі народ.

Пра сябе Саламея Нерыс сказала яшчэ ў 1942 годзе ў вершы «Бетховен»:

Мне суджана праз кроў і слёзы Прайцеці ў радах барацьбоў. Іду, каб волі ецяг чырвоны Сваёй рукой высока ўзняць, Абняць людзей, натоўп мільённы

МОЙ КРАЙ

Край маленькі мой — бы залата Крапелька густога янтару. Ён блішчыць, узорам расцаітае, Льецца ў песнях, будзячы зару. Мой янтарык, дзіва залатое, Балтыкі празрыстую красу, — 1940.

ЯК БЫ Я КАХАЛА

Каб цябе ізноў я, Міль мой, спаткала, Як бы я кахала, Як бы я кахала. Каб не муляў ножак Аб жарству каменна, Прарасла б пад імі Траўкаю вясеннай. Каб спякотай сонца Плеч не апаліла,

І горача расцалаваць. (Пераклад А. Званіка.) Паэтка дачалася светлага дня Перамогі. Яна вярнулася ў вызваленую ад фашысцкіх гітлераўцаў родную Літву. Але 7 ліпеня 1945 года, тады, калі друкавалася ўжо яе новая кніжка паэзіі «Саламея не можа не пець», — цяжка хвора паэткасы не стала...

Адышла ад нас Саламея Нерыс у самым росквіце творчых сіл, толькі на 41 годзе свайго жыцця, пакінуўшы пасля сябе багатую літаратурную спадчыну.

У адным са сваіх твораў Саламея Нерыс называла свой маленькі літоўскі край праміністай кропелькай янтару. Вось такімі светлымі праміністымі янтарыкамі можна назваць і яе песні, якія ўпрыгожваюць не толькі літоўскую, але і ўсю савецкую літаратуру.

Нерыс — гэта псеўданім паэтэсы, які яна ўзяла ад літоўскай назвы ркі Вілія, называючы яе бланкітай сястрою. Сапраўднае прозвішча паэтэсы — Бачынскітэ.

Не спыніла свой бег Вілія... Ніна ТАРАС.

Саламея НЕРЫС

О Літва, імя тваё святое У далонях сонейкам нясу. Ты у СССР — народаў мора Улілася і звініш струной. У магутным і судадным хоры, Светлая Літва, край родны мой. 1940.

Я бы сонца ў небе Хмаркай засланіла, Каб дажджы і ліўні Не хвасталі цела, — Сонейкам сцяціла, Зоркаю б гарэла. О зямельна-маці, Што ты натварыла! Дарагое сэрца Каменем накрыла. 1942. Пераклала Ніна ТАРАС.

СПАЎНЯЕЦКА 50 год з дня аб'яўчэння Мангольскай Народнай Рэспублікі. За час свайго існавання рэспубліка пад кіраўніцтвам МНРП дасягнула велізарных поспехаў. З братняй дапамогай Савецкага Саюза яна пазбылася ад феадальнай адсталасці і ператварылася ў індустрыяльна-аграрную краіну. У краіне пабудаваны сотні буйных прамысловых, сельскагаспадарчых і культурна-бытавых прадпрыемстваў. 1974 год стаў тут сапраўдным годам усенароднага сацыялістычнага спаборніцтва ў гонар залатога юбілею рэспублікі.

Разам з ростам эканомікі далёка наперад зрабілі крок культура і навука. Літаратура і мастацтва трывала ўвайшлі ў жыццё мангола. Вялікай пашанай карыстаюцца ў рэспубліцы творы такіх вядомых пісьмэннікаў, як Б. Рынчэна, Ч. Ладойдамбы, Л. Тудэва, Д. Сэнгээ, Ч. Чыміда, Ц. Гайтава, С. Удвал, С. Эрдэнэ і іншых. Іх кнігі натхняюць мангольскі народ на будаўніцтва новага жыцця.

Адным з яркіх прыкладаў непарушнай дружбы паміж народамі Савецкага Саюза і Манголіі з'яўляецца маючы адбыцца візіт у МНР Савецкай партыйна-ўрадавай дэлегацыі на чале з Генеральным сакратаром ЦК КПСС Л. І. Брэжневым.

Сёння мы з прыемнасцю прапануем нашым чытачам апавяданне мангольскага празаіка С. Эрдэнэ.

С. ЭРДЭНЭ

АПАВЯДАННЕ

Апошні вылет

«Як-12», двухкрылы самалёт на чатыры месцы, у паветры быў падобны на стразау. Насустрач дземуў моцны вецер, які прымушаў пілота быць вельмі пільным: унізе праплывалі снежныя пікі Алтая, і вецер вельмі проста мог кінуць на скалы лёгенькую «стразау». Для Будбазара, вядомага на Захадзе Манголіі лётчыка, ад знаёмых вяршынь заўсёды веяла чымсьці родным — шмат разоў узнімаўся ён над імі. Ён быў рады, што, вылецеўшы з Кабдоскага аэрадрома, лёгка набраў вышыню, і цяпер рукі і ногі яго чуйна лавілі кожны рух самалёта, імгненна рэагуючы на ледзь прыкметныя змены ў рабоце матара. Ды што тут казаць: ён правёў у паветры трыццаць год свайго жыцця. У маладосці быў смелым і адвадным, упэўненым у сваіх сілах. А вось зараз не-не ды і лавіў сабе на тым, што не так упэўнены ў сабе. Тым больш, вось ужо два месяцы, як ён выйшаў на пенсію і не лятае.

Але ж гэты вылет ён павінен быў зрабіць. З Ульгія атрымалі трывожную вестку аб тым, што на вяршыне Алтай Таван Богд здарылася няшчасце з пяццю альпіністамі, двое з якіх у цяжкім стане. Неабходна было накіраваць на месца здарэння самалёт, здольны сесці на маленькую пляцоўку. Начальнік атрада грамадзянскай авіяцыі добра ведаў Будбазара — не раз лятаў з ім у маладосці. І цяпер вырашыў звярнуцца з просьбай да старога пілота.

— Загадаць табе я не магу. Рашай сам...

— Паспрабую пасадзіць самалёт, — адказаў Будбазар. Ды што ён яшчэ мог сказаць? У душы ён быў рады палёту — за два месяцы зямля яму трошкі надакучыла, ён адчуваў, што сумуе на небу.

І вось «Як-12» узляцеў і ўзяў курс на Алтай Таван Богд.

Ледзяныя схілы Таван Богда былі ахутаны туманам. Шасцёрка мужных, узбіраючыся па самую небяспечную ўчастку, паспяхова дасягнула вяршыні на ўзроўні 4300 метраў, але на адвартным шляху адбылося няшчасце. Альпіністы вымушаны былі паставіць палатку на пакрытым лёдавай коркай снезе і чакаць дапамогі. Яны хутка звязаліся па радыё з Ульгіем. Ульгі адказаў, што на дапамогу адпраўляецца выратавальная экспедыцыя і самалёт, які павінен разведць мясцовасць і забраць пацярпелых. Альпіністы паведамлілі свае каардынаты. Праз некаторы час яны атрымалі вестку — самалёт вылецеў. Цяпер усё вырашаў час. Толькі б вытрымалі параненых.

Адрозна ж пасля гэтага спартсмены пачалі шукаць месца для пасадкі самалёта. Яны разумелі, што самалёт, магчыма, і не здолее прыземліцца, а толькі зробіць развелку, але на ўсякі выпадак выбралі пляцоўку. Ужо адно тое, што самалёт ляціць да іх, было, як рука добрага сябра, што працягнута для дапамогі.

Магутны мой Алтай! Наперадзе сінее велічны Таван Богд, злева бялюць вострыя пікі Хархіран Тургана, справа зліваюцца з небам вяршы-

ні галоўнага хрыбта, ззаду засталася возера Толба, цяніла з горнымі рэкамі і раўчукамі, якія ў перыяд летніх паводак лёгка нясуць каменне.

Некалі ж Будбазар лічыў сябе алтайскім сокалам. Хто ведае, можа маладзенькі лейтэнант, другі пілот, таксама лічыць сябе такім сокалам? Кажуць, ён здольны лётчык. Яго юнацкі твар з насупленымі бровамі і моцна сіснутымі вуснамі сведчыць, што хлопец не з баязліваў. Так, саболік, калі табе наканава на, як і мне, пралятаць трыццаць год, ты шмат убачыш, нямат табе давадзецца зведаць. Цяжка прадбачыць

шлях мужчыны. Вось і сёння. Хто мог загадаць сказаць, што абдудзецца? Бедная мая Гульжан, зараз непакоіцца, мабыць. Кажуць яшчэ, — шлях мужчыны доўгі. Мой шлях у паветры ўжо кароткі. На зямлі ж яшчэ я пахаджу...

Будбазару прыгадалася, як у сорак чацвёртым такім жа маладзенькім лейтэнантам ён пачаў служыць пасля летнага вучылішча. З сорак пятага ён на Алтай.

Вясна тады прыйшла на Алтай позна, доўга было халадна і снежна. Аднойчы на маленькім зручным «І-15» Будбазар пераляцеў праз Алтай і ўзяў курс на паўднёвую граніцу: атрымаў заданне разведць месца, дзе хавалася банда Асмана. Ён павінен быў ляцець да Байтаг Богда, пільна назіраючы за месцамі, дзе маглі схаватца бандыты. Гэта было небяспечнае і ў той жа час цікавае заданне. Аглядаючы навакольную мясцовасць, Будбазар то ўзлятаў угору, то падаў уніз. Так ён правёў у паветры цэлую гадыну. «Калі вы добра ведаеце Алтай, то і я яго ведаю не горш за вас, бандыты, — пагражаў ён у думках ворагам. — І — што б там ні было — знайду ваша логавішча, нават калі вы закапаліся ў зямлю». Хутка ішоў час. Трэба ўжо вяртацца. Але менавіта ў тую хвіліну ён заўважыў унізе досыць вялікую белую пляцоўку. Раней яму чамусьці не давалася бачыць гэтую пляцоўку з кустамі і невялікімі азёрцамі. Паблізіў-

шыся, ён не знайшоў нічога падазронага. Затое на краю пляцоўкі раптам убачыў вузкую цясіну паміж высокіх чырвоных гор. Набраўшы вышыню, Будбазар імкліва накіраваў самалёт у цясіну. Там, ва ўкрыцці, і быў лагер бандытаў. «Ура!» — закрычаў Будбазар і рэзка спікіраваў уніз. Іоні асманцаў спалохана кінуліся ў розныя бакі, з юрт і палатак выбеглі людзі і замітусіліся ў паніцы, некаторыя кінуліся ў лес. Будбазар даў доўгую кулямётную чаргу па ворагу і паліцеў назад.

Кажуць: шалёная куля заўсёды трапляе ў галаву... Будбазар дужа позна зразумеў, што зрабіў кепска. Ён набраў вышыню, каб пераляцець Алтай, але раптам адчуў, як моцна забалева левае нага. Нахіліўшыся, убачыў, што унты прастрэлены. «Нічога, да заставы з паўгадзіны лёту», — супакойваў ён сам сябе, але трывога не пакідала.

Галоўная небяспeka — жорсткі алтайскі вецер. Трэба змагацца і з ім. На вышыні 3000 метраў у снежнай зоне Алтай ўзняўся буран, усё завихурылася, ператварылася ў адно белае месца, і маленькі «І-15» уцягнула ў яго, як муху. Буран несеа, нібы шалёны снежны дракон, ад вяршыні да вяршыні. Трэба было вырвацца з пашчы зверга.

Будбазар імгненна ўсвядоміў, што ёсць толькі адзін шлях: не даць самалёту павярнуцца бортам да сустрэчнага ветру, інакш яго панясе, як грэску... Ён давёў да максімуму абароты матара і, сіснуўшы зубы, кінуўся насустрач ветру. Чалавек і самалёт зліліся. Будбазару зда-лася, што не машына, а ён сам змагаецца са стыхіяй. Але самалёт нібы павіс у паветры, літаральна па дзюйма прасоўваючыся наперад. Паліва засталася ўсяго на паўгадзіны. Няспраўна балела параненая нага. У галаве мільганула думка, што нага зусім знямае, што ён знядужае ад страты крыві.

Мінула дваццаць хвілін. Паліва знікала пагрозліва хутка. «Усё скончана», — падумаў Будбазар. І... раптам самалёт вырваўся з пашчы шалёнага снежнага дракона! У вушах завірэла, у вачах замільгала... Будбазару падалася, што ён на вялізных арэлях. Будбазар зразумеў, што губляе прытомнасць. Не! Трэба трымацца, трэба пасадзіць самалёт. Трымацца...

Зямля імкліва неслася насустрач, ззяючы зялёнымі і жоўтымі фарбамі...

Уверх — уніз, уверх — уніз...

Расплюшчыўшы вочы, ён убачыў над сабой твар дзяўчыны. Гэта была казашка ў шапачы з пярэчкай. Яна трымала яго галаву на каденях і глядзела вялікімі чорнымі вачыма. Яе звалі Гульжан...

«Таван Богд! Толькі б хлопцы былі жывыя, пратрымаліся да майго прылёту. Як гэта здорава — выратаваць жыццё чалавеку ці самому быць выратаваным... Калі б таты Гульжан не з'явілася побач, хто ведае, ляцеў бы я зараз ці не. Бедная Гульжан, напэўна, перажывае за гэты палёт больш, чым я».

Халадная вяршыня зіхацела ў сонечных промнях. Яна самавіта пазірала зверху, нібы кажучы: «Што мне да вашых перажыванняў?»

— Сынок, а што, калі мы ўзляцім трохі вышэй і возьмем кірунак вунь да таго хрыбта? Бачыш?

— Бачу, — адказаў другі пілот, пільна ўзраючыся ў горы.

— Будбазар-гуай, — сказаў ён праз некалькі хвілін.

— Правей хрыбта я бачу дзве жоўтыя кропкі.

— Гэта яны, мабыць. У іх дзве жоўтыя палаткі, — усхваляваўся Будбазар і, напружваючы зрок, пачаў шукаць тых жоўтых кропкі.

Нарэшце Будбазар разгледзеў іх і пачаў зніжацца. Альпіністы заўважылі самалёт, замахаўшы рукамі. У неба ўзняліся дзве чырвоныя ракеты... «ЯК-12» зрабіў круг над палаткамі.

— Ну, што, паспрабуем сесці? — спытаў Будбазар.

Падумаўшы з хвіліну, другі пілот адказаў спакойна:

— Спадзяюся, што небяспекі няма.

— Сядзем з другога круга на край цясіны.

Будбазар сканцэнтравана, як заўсёды ў рашучы момант, адчуваючы поўнае зліццё з машынай. «ЯК-12» зрабіў яшчэ адзін круг і, знізіўшыся, чыркнуў зямлю ля самага края цясіны, узяў слуп снежнага пылу, падскочыў і пакаціў угору.

Машына спынілася кроках у пяці ад вялікіх валуноў. Будбазар паволі расчпніў палыны, што сіскалі штурвал, і, заплюшчыўшы вочы, пасадзеў так некалькі імгненняў, намагаючыся суцішыць біццё сэрца. Пабеглі альпіністы. Двое параненых — паміж жыццём і смерцю. Таварышы папрасілі тэрмінова іх забраць, спадзеючыся, што калі самалёт мог сесці, то і ўзляцець зможа. Будбазару хацелася ўпікнуць іх за неасцярожнасць, якая ледзь не прывяла іх да трагічнага канца, але стрываўся. Хутка звязався з Ульгіем і папрасіў перадаць, каб самалёт для транспарціроўкі пацярпелых чакаў іх у Кобда. Да Кобда неабходна дабрацца завідна, таму ён загадаў альпіністам хутчэй садзіць сваіх таварышаў у самалёт.

Лёгка сказаць: здолелі пасадзіць самалёт — здолее і ўзляцець. На справе ж самым няжкім было адарвацца ад гары. Па-першае, у самалёце прыбавілася пасажыраў, па-другое, вецер па-ранейшаму не сціхае, і няма магчымасці падоўжыць узлётную сцяжынку. Застаецца самалёту прабець яшчэ сто метраў і адарвацца ля самага края цясіны. Інакш — нельга. Будбазар наблізіўся да цясіны. Заходзіла сонца. У яго арабжаным азіяні вяршыні ўяўляліся злымі чараўнікамі, якія разам з небам заду-малі нешта благое. А ўсяго ж некалькі гады назад яны былі зусім іншымі.

У гэты момант жыццё здавалася Будбазару, як адзін палёт над Алтаем. Колькі кіламетраў у яго за плячымі — і ў паветры, і на зямлі. Ды кожная дарога мае канец... «Але толькі не тут, не на грудзях Таван Богда. Я павінен адарвацца ад вяршыні Алтая. Яшчэ раз, апошні. І — хопіць. Нават старому арлу даводзіцца ў рэшце рэшт скласці магутныя крылы. Даруй і памажы мне, Алтай!»

Будбазар рашуча пакрочыў да самалёта.

— Сынок! — звярнуўся ён да лейтэнанта. — Трэба памяншыць груз. Заставайся тут. Пакуль я не ўзімуся, пачакай ля края цясіны.

Будбазар сеў у кабінку. Сівы Таван Богд уздрыгнуўся ад рова матара: «ЯК-12», зрабіўшы кароценькі разбег, адарваўся ад зямлі на самым краю цясіны. На ўзлёце самалёт адзін раз моцна таргануўся, прымусліўшы ўздрыгнуць сацыўшых за ім лейтэнанта і альпіністаў, і праз хвіліну ўжо ляцеў гаспадаром у блакітным небе Алтая.

Лейтэнант, усё яшчэ стоячы ля края цясіны, махнуў услед рукою і з хваляваннем сказаў: «Брат мой! Шчаслівага табе шляху, смелы арол!»

Карціна мангольскага мастана Г. Дунбурэ «Свята аб'яднання».

Старонка СУСТРЭЧ

ПРЫГАЖОСЦЬ РОДНАГА КРАЮ

ТАЛЕНАВІТЫ МУЗЫЧНЫ КАЛЕКТЫЎ

НОВЫ МАСТАЦКІ ФІЛЬМ

У АНСАМБЛІ— АДНЫ ДЗЯЎЧАТЫ

ВІЦЕБСКІ АКТЭТ БАЛАЛАЕК—ЛАЎРЭАТ
УСЕСАЮЗНАГА КОНКУРСУ

Балалайка...
Аб ёй пісалі Пушкін і Лермантаў, Талстой і Чакаў, Тургенев і Гоголь, Герцэн і Вялічкін, Дабралюбаў і Горкі... Адна з самых любімых, блізкіх, аразумных народаў інструментаў — балалайка-балалаечка.

Здавалася б, эпоха мікрафонаў і ўзмацняльнікаў, эпоха электрычнай музыкі, бойкіх і імклівых рытмаў не пакіне месца для трох ціхкіх струн. Але толькі краме іх майстар і душа чалавека адкараца на мелодыю. Асабліва, калі балалайка выступае ўсім сваім сямействам: ад маленёк пікала да кантрабаса. Уся сям'я поўнацца — і ёсць актэ, восьм балалаек у адным ансамблі.

Усё восьм упершыню ў Віцебску выступілі год назад. На пачатку лясно-васень партыя і прагучаў першы акорд будучага актэ.

Сабралі іх Тамара Аляксандраўна Шафранавая, выкладчыца Віцебскага музычнага вучылішча, нядаўная выпускніца Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага на класу балалайкі дацэнта Мікалая Вікенцьевіча Прашко.

— Я была удаўленчай актэ балалаек Беларускай кансерваторыі, якім кіраваў выдатны музыкант, прапагандыст рускай народнай музыкі Георгій Іванавіч Жыхараў. — рэказвае Тамара Аляксандраўна. — Пасля заканчэння кансерваторыі прыехала ў Віцебск. Марыла стварыць тут такі ж ансамбль актэ балалаек.

Ідэю Тамары Шафранавой падтрымалі многія яе калегі. Удаўленчай актэ сталі выкладчыкі Віцебскага музычнага вучылішча Зінаіда Ісачанка, Людміла Стрыжонак, выпускніцы вучылішча Людміла Чаўка і Людміла Крывенка, выкладчыца Віцебскага культасветвучылішча Ганна Кавалева, лепшыя навучнікі музычнага вучылішча Наталля Андрушкевіч і Вольга Градоўніца.

Першы канцэрт адбыўся ў сценах вучылішча, потым — выступленні перад масавай аўдыторыяй. Удзел у абласных і рэспубліканскіх аглядах і конкурсах. І усюды слухачы цёпла сустракалі актэ. Памятаюць

артысты выступленне перад удзельнікамі ўрачыстага пасяджэння, прысвечанага 1000-годдзю Віцебска.

Не дак даўно актэ заваяваў права выступаць на Усесаюзным конкурсе артыстаў эстрады. Калі п'яцідзесяці калектываў і выканаўцаў на народных інструментах, што прыехалі з усіх саюзных рэспублік краіны, удзельнічалі ў творчым спаборніцтве за права быць першымі. Выступалі лепшыя выканаўцы Азербайджана і Малдавіі, Узбекістана і Арменіі...

— Усіх нас аднолькава пача прымае сталіца. — дзеліцца ўспамінамі удзельніца актэ Зінаіда Ісачанка, — конкурс праходзіў у вядомых залах сталіцы. Некалькі тураў конкурсу, напрыклад, адбылося ў Цэнтральным доме работнікаў мастацтваў. А удаўленчы заключнага канцэрта выступалі ў зале тэатра эстрады. Дарчы, апошніе выступленне лаврэатаў і пераможцаў конкурсу праходзіла пры аншлага.

Апошні тур конкурсу прынёс безумоўную перамогу Віцебскаму актэту балалаек. Калектыву быў удастоены першай прэміі.

Асаблівую удаўленнасць у слухачоў выклікала выкананне «Гумарэскі» Я. Глебава. Твор напісаны для балалайкі з эстрадным аркэстрам. Але на гэты раз выканаўцам «Гумарэскі» было ўсё сямейства балалаек. І актэт яшчэ раз даказаў шырокія магчымасці дыяпазону інструмента, непаўторнасць яго гучання і добры густ віцебскіх балалаечнікаў.

— Усё захапляюцца нашым п'янісіма, — зазначае Тамара Аляксандраўна, — такі эфорт магчымы толькі на балалайцы, за кошт прыёмаў ігры, якіх нельга дабіцца на другім інструменце.

І зноў вечарамі вобраўца восьм дзяўчат на рэпетыцыі.

— Нашы творчыя планы вельмі выразныя, усміхаецца кіраўнік, — расшыраць рэпертуар, павышаць выканаўчае майстэрства і як можна часцей выступаць.

А. ЦЕМІН.
На здымку — Віцебскі актэ балалаек.
Фота У. ВЕРАМЕЙЧЫКА.

РАСКАЖЫ ПРА СВАЁ

Кажуць, што мастак пачынаецца з любові да роднага краю, таго краю, што чараваў яго шчэбетам птушак, шапаценнем ветру, шлохам данджу, водарам кветак. Мы дапоўнім: мастак стварае, пакуль любіць зямлю, што нарадзіла яго. Валерыя Жолтан, персанальная выстаўка твораў якой адкрылася ў Палацы мастацтваў, і ёсць такі мастак. Родная Беларусь заўсёды ў яго сэрцы.

Уваходзіш у залу і з першых крокаў трапляеш ў стыхію фарбаў. Колер тут — і тонкая лірыка, і ціхая напеўнасць, і пачотныя акорды пачуццяў. Ён — сэнс формы твораў, ён — іх мова ў гаворцы з глядачом.

Мастацтва жывапісу ў нечым блізкае паэзічным радкам — мабыць, дзякуючы ланкінасці і выразнасці думкі, магчымасці выказацца каротка і вобразна. Нацюрморты і пейзажы В. Жолтан аб гэтым нагадалі ўдоўня, здзіўлена радасныя вершы Я. Купалы: «...Чуецца музыка дзіўная ў повесцах сонных імшараў... Цешыцца явар з калінаю, скінуўшы зімнія чары».

Творчасць мастачкі — гэта перш за ўсё гуманізм з яго высокім натхненнем і чысцінёй душы, з яго чуласцю да добра і гора.

У творах В. Жолтан адлюстравана не толькі лірычнае аблічча Беларусі, але і асоба жывапісца, яе сцэнцэнтраваная задуманная улюбённасць у прыроду. Вось эцюд «Асенні лес». Звонкай цішынёй, пазізія павявае ад пейзажа, і мы ўдзячны мастачцы, якая спыніла тое імгненне, калі раптам успыхвае непаўторнае святло залатога лісця, і ўсё навокал становіцца самотным і шчымліва-родным. Або эмацыянальна насычаны эцюд «Пскоў. Грымляча века», які перадае майстэрства і таленавітасць рускіх дойдцаў.

Восень... Вобраз яе ў творчасці В. Жолтан узнікае як рэфрэн: «Золата восені», «Асенні эцюд», «Восень у гарах», «Асенні матыў». І «асеннія нацюрморты» з рабінат, садавіна і кветкі на падаконніку, лісце. А побач — матывы вясны — чаромха, бэз, цюльпаны, квеценне яблыні, разліў. З асаблівай асалядай піша мастачка гэтую пару года. Бо яна ўсёй душой улюбёная ў той час, калі рахманья сонечныя праменьчыкі расплываюць асели снег і дрэ-

вы адкаваюць блакітныя цені, а на прагалінах прабіваюцца першыя ручайкі. З трапяткім хваляваннем пераносіць яна на палатно і тыя шчаслівыя імгненні, калі з прыходам веснавых вод ажывае прырода, і паветра становіцца празрыстае, а дрэвы і кусты аправаюцца ў ярка-зялёнае убранне.

Цудоўдзейная вясна... Усімі сваімі фарбамі асвятляе яна жыццё! І чалавек адчувае незвычайнае натхненне, светлую радасць новых надзей. «Вясна, Павялень». Яшчэ ляжыць снег, а ў паветры ўжо разліты водар вясны; агалілася зямля, лёгкая веснавая смуга ўжо аправае лес за вяснай.

В. Жолтан любіць ціхіх лясных рачулікі, крынічкі, горныя азёры. Нарэдка мы праходзім міма іх. А мастачка быццам гаворыць нам: вярніся і азірніся, ты прайшоў міма самой пазізіі — трапяткай, чароўнай, нясмелай. Такіх цудоўных куточкаў у Беларусі шмат, шмат іх і на выстаўцы. Сумныя прыгажуні бярозы, што стаяць па калена ў вадзе («Над ракой Мушай»), звонкі жыццярэдасны май, быццам сатканы з веснавых рос («Май у лесе»), празрыстае неба, што прабіваецца скрозь галіны дрэваў («Ранняя вясна»), полімья рабіны сярэд верасоў, якая чымсьці трывожыць душу — ці то ўспамінамі аб мінулым, ці то чаканнем сутрэчы... І ў жонкім танім куточку, калі пастаіш і ўгледзішся, адкрыеш шмат новых прыкмет. Так уваходзіш у хату, дзе жыўць дарагія табе людзі.

На пытанне, чаму нацюрморт і пейзаж займаюць галоўнае месца ў творчасці мастачкі, В. Жолтан адказвае: «Я лічу, што ў гэтых жанрах, у гэтых жывых кавалачках жыцця можна перадаць амаль усё: настрай чалавека, яго свет пачуццяў, каханне, радасць, журбу. Гэтаму жанру ўласціва асаблівая эмацыянальнасць, гнуткасць пластычных сродкаў, інтымная размова аб прыгажосці жыцця. Асэнсаванне простых рэчаў як часцінак рэчаіснасці робіць для мяне гэты жанр абвостранай гаворкі з жывой натурай надзвычай змястоўным».

І сапраўды, у лепшых нацюрмортах В. Жолтан прысутнічае чалавек — з яго думкамі, з яго буднямі і святамі. Яна ўмее «упісаць» у кампазіцыю нацюрморту свайго лірычнага ге-

роя. Гэта сама мастачка, гэта і глядач, які сам актыўна даяпісвае карціну ў сваёй фантазіі.

Спакойны, стрыманы настрой нацюрморту В. Жолтан адпавядае яе характару, схільнага да роздуму. Для яе галоўнае — убачыць незвычайнае ў звычайным. Насычаныя гучныя фарбы, дэкаратыўнасць, прыўзнятасць, святлочасць малюнка сталі адметнымі рысамі яе выяўленчай манеры.

Не сёння заўважана, што жывапіс бліжэй усёму да музыкі, Фарбам, як і гунам, уласціва ўнутраная гармонія, якую цяжка перадаць. Твор жывапісу тансма часам бывае цяжка вытлумачыць. Калі работа таленавітая, яна проста ўзрушвае цябе і прымушае звяртацца да яе яшчэ і яшчэ.

Цікава пахадзіць па залах выстаўкі і паспрабаваць па творах уявіць сабе асобу мастака. Таму што карціны, нацюрморты, пейзажы ўмеюць гаварыць аб свеце мастака, аб тым, чаму ён узуся за пэндзаль. Вось хоць бы гэтая ранняя восень з палючымі гронкамі рабіны на фоне беларускай пясцілі. Так і бачыш: мастачка імкнулася схваціць імгненна і на якіх захаваць увесь гэты мажор фарбаў. Маленкі кавалачак вялізнага прыгожага свету, кароткія лірычныя вершы ў жывапісу! Скажана усёго некалькі слоў, але ж з вельмі дэплым пачуццём, з мяккай задушынасцю. У творах В. Жолтан — непазрэданасць і чысціня светаўспрымання, складаны сплаў настрою. І выкананы яны з несумненным жывапісным майстэрствам, з добрым адчуваннем каларыту.

Старыя горцы вучылі Расула Гамзатава: «Аб усім могуць расказаць толькі ўсе. А ты раскажы аб сваім, тады і атрымаецца ўсё...»

Пейзажы і нацюрморты В. Жолтан разгортаюць перад намі карціну непаўторнага мастакоўскага светаадчування. Шчыры голас мастачкі напамінае аб чымсьці вельмі важным і дарагім.

Шмат гадоў складае свае лірычныя вершы аб прыгажосці роднага краю В. Жолтан. Складае шчодро, з любоўю. І яны, народжаныя ў самай глыбіні сэрца, нясучы людзям радасць.

Б. КРЭПАК.

В. ЖОЛТАК. «Вясна, 30-я гады».

ПРЭМ'ЕРА У МАСКВЕ

У Цэнтральным доме кіно адбылася прэ'ера мастацкага фільма «Таму што люблю», створанага на кінастудыі «Беларусьфільм». На сустрэчу з глядачам прыйшлі стваральнікі карціны — рэжысёр І. Дабралюбаў, сцэнарыст А. Пінчук, галоўны аператар Г. Масальскі, акцёры Г. Каралькоў, В. Бачкароў, В. Цялічкіна, Н. Вялічка,

Ш. Газіеў і іншыя. Новая работа беларускіх кінематаграфістаў прысвечана жыццю маладых ваенных лётчыкаў, паказвае іх нялёгкаю і штодзённую працу. Пастаянна ўдасканальваючы сваю баявую выаучку, авалодваючы найскладанейшай тэхнікай, яны быць самымі памянаюць славу бацькоў, герояў мінулай вай-

ны, пільна нясуць ахову паветраных рубяжоў Радзімы. У фільме ўзняты і важныя маральна-этычныя праблемы.

Прысутныя на праглядзе военачальнікі, у іх ліку маршал авіяцыі Н. С. Скрыпко, тройчы Герой Савецкага Саюза, генерал-палкоўнік авіяцыі І. Н. Кажадуб, лётчык-касманаўт СССР, Герой Савецкага Саюза В. І. Севасцянян і іншыя далі фільму высокую ацэнку.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніку галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназначна сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-24-62, выдавецтва — 22-51-62, бухгалтэрыі — 22-50-00.

Рукапісаў рэдакцыі не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН, Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [на месніку галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЕД, Віктар ДАБРАЛЮБАУ, Васіль ІВАШЫН, Віктар ПРАТАСЕНЯ, Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК [адказны сакратар], Рыгор ШЫРМА.